

อนุสรณ์

คุณหญิงชื่น เกรียงศักดิ์พิชิต จ.จ.

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

คุณหญิงชื่น เกรียงศักดิ์พิชิต จ.จ.

ณ ฌาปนกิจสถานกองทัพบก

วัดโสมนัสวิหาร

วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๔

คุณหญิงรื่น [illegible]

ชาตะ [illegible] มิถุนายน [illegible]

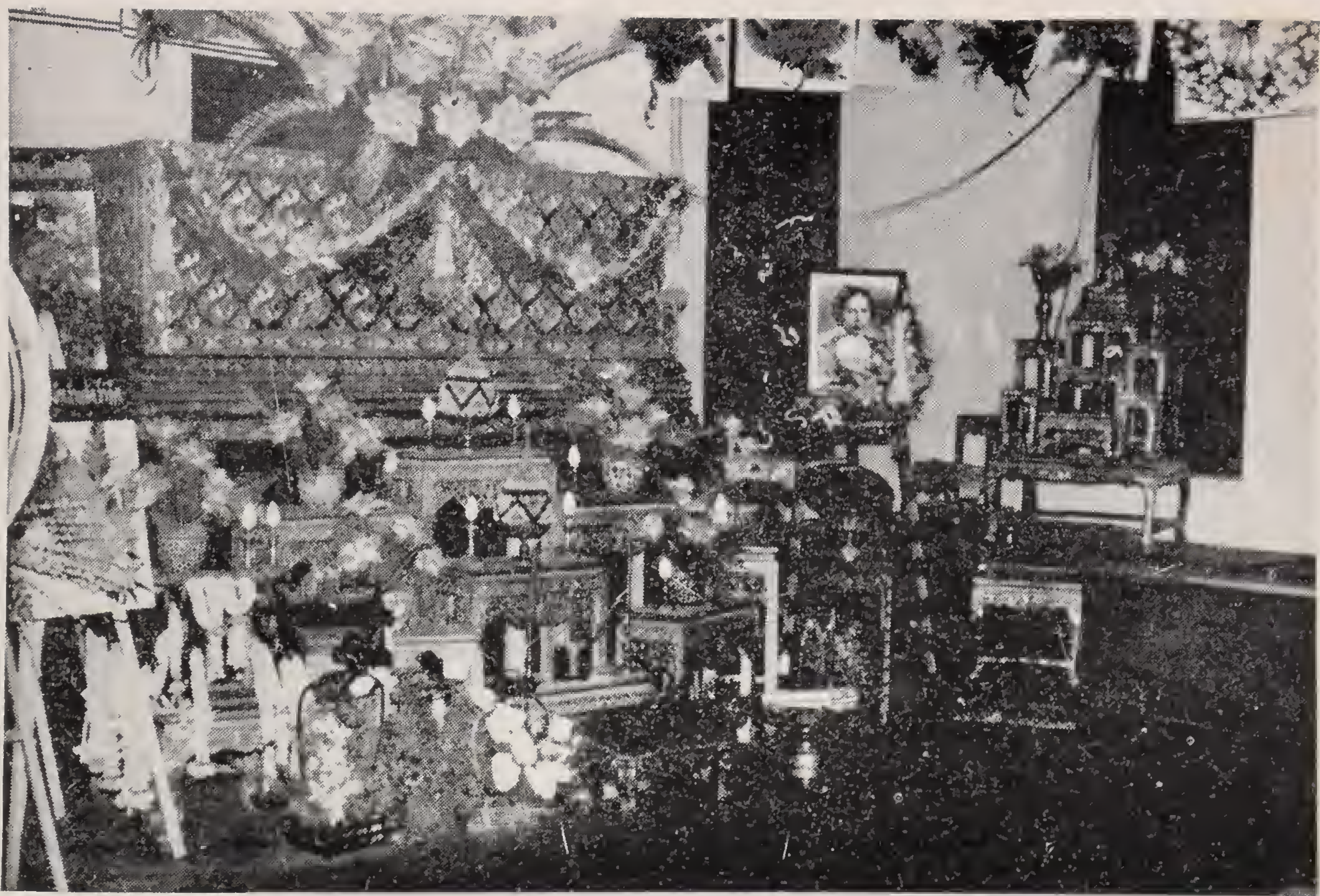
มรณะ [illegible] กันยายน [illegible]

คุณหญิงชื่น เกรียงศักดิ์พิชิต จ.จ.

ชาตะ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๔๑

มรณะ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๑๔

ตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่ศาลาลักษณาลัย วัดโสมนัสวิหาร
ตั้งแต่วันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๑๔ ถึงวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๑๔

บรรดาบุตร ธิดา และหลาน

ประวัติสังเขป

คุณหญิงชื่น เกรียงศักดิ์พิชิต เกิดเมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๑ ตรงกับวันอังคาร ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๔ ปีจอ จุลศักราช ๑๒๖๐ ณ บ้านสวนปากคลองภาษีเจริญ จังหวัดธนบุรี เป็นบุตรนายคล้อย นางผึ้ง พันธุไพโรจน์ มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเรียงตามลำดับดังนี้

๑. นางพิง พันธุไพโรจน์
๒. คุณหญิง ชื่น เกรียงศักดิ์พิชิต
๓. นายศิริ พันธุไพโรจน์ (ถึงแก่กรรม)

คุณหญิงชื่น เกรียงศักดิ์พิชิต ได้ทำการสมรสกับ พล.ท. หลวงเกรียงศักดิ์พิชิต มีบุตรและธิดารวม ๙ คน คือ

๑. นายแพทย์คนึ่ง เกรียงศักดิ์พิชิต
๒. พ.อ. คะเน เกรียงศักดิ์พิชิต
๓. พ.อ. คนึง เกรียงศักดิ์พิชิต
๔. แพทย์หญิงชูศรี รูโช่
๕. นางชูแสง กะรีบุตร
๖. ด.ช. คนง เกรียงศักดิ์พิชิต (ถึงแก่กรรม)
๗. นายคำนวณ เกรียงศักดิ์พิชิต (,,)
๘. ร.ท. คณะ เกรียงศักดิ์พิชิต ทอ. (;,)
๙. นายถนิม เกรียงศักดิ์พิชิต (,,)

คุณหญิงชื่น เกรียงศักดิ์พิชิต ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จตุตถจุลจอมเกล้าอันเป็นเกียรติแก่สกุลวงศ์ ได้ถึงแก่กรรมด้วยระบบการหายใจวายอันเนื่องมาจากโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูงเมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๑๔ ณ โรงพยาบาลตำรวจ สิริรวมอายุได้ ๗๓ ปี ๕ เดือน ๒๕ วัน

ภาระของแม่ลูกดก

●

คุณแม่มีลูก ๘ คนที่เลี้ยงมาจนบรรลุนิติภาวะ ต่างมีหลักฐานและฐานะพอสมควรตามอาชีพต่าง ๆ หมอ ๒ คน ทหาร ๓ คน และอื่น ๆ

แม่ที่มีลูกมาก จะนึกภาพของคนที่มีลูก ๗ คน ขณะที่สามีมียศเพียงร้อยเอกของกองทัพบกได้ว่า จะเป็นภาระหนักเพียงใด อาชีพของทหารที่ต้องโยกย้ายไปตามหัวบ้านหัวเมืองต่าง ๆ ในสมัยก่อน ซึ่งขาดความสะดวกทุกประการเทียบกับสมัยนี้การกินอยู่การเล่าเรียนของลูก ๖—๗ คน ซึ่งยังเล็ก ๆ เรียงเป็นหน่อไม้ ย่อมนึกได้ว่าหนักแน่ ๆ สมัยนี้มีกันเพียง ๓—๔ คน ก็กลุ้มแย่แล้ว คุณแม่ก็สามารถเลี้ยงมาอย่างดีจนตลอดรอดฝั่งได้ ถูกละซึ่งต้องเพราะคุณพ่อด้วย แต่ถ้าคุณแม่เป็นผู้ฟุ้งเฟ้อเห่อเหิมมั่วเมาสังคม การพนันหรืออื่น ๆ พวกลูกคงลำบากหรือไม่ได้รับความสำเร็จเท่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้ก็ได้ ภาระของแม่ลูกดกที่ดี คือสามารถเลี้ยงลูกให้ได้ดี แม้ไม่ทั้งหมดก็เป็นส่วนมากได้ ย่อมเป็นที่นับถือของลูก ๆ และผู้รู้เห็นอื่น ๆ ตลอดกาล จึงสำนึกและขอเทิดทูนบุญคุณของแม่ไว้ ณ ที่นี้

นายแพทย์คนี เกรียงศักดิ์พิชิต พ.บ.

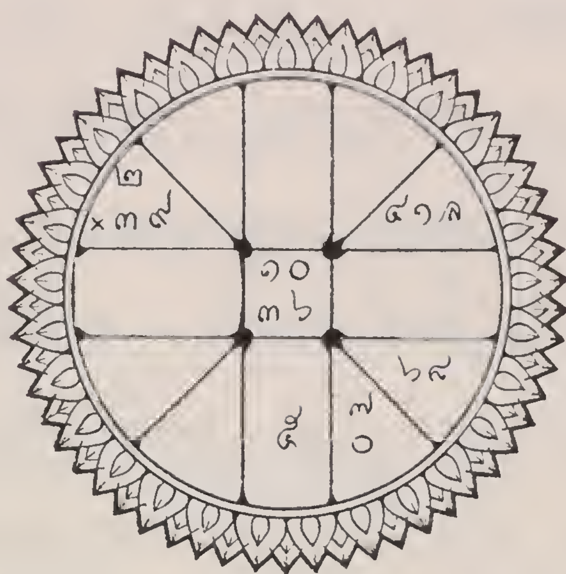
คุณแม่ของลูก

●

๑๘ สิงหาคม ๒๕๑๔ ข้าพเจ้าไปทำงานตอนเช้าตามปกติ ที่โรงเรียนเสนาธิการทหารในกระทรวงกลาโหม ได้รับทราบจาก พ.อ. สนั่น ขยันระงับพาล หัวหน้ากองยุทธศาสตร์ โรงเรียนเสนาธิการทหาร ว่า คุณแม่ คุณหญิงชื่น เกรียงศักดิ์พิชิต ป่วยหนัก เวลานี้เข้าโรง-พยาบาลตำรวจแล้ว ข้าพเจ้าจึงได้ไปเยี่ยมที่โรงพยาบาลเวลาประมาณ ๑๐.๐๐ น. ข้าพเจ้าใจหายวาบที่พบร่างของคุณแม่นอนนิ่งไม่รู้สึกตัวเสียแล้ว คงยังมีแต่ลมหายใจแผ่ว ๆ และบางส่วนของร่างกายที่เคลื่อนไหวได้เท่านั้น ข้าพเจ้าก้มลงกราบที่ร่างคุณแม่ด้วยจิตใจที่หดหู่อย่างบอกไม่ถูก ข้าพเจ้าพบสำอางค์ภรรยาของ พ.อ. คนึง น้องชายข้าพเจ้า ชูแสง กะรีบุตร ภรรยา พ.ต.อ. อารีย์ กะรีบุตร น้องเขยข้าพเจ้า เหลือ ภรรยาคนหนึ่งของคุณพ่อ และชลอ พลายานนท์ เพื่อนซึ่งเปรียบเสมือนญาติสนิท คอยอยู่ในห้องก่อนแล้ว สำอางค์บอกกับข้าพเจ้าว่า คนึงกำลังไปติดต่อวัดโสมนัสอยู่เพราะหมอบอกว่าหมดหวังเสียแล้ว คงจะหมดลมภายในวันนั้นเอง และเมื่อข้าพเจ้าพบ พล.ต.ต. อุทัย แสงอรุณ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลอีกก็ได้ความตรงกันว่าอาการคุณแม่หนักมากแล้ว คงรอแต่ว่าจะหมดลมไปเมื่อใดเท่านั้น ข้าพเจ้าพยายามข่มใจให้เป็นปกติ โดยมานึกถึงว่าทุกชีวิตย่อมจะต้องแตกดับไปด้วยกันทั้งสิ้น ไม่มีผู้ใดเลยจะอยู่ค้ำฟ้าได้ แต่แม้กระนั้นก็ตาม ก็ยังอดที่จะหดหู่ใจและอาลัยรักคุณแม่ไม่ได้ ข้าพเจ้าระลึกถึงพระคุณที่คุณแม่ได้ให้นมป้อนข้าวป้อนน้ำให้ความรักความเมตตา จนข้าพเจ้ามีชีวิตเติบโต และรับราชการเป็นหลักฐานอยู่ได้จนทุกวันนี้ ทำให้อดสะท้อนใจมิได้ ในสมัยที่คุณแม่ยังเยาว์วัย คุณแม่เป็นผู้หนึ่งที่ค่อนข้างจะอาภัพในด้านการศึกษา เพราะคุณตาคุณยายมิได้ปล่อยให้ลูกสาวได้รับการศึกษาสูงเหมือนครอบครัวคนอื่น คุณแม่จึงมีการศึกษาค่อนข้างจำกัด แต่เนื่องจากกรรมเก่าทำมาดีจึงได้มาเป็นคู่ทุกข์คู่ยากกับคุณพ่อ พล.ท.หลวงเกรียงศักดิ์พิชิต ซึ่งได้เสียชีวิตไปรอคุณแม่อยู่ก่อนแล้ว เมื่อปี ๒๕๐๗ ในสมัยที่คุณพ่อยังรับราชการอยู่ คุณพ่อได้เคยดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีหลายกระทรวงจนสุดท้ายเป็นรัฐมนตรีว่าการ

กระทรวงกลาโหม คุณแม่ในฐานะเป็นภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมาย จึงได้รับพระราชทานตราจุลจอมเกล้าฯ และได้รับสรรพนามนำหน้าว่า "คุณหญิง" ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ท่าน ผู้ที่สนใจทางโหราศาสตร์ทั้งหลายที่ต้องการ รวบรวมดวง คุณหญิงไว้ พิจารณา ข้าพเจ้าจึงขอลอกดวงชาตากำเนิดของคุณแม่ลงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ดวงชาตากำเนิดของคุณหญิงชื่น เกรียงศักดิ์พิชิต

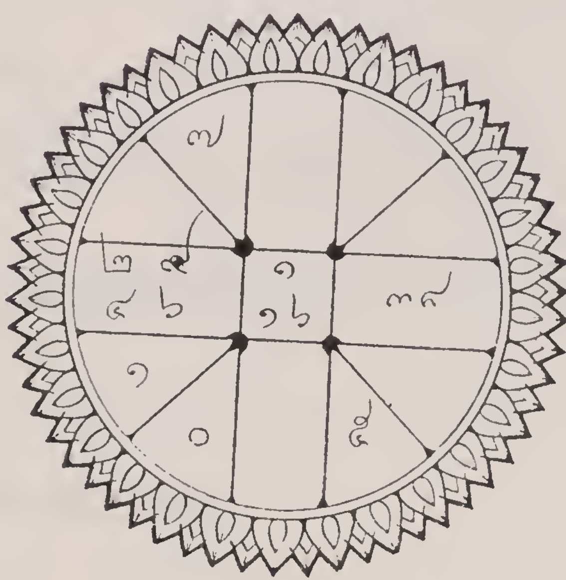
๓ ๑๒ ๔ ค่ำ ปีจอ เวลา ๐๖.๓๖ น.

ตรงกับวันอังคารที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๔๑

ข้าพเจ้ามีโอกาสได้พบและพูดคุยกับคุณแม่ครั้งสุดท้ายเมื่อประมาณต้นเดือนสิงหาคมนี้ โดยที่ข้าพเจ้าเป็นผู้รับเงินบำนาญพิเศษจาก ร.ท. คณะ น้องชายของข้าพเจ้า ซึ่งจบชีวิตไปแล้วเนื่องจากเครื่องบินตก ไปให้คุณแม่ในวันที่ข้าพเจ้าพบคุณแม่ในวันนั้น ข้าพเจ้าใจหายวาบเพราะเห็นความเปลี่ยนแปลงในสภาพร่างกายของคุณแม่ซึ่งซูบผอมและร่วงโรยอย่างบอกไม่ถูก ดังจะเป็นลางสังหรณ์ว่า ข้าพเจ้าจะได้พูดคุยกับคุณแม่ในวันนั้นเป็นวันสุดท้ายแล้ว ข้าพเจ้าได้สอบถามอาการของคุณแม่ แต่ด้วยความอดทนของคุณแม่ คุณแม่ปฏิเสธว่าไม่เป็นอะไร แต่คงไปฉีดยาที่บางลำภูการแพทย์ร้านของหมอคนี พี่ชายของข้าพเจ้าเป็นประจำ ถึงแม้คุณแม่จะไม่ได้อยู่บ้านเดียวกับข้าพเจ้า ทุกครั้งที่ข้าพเจ้า ไปเยี่ยมคุณแม่จะต้องมีของฝากไปให้ครอบครัวข้าพเจ้าเสมอ ๆ ในยามที่ข้าพเจ้าเดือดร้อนขัดสน ก็ได้คุณแม่เท่านั้นเป็นผู้กรุณาช่วยเหลือขจัดปัดเป่าให้ อันพระคุณของคุณแม่ที่มีกับข้าพเจ้านี้นับว่าใหญ่หลวงยิ่งนัก ยากที่จะหาสิ่งใดมาทดแทนพระคุณ

ของท่านได้ ข้าพเจ้ายังมิได้บวชทดแทนพระคุณของคุณแม่ ท่านก็มาด่วนจากไปอย่างไม่มีวันกลับเสียแล้ว เมื่อคืนวันพุธที่ ๑๘ สิงหาคม เวลาประมาณ ๒๑.๐๐ น. ดังดวงชาตาในวันคุณแม่เสียชีวิตดังนี้

ดวงชาตามรณะของคุณหญิงชื่น เกรียงศักดิ์พิชิต

๔ ๖ ๙ ค่ำ ปีกุน เวลา ๒๑.๐๐ น.
๑๒

ตรงกับวันพุธที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๑๔

ข้าพเจ้าจึงเปรียบเสมือนได้สูญเสียแล้วซึ่งร่มโพธิ์ร่มไทรทั้ง ๒ ท่าน ในวันรุ่งขึ้นคือวันพฤหัสที่ ๑๙ สิงหาคม ข้าพเจ้าโดย ขจรศักดิ์ ลูกชายข้าพเจ้าเป็นผู้ขับรถให้ และคนึงได้ไปรับร่างคุณแม่จากโรงพยาบาลตำรวจ มาฝากไว้ที่วัดโสมนัสวิหาร แล้วข้าพเจ้าได้นำดอกไม้สดธูปเทียนแพ ไปกราบถวายบังคมลาต่อพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมมหาราชวัง จึงได้รับพระราชทานน้ำอาบศพมาในเวลา ๑๗.๐๐ น. ในวันนั้นเอง โดยมี พล.อ. พิสิฏฐ์ ฉายเหมือนวงศ์ รองเสนาธิการทหาร ซึ่งเคยสนิทสนมกับคุณแม่และครอบครัวของข้าพเจ้ามาก่อน ได้ให้ความกรุณาสละเวลามาเป็นประธานในพิธีพระราชทานอาบน้ำศพ จึงขอโอกาสกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย อนึ่งข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ พล.อ.ท. ชุมสาย เอกฉันท์ ผู้บัญชาการโรงเรียนเสนาธิการทหารและคณะอาจารย์โรงเรียนเสนาธิการทหาร ตลอดจนท่านผู้บังคับบัญชาท่านผู้ใหญ่ญาติพี่น้อง ตลอดมิตรสหายของข้าพเจ้าและของครอบครัวข้าพเจ้าที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าของท่านมาร่วมพิธีของคุณแม่ คุณหญิงชื่น เกรียงศักดิ์พิชิต นับตั้งแต่

วันพระราชทานอาบน้ำศพ, วันสวดศพ, วันบรรจุศพ จนถึงวันพระราชทานเพลิงศพในวันนี้ด้วย หากมีสิ่งใดที่ขาดตกบกพร่อง ข้าพเจ้าขอกราบอภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย และถ้าข้าพเจ้าจะเป็นประโยชน์แก่ท่านทั้งหลายในทางหนึ่งทางใดแล้ว ข้าพเจ้าขอปวารณาตัวไว้รับใช้ด้วยความยินดีอย่างยิ่ง ในวันพระราชทานเพลิงศพในวันนี้ จากอานิสงส์ผลบุญที่ได้จากชายผ้าเหลืองที่น้องชายของข้าพเจ้าทั้งสองคือ คำนวณ และถนิม ที่ได้บวชให้แก่คุณแม่ ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ ตลอดจนผลบุญที่ข้าพเจ้าและภรรยาของข้าพเจ้าสุดถนอม ได้ทำบุญแผ่ส่วนกุศลไปให้แก่คุณแม่เป็นประจำ ขอจงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณแม่ที่ได้ล่องลอยไปสถิตย์อยู่แห่งหนตำบลใด ขอจงได้มารับอานิสงส์นี้ และลอยไปสู่สุขคติสัมปรายภพตามควรแก่วิสัยเทอญ.

พ.อ. คะเน เกรียงศักดิ์พิชิต

ระลึกถึงคุณแม่

●

คุณแม่ได้จากลูกไปแล้ว ถึงแม้ลูกจะทราบดีว่าการจากไปของคุณแม่เป็นไปตามกฎธรรมดาของสังขารก็ตาม แต่ลูกก็ยังไม่สามารถหักห้ามความอาลัยสลดใจเมื่อระลึกถึงคุณแม่ พระคุณของคุณแม่สุดที่จะพรรณนา คุณแม่เป็นตัวอย่างที่ดีเลิศในเรื่องของความอดทนมัธยัสถ์กระเหม็ดกระแหม่ คุณแม่เป็นผู้ที่มีธรรมมะในใจ มีใจบุญสุนทาน ช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนอยู่เสมอ รู้จักให้อภัย ไม่เคยคิดมุ่งร้ายพยาบาทผู้ใดเพราะคุณแม่ยึดถือหลักธรรมข้อที่ว่า "เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร"

ในเรื่องของความอดทน ลูกยังจำได้ คุณแม่เคยเล่าให้ลูกฟังว่า เนื่องจากคุณพ่อรับราชการทหาร ไม่ค่อยได้อยู่เป็นที่ เมื่อมีคำสั่งย้ายเพื่อให้ไปรับราชการในตำแหน่งใหม่ที่สูงขึ้น คุณแม่ซึ่งเป็นคู่ทุกข์คู่ยากของคุณพ่อก็ได้ติดตามไปทุกหนทุกแห่ง ซึ่งบางแห่งแสนจะทุรกันดาร และการเดินทางในสมัยก่อนมิใช่ว่าจะสะดวกสบายเช่นในปัจจุบัน เมื่อครั้งคุณแม่ให้กำเนิดลูกได้เพียงสองวันก็ต้องย้ายตามคุณพ่อจากจังหวัดลพบุรีไปยังจังหวัดพิษณุโลก นอกเหนือจากความอดทน คุณแม่ยังเป็นผู้ที่มีจิตใจเข้มแข็ง รู้จักควบคุมจิตและอารมณ์มิให้ผันผวนไปกับเหตุการณ์และมรสุมของชีวิตที่บังเกิดขึ้นกับครอบครัว โดยที่คุณแม่ต้องสูญเสียบุตรชายด้วยอุบัติเหตุถึงสองคนในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ และ ๒๕๐๓ ซ้ำร้ายในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ คุณแม่ก็ได้สูญเสียคุณพ่อซึ่งเป็นสามีที่รัก และในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ก็ต้องประสบกับมรณกรรมของบุตรชายคนสุดท้องอีก คุณแม่ก็สามารถหักห้ามความทุกข์โศกและความสะเทือนใจอย่างรุนแรงได้ ซึ่งสตรีบางคนมิอาจกระทำได้

ในเรื่องของความมัธยัสถ์กระเหม็ดกระแหม่นั้น ยากที่จะหาผู้ใดเทียบเท่าคุณแม่ สามารถเก็บหอมรอมริบเงินที่เหลือจากการใช้จ่ายภายในครอบครัวที่คุณพ่อให้ไว้ เก็บสะสมไว้ทีละเล็กละน้อยมากพอก็นำไปซื้อที่ดินไว้เป็นกรรมสิทธิ์หลายแปลง และเมื่อลูกแต่งงานเป็นหลักเป็นฐานก็ได้แบ่งที่ดินให้เป็นสินสมรส ความประสงค์ก็เพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยชั่วลูกชั่วหลาน

นอกจากนี้คุณแม่ยังเป็นคนโอบอ้อมอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ญาติพี่น้อง และผู้ใกล้ชิดทั้งหลาย ช่วยเหลือคนโดยมิได้เลือกชั้นวรรณะ ผู้ใดเดือดร้อนในเรื่องทรัพย์สินเงินทอง คุณแม่ก็ให้ความช่วยเหลือ ผู้ใดไร้ที่อยู่อาศัยก็ให้พักพิง บางครั้งในบ้านเป็นคล้ายสโมสรย่อย ๆ เป็นที่รวมของเพื่อน ๆ ลูกในยามว่าง เพื่อน ๆ ของลูกหลายคนยังระลึกถึงความเอื้อเฟื้อโอบอ้อมอารีของคุณแม่ได้ดี คู่สมรสบางคู่ไม่มีเจ้าภาพ คุณแม่ก็ได้ร่วมกับคุณพ่อรับเป็นเจ้าภาพจัดงานมงคลสมรสให้อย่างสมเกียรติ โดยใช้สถานที่ที่บ้านนั่นเอง

หลังจากมรณะกรรมของคุณพ่อแล้ว คุณแม่ก็ได้ใช้ชีวิตบั้นปลายอย่างสงบอยู่กับบุตรสาวคนเล็กและบุตรเขย คุณแม่ไปวัดเพื่อฟังพระธรรมเทศนาทุกวันธรรมสวนะ เพราะคุณแม่ทราบดีว่า "ความสุขอื่นนอกจากความสงบ ไม่มี" ปกติคุณแม่เป็นคนแข็งแรงไม่ค่อยเจ็บไข้ แต่เนื่องจากความชรา คุณแม่มีโรคประจำตัวคือ โรคเบาหวาน ซึ่งคุณแม่ก็ไม่วิตกกังวลแต่ประการใด เพราะมีบุตรชายคนโตเป็นแพทย์ประจำตัวอยู่ ถึงแม้คุณแม่จะอยู่ในวัยชรา แต่ก็มีกำลังใจดีมีความจำดี โดยเฉพาะเมื่อเล่าถึงเหตุการณ์เก่า ๆ สมัยคุณพ่อยังมีชีวิตอยู่ คุณแม่เป็นคนชราที่ไม่มีนิสัยขี้บ่นจู้จี้ ระยะหลังลูกไปเยี่ยมรู้สึกว่าคุณแม่ผอมไปและคุณแม่ปรารภว่ารับประทานอาหารไม่ใคร่ได้ จนกระทั่งวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๑๔ เวลาเช้าคุณแม่เป็นลม ลูก ๆ ได้นำส่งโรงพยาบาลตำรวจ อาการยังไม่น่าวิตกประการใด รุ่งขึ้นวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๑๔ เวลาประมาณ ๐๕.๐๐ น. คุณแม่กลับมีอาการทรุดหนักมีอาการหายใจขัดและความดันโลหิตสูงมาก นายแพทย์ได้พยายามช่วยเหลืออย่างสุดความสามารถแต่ก็ไม่สามารถจะเอาชนะมัจจุราชได้คุณแม่ได้ถึงแก่กรรมโดยสงบเมื่อเวลาประมาณ ๒๑.๓๐ น. ของวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๑๔ นั่นเองท่ามกลางความเศร้าสลดใจของลูก ๆ และญาติสนิท

ด้วยผลบุญคุณงามความดีที่คุณแม่ได้ประกอบไว้และผลบุญที่ลูก ๆ ได้ร่วมบำเพ็ญมาด้วยความกตัญญูกตเวทีตั้งแต่วันมรณกรรมของคุณแม่ รวมทั้งผลบุญที่ลูกจะประกอบต่อไปชั่วชีวิตของลูก จงสัมฤทธิผลส่งให้แก่ดวงวิญญาณของคุณแม่โดยควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพจงทุกประการ เทอญ.

จากลูก

พ.อ. คนึง และ สำอางค์ เกรียงศักดิ์พิชิต

คำบรรยายเรื่อง

"เชื่ออย่างไร จึงจะไม่งมงาย"

ในรายการพุทธประทีป ณ สถานีโทรทัศน์กองทัพบก

โดย กิตติวุฑโฒ ภิกขุ

วันที่ ๒๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๔

ในฐานะที่เราเป็นพุทธศาสนิกชน มีความยึดมั่นอยู่ในพระรัตนตรัย นอกจากเราจะมีความเชื่อว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราท่านได้ตรัสรู้อริยสัจธรรมได้อย่างแท้จริง และผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามย่อมจะสามารถพ้นจากความทุกข์ได้อย่างแท้จริง ศรัทธาที่ถูกต้องในพระพุทธศาสนาของเรานี้ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านตรัสสอนไว้ว่า เราจะเชื่ออะไรก็ตาม ต้องประกอบด้วยปัญญา คือ โดยศรัทธาอย่างเดียวนั้น ยังไม่เพียงพอ ต้องมีปัญญาเข้ามาประกอบด้วย และปัญญานั้นจะต้องเป็นปัญญาที่เกื้อกูลต่อศรัทธา คือ มีระดับของความรู้ความเฉลียวฉลาดพอเหมาะพอควรกันกับศรัทธาด้วยจึงจะทำให้เรานี้ประกอบสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นกุศลได้สำเร็จ เพราะถ้าหากว่าปัญญามีกำลังแรงมากเกินไปเหนือศรัทธาแล้ว ศรัทธาก็จะอ่อน ก็จะกลายเป็นคนที่มีปัญญาเท่านั้นแต่ไม่มีศรัทธา ดังที่เราได้เห็นว่า บางคนนั้นมีปัญญามาก มีปัญญาจนกระทั่งไม่มีศรัทธา ผลสุดท้ายก็ไม่สามารถจะทำกุศลได้ เพราะมีปัญญามากเกินไป หรือบางทีมีปัญญามากเกินไปจนกระทั่งขาดสติควบคุม เราก็เรียกว่าคนนี้เป็นคนที่มีปัญญาเกินสติ คือฉลาดจนกระทั่งเกินสติ ไม่รู้ว่า อะไรควร อะไรไม่ควร อย่างนี้ก็มี เพราะฉะนั้น การปรับสภาวะธรรมต่าง ๆ นี้ให้เข้ากันได้โดยสม่ำเสมอกัน โดยให้มีสติคอยควบคุมอยู่เสมอ และปรับปัญญากับศรัทธาให้เท่าเทียมกันกับการบำเพ็ญกุศล หรือการประกอบกิจการต่าง ๆ อันใดอันหนึ่งที่เป็นประโยชน์นั้น ก็จะเป็นไปด้วยดี และเราก็สามารถที่จะทำได้อย่างคนที่ฉลาด โดยที่ไม่ใช่จะเชื่ออะไรก็เชื่ออย่างงมงายปราศจากปัญญา หรือไม่ใช่จะใช้ปัญญาในสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากเกินไปจนกระทั่งขาดศรัทธา คือการเชื่อจนกระทั่งไม่ทำบุญทำกุศล ดังเราจะเห็นได้บางคนนั้นมีปัญญามาก แต่ไม่ค่อยทำบุญ

เท่าไรนัก เพราะว่าปัญญาเกินศรัทธาไป หรือบางทีมีปัญญามาก จนกระทั่งปัญญาที่ตนเองมีมานั้นไปสร้างความเดือดร้อนให้แก่คนอื่น อย่างนี้เราก็เรียกว่า ปัญญาเกินสติไป มีมากจนกระทั่งบางทีครูบาอาจารย์ของตนเองก็ไม่เคารพนับถือ บางทีพ่อแม่ของตนเองก็ไม่เคารพนับถือ เห็นว่าเป็นคนโง่กว่าตนบ้าง ไม่มีความรู้ความฉลาดเพียงพอบ้าง อย่างนี้เรียกว่าปัญญาเกินสติ และผลสุดท้ายก็เดือดร้อน ดังที่เราทราบกันอยู่โดยทั่วไปจนขาดความกตัญญูกตเวที อันนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่เราจะต้องรู้จักปรับ คือ เมื่อมีปัญญาแล้ว ก็จะต้องมีศรัทธา เมื่อมีศรัทธาแล้วก็จะต้องมีปัญญาควบคู่กันไป

ศรัทธาคือความเชื่อในพระพุทธศาสนานั้น ท่านให้คำอธิบายว่า นอกจากเชื่อในความตรัสรู้ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเรียกว่า ตถาคตโพธิศรัทธาแล้ว เราจะต้องมีความเชื่ออยู่อีกอย่างหนึ่งคือ กรรมศรัทธา แปลว่าเชื่อกรรม และวิปากะศรัทธา คือ เชื่อผลของกรรม ความเชื่อกรรมนี้ได้ฝังอยู่ในจิตใจของเรามาเป็นเวลาช้านานแล้ว เรารู้กันโดยทั่วไปว่า ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว เพราะว่าคนโบราณ ปู่ ย่า ตา ยายของเราก็สอนเรามาอย่างนี้ ว่า เมื่อทำดีแล้ว ต้องได้รับผลดี เมื่อทำชั่วแล้ว ต้องได้รับผลชั่ว แต่ความเชื่อเช่นนี้ในปัจจุบันอาจจะทำให้เราเกิดความรวนเรขึ้น ซึ่งบางท่านก็ไม่แน่ใจนักว่า ทำดีได้ดีเสมอไป หรือทำชั่วได้ชั่วเสมอไปเพราะว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏในปัจจุบันนี้ ทำให้เรามีความเข้าใจรวนเรอย่างนั้นจริง ๆ เพราะบางคนไม่ได้ทำความดีอะไรเลย ก็ได้ดีขึ้นมา แต่บางคนทำความดีแทบล้มแทบตาย ก็แทบจะเอาชีวิตไม่รอด ต้องประสบกับความเดือดร้อนต่าง ๆ นานา นี่เป็นปัญหาที่ทำให้เรานี้คลายความเชื่อลงเป็นจำนวนมากว่า ทำดี อาจจะไม่ได้ดี ทำชั่วอาจจะได้ดีก็ได้ เพราะในสถานที่หลายแห่งที่อาตมาได้แสดงธรรมอบรม แม้แต่ตามหน่วยราชการต่าง ๆ เมื่อเปิดโอกาสให้ถามปัญหา ก็มักจะมีปัญหาเข้ามาเสมอว่า ทำดีได้ดีนั้น จริงหรือ ? เพราะข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ คนที่เขาทำความดีมากมาย แต่เขาต้องเดือดร้อน ส่วนคนที่ทำกรรมชั่วนั้น เขากลับอยู่อย่างเป็นสุขใจมีความสมบูรณ์พูลสุข ได้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ต่าง ๆ เหล่านี้ จนกระทั่งเกิดความท้อแท้ใจ ไม่รู้ว่าจะทำความดีกันไปทำไม บางคนก็เลยวางอุเบกขาไปเสียเฉย ๆ อย่างนั้นแหละ ทั้ง ๆ ที่จิตใจอยากจะทำความดี และพร้อมแล้วที่จะทำกรรมดี แต่ก็ไม่ยอมกระทำ ทั้งนี้เพราะไปปรารภถึงทำดีแล้วไม่ได้ดี ทำชั่วแล้วก็ไม่ได้ชั่ว หรือบางทีความเชื่อในกฎของกรรมของเรานี้นั้นก็มีฝัง

รากลึกอยู่ จนกระทั่งเรานี้ขาดเมตตาธรรม เราเชื่อว่าทุก ๆ ชีวิตที่เกิดมาบนพื้นโลกนี้ เกิดมาด้วยอำนาจกรรม และชีวิตเป็นอย่างไรนั้นแล้วแต่กรรมลิขิต ไม่ใช่เทพเจ้าหรือท่านผู้ใดผู้หนึ่งมาลิขิตชีวิตของเรา แต่ว่าการกระทำของเรานั่นแหละเป็นผู้ลิขิตชีวิตของเราเอง ตามคติทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า กรรมลิขิต คือเรากระทำด้วยของเราเอง นั่นแหละเป็นการลิขิตตัวเราเองไปด้วย ลิขิตชีวิตของเราเองไปด้วย เมื่อเราเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างนั้นจะต้องเป็นไปตามกฎของกรรมอย่างนี้ แต่เราเชื่อเพียงมุมเดียวว่า ชีวิตของมนุษย์นั้น เกิดมาด้วยอำนาจของกรรม เป็นไปเพราะกรรม จนกระทั่งเราวางเฉยเสีย คือวางอุเบกขา หรือบางทีก็ขาดเมตตาธรรม เช่นเราทราบข่าวว่า คนเขาประสบภัยเดือดร้อน เช่นอย่างภัยที่เกิดขึ้นในจังหวัดหนองคายก็ดี ที่เกิดจากน้ำท่วมบ้าง ไฟไหม้บ้าง เกิดจากพายุร้ายบ้าง เกิดจากโจรผู้ร้ายชุกชุมบ้างเกิดจากการถูกข่มเหงรังแกบ้าง เราก็มานั่งนึกกันว่า เป็นกรรมของสัตว์ เพราะคนเหล่านี้คงจะประกอบกรรมมาไม่ดี ก็ต้องได้รับผลกรรมอย่างนี้ ปีแล้วปีเล่า ก็ได้รับอยู่เสมอ ๆ เราเข้าใจว่าทุกคนเกิดมาด้วยอำนาจของกรรมแล้ว ก็จะต้องได้รับผลกรรมเช่นนี้ แม้กระทั่งคนที่เกิดมาไม่สมประกอบ ช่วยตัวเองไม่ได้ บางคนเกิดมาตาบอด หูหนวก พิกลพิการ ปัญญาอ่อน เราก็พากันวางเฉยเสียว่า เป็นกรรมของเขา แล้วเราก็วางอุเบกขาเสียโดยขาดเมตตาธรรม ความเชื่อเช่นนั้นไม่ผิด แต่ว่าที่ผิดนั้นคือผิดตรงที่ว่า เราขาดเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ร่วมกัน เพราะการเชื่อกฎของกรรม ถ้าตราบใดเรายังพอที่จะช่วยเหลือกันได้แล้ว ก็ยังไม่ควรที่จะวางอุเบกขา การวางอุเบกขานั้น เราจะวางก็ต่อเมื่อเราช่วยเหลือไม่ได้ เป็นกรรมที่บำบัดกันไม่ได้จริง ๆ นั่นแหละจึงจะต้องวางอุเบกขา เช่นอย่างกรรมอย่างหนักขั้นอนันตริยกรรมนี้ ถ้าเป็นอนันตริยกรรมแล้ว ใคร ๆ ก็จะช่วยทัดทาน ช่วยปลดเปลื้องกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ให้แก่คนอื่นนั้น เราช่วยไม่ได้ เมื่อช่วยไม่ได้แล้ว จะทำอย่างไรท่านก็บอกให้วางอุเบกขาเสีย เพราะว่าถ้าไม่วางอุเบกขาแล้ว เราก็อาจจะเกิดความโทมนัสใจว่าเรานี้ช่วยเหลือเขาไม่ได้ ถ้าหากว่าเราไม่รู้จักวางอุเบกขาแล้ว ความโทมนัสนี้ก็จะมาเกิดขึ้นแก่เรา ฉะนั้นท่านจึงสอนให้เรานี้วางอุเบกขา แต่ปัจจุบันนี้เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์เรา คนเกิดมาพิการก็ดี หรือแม้แต่ผู้ที่เลือกที่เกิดไม่ได้ เขาจำเป็นต้องไปเกิดในที่กันดาร ซึ่งไร้ทั้งการศึกษาและอนามัย ตลอดจนการคมนาคมต่าง ๆ ก็ดี เราอย่าเพิ่งวางอุเบกขา เพราะว่าสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ เรายังพอที่จะช่วยเหลือกันได้ ยังไม่ใช่ว่าจะพ้นวิสัยที่เราจะช่วยเหลือกัน เรา

ก็ต้องหาทางที่จะช่วยบำบัดความทุกข์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแก่เขาเหล่านี้ ฉะนั้น ความเชื่อในกฎของกรรมเช่นนี้ เป็นสิ่งหนึ่งที่จะต้องปรับให้ถูกต้อง ถ้าไม่ถูกต้องแล้ว บางครั้งเราวางอุเบกขาในสิ่งที่ไม่สมควรจนเกินไป ถ้าความรู้สึกเช่นนี้ แผ่กระจายทั่วไปในสังคมมนุษย์ สภาพที่เลวร้ายต่างๆ ก็จะขาดการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น โดยมักจะคิดว่าแล้วแต่กรรม ปล่อยให้เป็นไปตามกรรมบ้าง ไม่หาทางช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน ความเสื่อมก็จะเกิดขึ้นแก่สังคมส่วนใหญ่โดยทั่วไป จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องทำความเข้าใจในเรื่องความเชื่อกฎของกรรมในพระพุทธศาสนาให้ถูกต้อง ว่าทำอย่างไรจึงจะไม่ผิด เชื่ออย่างไรจึงจะเป็นความเชื่อในกฎของกรรมที่ผิด อาตมาเคยยกตัวอย่างมาหลายครั้งว่า ความเชื่อในกฎของกรรมนี้ ถ้าหากว่าเราเชื่อในที่ผิดแล้ว บางครั้งเราก็อาจจะต้องประสบกับความเสื่อม โดยที่เรานี้ไม่หาทางแก้ไขได้ มันไม่ถึงขั้นอนันตริยกรรมที่เราจะแก้ไขกันไม่ได้ บางอย่างเราแก้ไขได้ เราจะต้องหาทางแก้ไข แต่พร้อมกันนั้นท่านก็สอนให้เราเชื่อปัญญาด้วย เชื่อความเพียรด้วย คือ เชื่อความพยายามด้วย ท่านได้ยกตัวอย่างในฎีกาไว้เรื่องหนึ่ง คือ ท่านยกตัวอย่างเรื่องปลา

มีปลาอยู่ ๓ ตัว ปลาตัวหนึ่งเชื่อกรรม ตัวหนึ่งเชื่อปัญญา ตัวหนึ่งเชื่อความเพียร ปลาทั้ง ๓ ตัวนี้แหวกว่ายอยู่ในอ่าวเดียวกัน เผอิญทั้ง ๓ ตัวนี้ก็ได้ทราบว่า วันรุ่งขึ้นจะมีชาวประมงมาจับตนที่อ่าวนี้ ปลาตัวที่เชื่อกรรมก็ปรารภกับเพื่อน ๆ ว่า เราจะถูกจับ จะเป็นจะตายอะไรก็แล้วแต่กรรมของเราเถอะ เราจะไม่กระตือรือร้นอะไรไม่เดือดร้อนอะไร วางเฉยเสีย เราทำกรรมดีมาเราก็รอดไปได้ ถ้าเราทำกรรมไม่ดีมา เราก็อาจจะถูกจับไปฆ่าตาย ปลาตัวนี้เชื่อกรรมอย่างมั่นคง

ส่วนอีกตัวหนึ่ง เชื่อปัญญา ก็คุยกับเพื่อนปลาด้วยกันว่า เราจะต้องหาทางเอาตัวรอดให้ได้ เรามีปัญญาเราต้องหาอุบายเอาชีวิตรอดให้ได้

ส่วนตัวที่เชื่อความเพียร ความพยายามก็ปรารภว่า เราจะใช้ความพยายามจนสุดความสามารถเพื่อที่จะให้พ้นจากการจับกุมครั้งนี้

พอถึงวันรุ่งขึ้น ชาวประมงก็มาจับปลาที่อ่าวนี้ ปลาตัวที่เชื่อปัญญายอมให้จับ แล้วก็แกล้งทำเป็นตายไม่กระดุกกระดิก ชาวประมงก็ตายใจว่า ปลาตัวนี้ใจเสาะจริง ๆ พอเอาขึ้นมาจากน้ำแล้วก็สิ้นใจตาย ก็เลยวางปลาตัวนี้ไว้ที่แคมเรือ พอชาวประมงเผลอ ปลาตัวที่เชื่อปัญญาก็กระโดดลงน้ำแหวกว่ายหนีไปเอาตัวรอดไปได้อย่างหวุดหวิดทีเดียว

ส่วนตัวที่เชื่อความเพียรนั้น เมื่อรู้ว่าชาวประมงจะมาจับ พอชาวประมงมาถึงอ่าว มันก็เบิดหนีไปเสียก่อนแล้ว ใช้ความพยายามหนีไปจนไกลลิบ ก็รอดพ้นความตายไปได้ไม่ถูกจับกุม

ส่วนตัวที่เชื่อกรรมนี้ ไม่ว่ายหนีไปไหน ไม่หาทางกระตือรือร้นที่จะเอาชีวิตรอด ผลสุดท้ายก็ถูกชาวประมงจับได้ และก็ถูกฆ่าตาย แต่ตัวที่เชื่อปัญญา กับเชื่อความเพียรนั้น รอดพ้นจากการถูกฆ่าตาย พ้นจากการถูกจับกุมพาชีวิตรอดไปถึงซึ่งความสวัสดีได้ นี่เป็นอุทาหรณ์ที่ท่านได้สอนเรา ว่าการเชื่อกฎของกรรมนั้น ก็ไม่ใช่หมายความว่า เรานี้จะทอดอาลัยในชีวิต ไม่ใช่ว่าคนเราเมื่อเกิดมายากจนแล้ว จะต้องก้มหน้าจนตลอดไป เกิดมาโง่แล้วก็จะต้องก้มหน้าโง่ตลอดไป หรือเกิดมาในที่กันดารแล้ว ก็จะต้องอยู่ในที่กันดารนั้นตลอดไป ไม่หาทางปรับปรุงสิ่งที่ไม่ดีให้ดีขึ้น เราจะต้องหาทางปรับปรุงทุกสิ่งทุกอย่างที่ไม่ดีนั้น ให้ดีขึ้นด้วยการใช้ปัญญาและใช้ความเพียรเข้ามาประกอบกันให้มาก เพราะฉะนั้นความเชื่อในกฎของกรรม นอกจากเราจะเชื่อว่าทุกอย่างมันเป็นไปตามกรรมแล้ว เราจะต้องเชื่อความเพียร เชื่อสติปัญญาเข้าประกอบกันด้วย ความเสื่อมเกิดขึ้นในสถานที่ใดก็ตาม แม้ว่าบุคคลเหล่านี้จะประกอบกรรมมาแต่อดีตไม่ดีมาส่งผล เราก็ต้องใช้ความพยายามและใช้สติปัญญา คือความรู้ความสามารถของเราที่มีอยู่เข้าไปแก้ไขปรับปรุงความไม่ดี ให้ดีขึ้น ช่วยเหลือความเดือดร้อนที่เขาได้ประสบอยู่ ให้เขาพ้นจากความเดือดร้อน ถ้าเราใช้ความเพียรและสติปัญญาเข้ามาประกอบกันกับความเชื่อแล้ว ความเชื่อในกฎของกรรมนี้ก็จะบรรลุเป้าหมาย อย่างน้อยแทนที่เราจะปล่อยให้เป็นไปตามกรรม เราก็จะได้หาทางช่วยเหลือด้วยสติปัญญาและความพากเพียรของเรา เพราะว่าทุกสิ่งทุกอย่างนั้น จะต้องมีการแก้ไขจะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถ้าหากว่าเราจะใช้ความเชื่อถือเป็นไปในลักษณะดังกล่าวนี้ เราก็จะไม่ขาดเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์เราเชื่อในกฎของกรรมด้วย พร้อมกันนั้นก็มีเมตตาธรรมต่อกันด้วย เราจะเห็นความทุกข์ยากของคนอื่นแล้วทนอยู่ไม่ได้ คือ จิตนี้จะมีความหวั่นไหวในความทุกข์ ความเดือดร้อนของคนอื่น แล้วเราก็หาทางช่วยเหลือกันอย่างนี้ แสดงออกถึงเมตตาธรรมที่เรามีต่อกันในสังคมมนุษย์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกันอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้น การเชื่อในกฎของกรรมเช่นนี้ จึงขอให้เราเชื่อในทางที่ถูกด้วย แม้ในบางครั้งที่เราจะต้องเผชิญกับความวิบัติร่วมกันเราก็อย่าคิดว่า ในอดีตเราคงจะเคยทำกรรมมาร่วมกัน แล้วก็ก้มหน้ายอมรับกรรมเช่นนั้น

จริงอยู่ เราเชื่อในกฎของกรรม แต่พร้อมกันนั้นเราก็มีทางที่จะแก้ไขโดยสติปัญญาและความพากเพียรแทนที่เราจะยอมก้มหน้าให้ชีวิตนี้ประสบแต่ความวิบัติหรือความเสื่อมตลอดไป เราก็ควรจะแก้ไขด้วยความเพียรและสติปัญญาของเรา ถ้าเราเชื่อในกฎของกรรมดังกล่าวนี้ จึงจะเป็นความเชื่อที่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา แม้แต่ความเชื่อในเรื่องของการทำดี ได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ก็เช่นเดียวกัน พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ท่านตรัสหลักธรรมสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้ว ย่อมเป็นสัจธรรมอยู่เสมอ จะไม่มีเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น เช่นในกรณีที่ตรัสว่า ทำกรรมดีต้องได้ดี ทำกรรมชั่วต้องได้ชั่ว นี่ก็เหมือนกัน จะเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ แต่ที่เราเข้าใจผิดคิดว่าทำดีแล้วไม่ได้ดี ทำชั่วแล้วได้ดีนั้น เป็นเรื่องที่เราไม่เข้าใจในกฎของกรรมในพระพุทธศาสนาประการหนึ่ง เราไม่เข้าใจว่าความดีนั้นคืออะไรประการหนึ่ง จึงทำให้เราเข้าใจไขว้เขวกันไปว่าบางคนทำดีแล้วไม่ได้ดี บางคนทำชั่วแล้วกลับได้ดี ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากเราไม่เข้าใจว่า อะไรคือความดีกันแน่ ตามหลักของพระพุทธศาสนานี้สิ่งทั้งหลายเหล่านี้เป็นเรื่องที่เราจะต้องศึกษากันต่อไปเพราะว่าการทำดี ได้ดีจริงหรือไม่ และทำกรรมชั่วจะได้ชั่วจริงหรือไม่เป็นสิ่งที่เราต้องศึกษาให้เข้าใจ ธรรมข้อนี้จำเป็นที่เราจะต้องมาตีกันให้แตกเพราะว่าเกี่ยวกันกับการปฏิบัติ โดยที่ปราศจากความลังเล ถ้าเรายังลังเลอยู่แล้วก็เชื่อแน่ว่าที่เราจะประกอบกรรมดีตลอดไปนั้นเป็นการยาก จึงจำเป็นที่เราจะต้องหาทางศึกษากันให้มากที่สุด เกี่ยวกับความเชื่อในกฎของกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อถืออีกอย่างหนึ่ง ซึ่งยังเกิดความรวนเรขึ้นภายในจิตใจของพุทธศาสนิกชน ก็คือ ความเชื่อว่าทำดีจะไม่ได้ดี ทำชั่วจะไม่ได้ชั่ว ตามที่พระพุทธองค์ท่านตรัสไว้ ที่เป็นดังนี้ก็เนื่องมาจากสิ่งแวดล้อมตลอดจนปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เรามองดูเพียงผิวเผินแล้วชวนให้เชื่อไปอย่างนั้นว่า บางคนทำความดีแทบล้มแทบตายแต่กลับไม่ได้รับผลดีอะไรส่วนบางคนไม่ได้ทำความดีอะไรเลยมิหนำซ้ำยังทำความชั่วลงไปเสียอีกแต่กลับได้ดี จึงทำให้เรารู้สึกมีความคิดเห็นขัดแย้งกันกับคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าขึ้นมาว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วนั้นไม่เป็นความจริง ความเชื่อเช่นนี้เวลานี้มีอยู่มากมีอยู่หลายแห่งหลาย ๆ วงการทีเดียว จึงทำให้เกิดความวิตกว่า เราจะเชื่อในทางที่ผิดไปเสียแล้วเพราะว่าพระพุทธองค์ท่านสรัสสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตามย่อมเป็นสัจธรรมอยู่เสมอแต่เราจะเข้าใจเกี่ยวกับสัจธรรมส่วนนี้อย่างไรเท่านั้นเอง ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องศึกษากันให้เข้าใจว่า ทำดี ได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว นั้นเป็นความจริง

อย่างไรและควรที่เราจะเชื่อได้อย่างมั่นคงหรือไม่ อันนี้อยู่ที่เราจะต้องศึกษากันให้เข้าใจว่า ความดีและความชั่วตามหลักของพระพุทธศาสนานั้นคืออะไรแน่ อย่างไรที่เรียกว่าความดี และอย่างไรที่เรียกว่าความชั่ว เพราะปัจจุบันนี้เพียงแค่อะไรเป็นความดีความชั่วนี้ก็อาจจะเกิดความเห็นที่ไม่ตรงกันระหว่างสาธุชนก็เป็นได้ จึงจำเป็นที่เราจะต้องศึกษาเสียก่อนว่า อะไรคือความดีความชั่ว เพราะเท่าที่ได้ถามดูผู้ที่มีความคิดเห็นว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วไม่เป็นความจริงนั้น เราไปมองความดีความชั่วไม่ตรงกับหลักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ท่านได้สรัสสอนไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเราไปมองในด้านของวัตถุ คือเราไปเข้าใจว่าความดีนั้นอยู่ที่วัตถุ ความดีอยู่ที่ ลาภ ยศ สรรเสริญ และความสุข และความชั่วนั้นอยู่ที่การเสื่อมลาภ เสื่อมยศ การถูกนินทา และความทุกข์ ความจริงความมีลาภก็ดี มียศก็ดี การที่ได้รับการสรรเสริญเยินยอก็ดี หรือการที่เรามีความสุข ความสะดวกสบายต่าง ๆ ก็ดี สิ่งทั้งหลายเหล่านี้ พระพุทธองค์ไม่ได้ตรัสว่าเป็นความดี แต่ท่านตรัสว่าเป็นโลกธรรม คำว่า โลกธรรมนี้แปลว่าธรรมที่มีอยู่ประจำโลก คือโลกที่เราเกิดมาอาศัยอยู่นี้มีธรรมทั้ง ๘ ประการเป็นของประจำโลก ความมีลาภ มียศคำสรรเสริญและความสุข ความเสื่อมลาภ เสื่อมยศการถูกนินทา และความทุกข์เป็นของประจำโลก ใคร ๆ ที่เกิดมาในโลกนี้ต้องประสบกับโลกธรรมทั้งนั้น ที่จะไม่ถูกโลกธรรมมากระทบในชีวิตของตนเองนั้นย่อมจะมีไม่ได้ต้องพบด้วยกันทั้งสิ้น ต่างแต่จะพบมากหรือพบน้อยเท่านั้นเอง ส่วนความดี ความชั่วนั้นไม่เกี่ยวกับโลกธรรม ถ้าหากว่าโลกธรรมนี้เป็นความดีแล้ว พระพุทธองค์ก็คงจะไม่สละความดีมาแสวงหาความไม่ดี เพราะพระพุทธองค์นั้นเป็นผู้พรั่งพร้อมไปด้วยลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ทุก ๆ อย่าง แต่ได้เสียสละ เช่นสละราชบัลลังก์ สละความสุข ความสะดวกสบายต่าง ๆ ส่วนพระองค์ออกแสวงหาโมกขธรรม จนได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วก็นำธรรมนี้มาสั่งสอนเรา การสั่งสอนธรรมนั้นก็ไม่ใช่ว่าจะได้รับความสะดวกสบายเสมอไป ต้องเสด็จจาริกไปด้วยความยากลำบาก ต้องเผชิญกับอุปสรรคนานาประการ สิ่งทั้งหลายเหล่านี้พระพุทธองค์ได้ปฏิบัติแสดงให้เห็นว่า ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข นั้นไม่ใช่ตัวความดี แต่เป็นโลกธรรม สัตว์ทุกจำพวกต้องได้รับทั้งนั้น เพราะฉะนั้น คนดี หรือคนไม่ดีก็อาจได้รับในโลกธรรมทั้งสองประเภท บางทีคนชั่วก็ได้รับ อย่าว่าแต่มนุษย์เราจะต้องได้รับหรือต้องกระทบกับโลกธรรมเลย สัตว์เดรัจฉานที่เกิดมาอยู่บนพื้นโลก ก็หนีโลกธรรมเหล่านี้ไปไม่พ้นเหมือนกัน ท่านทั้งหลายจะเห็นสัตว์เดรัจฉานบางตัว ก็ไม่ได้ทำความดีอะไร แต่ก็มียศเช่น

พญาช้างได้รับพระราชทานยศก็มี หรือสุนัข ท่านจะเห็นได้ว่า บางทีมนุษย์เป็นตำรวจ ก็เป็นแค่พลตำรวจเท่านั้นเอง แต่ไปดูสุนัขตำรวจที่บางเขน บางตัวเป็นถึงนายร้อยตำรวจตรีก็มี เป็นพันตำรวจตรีก็มี ยศสูงกว่ามนุษย์เสียอีก เป็นสัตว์เดรัจฉานก็ไม่ได้ทำความดีอะไรมากมายเกินไปกว่ามนุษย์ แต่ก็ได้ยศแสดงให้เห็นว่า สัตว์ทุกจำพวกที่เกิดมาบนพื้นโลกนี้ มีสิทธิที่จะได้รับโลกธรรมเหมือนกัน และข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ ก็เป็นเครื่องบ่งชี้ให้เราได้เห็นอย่างชัดแจ้งแล้ว เช่นอย่างบางคนทำความชั่วแต่ก็มีลาภยศ บางคนได้รับความสรรเสริญเยินยอจากสังคมเสียอีก บางคนมีความสุขสะดวกสบายต่าง ๆ ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้ทำความดีอะไรเลย นี่เป็นความจริง ส่วนที่ทำความดีนั้น อาจจะยากจนค่นแค้น อาจจะไม่ได้ลาภ ไม่ได้เงินเดือนขึ้น อาจจะไม่ได้ยศ ดีไม่ได้ และอาจจะถูกถอดยศเสียด้วย อาจจะถูกนินทาว่าร้ายถูกติเตียน ประสบต่อความทุกข์ความเดือดร้อนต่าง ๆ ความจริงเป็นอย่างนี้ ที่เป็นดังนี้ก็เพราะว่าเราเกิดมาอยู่บนพื้นโลกก็ต้องพบกับโลกธรรมเหล่านี้อย่างหลีกเลี่ยงกันไม่พ้น แต่ความดีความชั่วไม่ใช่สิ่งทั้งหลายเหล่านี้ ผู้ที่ทำความดีในปัจจุบัน มักจะไปฝากความหวังไว้ตรงที่ว่า เมื่อเราทำความดีแล้วเราต้องมีลาภ ถ้าเป็นข้าราชการก็ต้องได้รับการเลื่อนขั้นเงินเดือน ได้รับการพิจารณาว่า ปีนี้จะได้สักกี่ขั้น หรืออาจจะได้รับบำเหน็จรางวัลอะไรต่าง ๆ จากการกระทำความดี หรืออาจจะไปฝากความหวังไว้ว่า เมื่อเราทำความดีเช่นนี้แล้ว เราก็คงจะได้เลื่อนยศเลื่อนตำแหน่งขึ้นคงจะมีผู้สรรเสริญเยินยอขึ้นมากมาย คงจะมีความสุขอย่างที่สุดแล้ว จากการที่เราได้ประกอบกรรมลงไป แต่เมื่อเราทำลงไปแล้ว บางครั้งกลับตรงกันข้าม คือแทนที่จะได้ลาภกลับไม่ได้ลาภ อย่างคนที่ก้มหน้าก้มตาทำงานทำการโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยนั้น อาจจะไม่ได้รับการพิจารณาเลยก็ได้ อาจจะไม่ได้เลื่อนยศเลยก็ได้ อาจจะถูกตำหนิติเตียนเอาเสียอีกก็ได้ ถูกเจ้านายตำหนิติเตียนเอาเสียอีกก็ได้ อาจจะได้รับความเดือดร้อนต่างๆ อาจจะได้รับการกลั่นแกล้งสารพัดอย่างก็ได้ ซึ่งอันนี้เป็นความจริง ทั้งนี้เพราะเหตุว่าอันนี้เป็นเรื่องของโลกธรรม ข้อเท็จจริงปรากฏอย่างนี้ เพราะฉะนั้นเรื่องของความดีจึงไม่เกี่ยวกับสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ ความชั่วก็ไม่เกี่ยวกับสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ด้วย คนทำความชั่วเราจะไปมุ่งว่าเขาควรจะต้องประสบกับความวิบัติ จะต้องถูกริบทรัพย์สมบัติ จะต้องถูกถอดยศ ถูกตำหนิติเตียนถูกนินทาว่าร้ายหรือประสบต่อความทุกข์อย่างแสนสาหัสก็ไม่ได้ไม่ถูก เพราะว่าสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นไม่ใช่ผลแห่งความชั่ว ผลแห่งความดีและความชั่วที่ท่านได้ตรัสสอน

ไว้ตามหลักของพระพุทธศาสนานี้เราก็คงจะเคยได้ยินได้ฟังบ่อย ๆ ว่า เมื่อเราทำสิ่งใดที่เป็นกุศลลงไปแล้วจะได้รับอานิสงส์มาก คำว่าอานิสงส์นี้คือ ผลของกุศลที่เรากระทำลงไปหรือผลแห่งกรรมดีที่เรากระทำลงไปเราก็เรียกว่าได้รับอานิสงส์ คำว่าอานิสงส์นี้แปลว่า ความชื่นอกชื่นใจแก่ผลที่เราได้รับนั้นเป็นความชื่นอกชื่นใจ เรียกว่าอานิสงส์ และก็ผลอีกอย่างหนึ่งก็คือ นิสันทผล นิสันทผลนี้แปลว่า ผลที่หลั่งไหลมา อาจจะหลั่งไหลมาเป็นวัตถุก็ได้ไม่แน่นอน อันนี้เรียกว่านิสันทผล ฉะนั้นอานิสันทผลกับ นิสันทผล ทั้งสองอย่างนี้เป็นที่เกิดขึ้นจากการประกอบกุศลกรรม ส่วนอกุศลกรรมนั้น ก็คือ มีวิปาติสารผลกับนิสันทผล วิปาติสารผลนั้น แปลว่า ผลก็คือความเดือดร้อนใจ ทำให้เกิดความกลัดกลุ้มใจกระวนกระวายใจ ส่วนนิสันทผลนั้น ก็แปลว่าผลที่หลั่งไหลมาเป็นวัตถุ แต่เป็นวัตถุที่ต่างจากกุศลเท่านั้นเอง เช่นอาจจะหลั่งไหลมาเป็นวัตถุที่ไม่ดีที่เราไม่พอใจ อาจจะเป็นคุกเป็นตราง อาจจะเป็นภพภูมิที่เป็นนรกบ้าง เป็นเปรตบ้างเป็นอสุรกายบ้าง สัตว์เดรัจฉานบ้าง ที่หลั่งไหลมาเป็นวัตถุสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ กุศล และ อกุศล ทั้งสองอย่างลงไป การกระทำกุศลที่เราได้ทำกันอยู่ในปัจจุบันหรือที่เราประกอบกรรมดีกันอยู่ในปัจจุบันนั้น ผลที่ได้รับนั้น ต้องมีอยู่อย่างแน่นอน

ความดีความชั่วที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้นี้เป็นเรื่องของนามธรรม นามธรรมเป็นสิ่งที่เราสัมผัสได้ด้วยตาไม่ได้ คือ มองไม่เห็น แต่จะมีความรู้สึกทางจิตใจอยู่ทุก ๆ คน อย่างนี้เรียกว่าเป็นความดี เช่นเมื่อเราทำอะไร เป็นกรรมดีลงไปแล้วอย่างน้อยเราก็มีความรู้สึกสบายใจรู้สึกเป็นสุขใจว่า เราได้ทำกรรมดีลงไป ส่วนใครเขาจะกระทำอะไรต่อเรานั้นเป็นเรื่องของเขาไม่ใช่เรื่องของเรา เช่นอย่างเราอาจจะถูกคนอื่นประทุษร้าย หรืออาจจะไม่ได้รับการพิจารณาความดีความชอบ อาจจะต้องยากจนข้นแค้น อาจจะถูกตำหนิติเตียนถูกริษยาอะไรต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นเรื่องของการกระทำของคนอื่นที่เขาสร้างขึ้น เขาทำร้ายต่อเรา ส่วนเราผู้ทำความดีลงไปนั้นเราต้องได้รับความดีอย่างแน่นอน เราทำดีเราก็ต้องได้รับผลดี ส่วนผลที่ปรากฏเกิดขึ้นแก่เรานั้นเป็นผลที่เกิดมาจากการประทุษร้ายจากคนอื่นซึ่งเป็นสิ่งที่เราป้องกันไม่ได้ เราจะไปห้ามมิให้คนอื่นประทุษร้ายนั้น ก็ไม่มีทางที่จะทำได้ เพราะฉะนั้นผู้ที่ประกอบกรรมดีทุกคนอย่าคิดว่าเราจะต้องได้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข สิ่งทั้งหลายเหล่านี้ไม่ใช่ความดี ความดีที่แท้จริงนั้น คือ ความสุขใจเรารู้สึกเป็นสุขใจ นั่นคือความดี และความสุขใจเหล่านี้เป็นความดีที่ถาวรกว่ากัน เป็นสิ่งที่ให้

ความสุขทั้งชาตินี้และชาติหน้า อย่างอื่นก็ให้ความสุขแต่เฉพาะชั่วครู่ชั่วยามเท่านั้น เช่น ลาภ ยศ สรรเสริญ สุขนั้น มันก็เป็นของที่เราได้รับเพียงชั่วครั้งชั่วคราว เฉพาะชาตินี้เท่านั้นเองไม่ใช่เราจะได้รับตลอดไปถึงชาติหน้า เช่นการทำความชั่วเพื่อที่จะกอบโกยผลประโยชน์เพื่อสร้างความร่ำรวยให้แก่ตัวเองก็ดี หรือแสวงหายศฐาบรรดาศักดิ์ แสวงหาอำนาจอย่างใดอย่างหนึ่งให้แก่ตนเองก็ดี สิ่งทั้งหลายเป็นของชั่วคราว คือชั่วระยะหนึ่งที่ตนเองมีชีวิตอยู่อาจจะไม่ตลอดชีวิตด้วยซ้ำที่จะบริโภคได้อย่างเต็มที่ แล้วผลสุดท้ายสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ก็ต้องกลายเป็นของประจำโลก ในที่สุดผู้ที่แสวงหาเองก็ไม่ได้ประโยชน์จากสิ่งทั้งหลายเหล่านี้อย่างแท้จริง ว่าคนเราทุกคนนั้นเกิดมาแล้วก็ต้องตาย เมื่อตายแล้วจะนำสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ไปไม่ได้ ท่านทั้งหลายลองคิดดูก็แล้วกัน เราพิจารณาดูเพียงเผิน ๆ เราก็จะเห็นได้อย่างชัดเจน แม้แต่ผู้ที่สุจริตเองไม่รู้จักดำเนินชีวิตในทางที่ถูกแล้วก็จะไม่ได้อะไรจากโลกมนุษย์นี้ไปเลย เช่น เรามีชีวิตอยู่นี้ เรามีที่ดินเป็นของตัวเอง เรามีบ้านช่องปลูกใหญ่โต เมื่อถึงที่สุดจริง ๆ แล้วบ้านที่เราปลูกไว้นี้เราก็ไม่ได้อยู่ ที่ดินของเราเองที่มีอยู่เป็นจำนวนมากเราก็ไม่ได้อยู่ บ้านเราก็ต้องไปซื้ออยู่ใหม่ บ้านใหญ่โตไม่ได้อยู่เพราะผลสุดท้ายพอตายแล้ว เขาก็ต้องย้ายออกจากบ้านไปฝากไว้ที่วัดศาลาวัดเป็นที่อยู่ และก็ได้อยู่ในโรงแคบ ๆ ที่ดินเป็นของ ๆ ตัวเองเป็นอันมากก็ไม่ได้อยู่ ต้องไปเช่าที่วัดอยู่ ไปเช่าที่ป่าช้าปลูกเล็ก ๆ เท่านั้นเอง นี่เป็นที่สุดของชีวิตมนุษย์ เป็นอย่างนี้ และสิ่งทั้งหลายที่มีเป็นจำนวนมากก็ไม่ใช่ว่าเราจะบริโภคใช้สอยได้หมด เงินทองก็ไม่ใช่ว่าเราจะใช้ได้หมดจำนวนมาก ๆ อย่างนั้น เพราะประโยชน์ของคนที่จะได้รับจริง ๆ นั้นอยู่ที่ปัจจัยสี่ อาหารแต่ละมื้อที่เรารับประทานอยู่ก็คงเพียงจานสองจานเท่านั้น เสื้อผ้าที่เราสวมใส่ครั้งหนึ่งก็คงจะได้เพียงชุดเดียวเท่านั้น เพราะถ้าโลภมากมีถึงร้อยชุดแล้ว จะใช้ทีเดียวร้อยชุดก็คงไม่ได้ ผลสุดท้ายเราก็คงจะต้องตายอย่างแน่นอน เพราะใช้ทีเดียวร้อยชุด ประโยชน์ที่เราได้จริง ๆ ก็คือชุดที่เราสวมใส่อยู่ในขณะนี้ ฉะนั้นสิ่งทั้งหลายเหล่านี้เป็นสิ่งที่ท่านควรจะได้พิจารณา เราจึงจะฉลาดในการมีชีวิตอยู่ในโลกยิ่งขึ้น และเราจะฉลาดในการแสวงหาประโยชน์ในชีวิตนี้มากขึ้น คือ แทนที่เราจะไปเพ่งเพียงแค่วัตถุต่าง ๆ เหล่านี้ก็ควรจะมุ่งถึงคุณธรรม มุ่งถึงนามธรรมด้วยเราไม่ใช่ว่าจะมีความสุขได้จากลาภ ยศ สรรเสริญ สุข แต่ความสุขที่แท้จริงอยู่ที่ความสุจริตใจ อยู่ที่จิตผ่องใส โดยเรานี้ไม่ได้ทำบาปทำชั่วแต่อย่างใด ชีวิตเช่นนี้ก็เป็นชีวิตที่มีความผาสุก ถ้าเราเข้าใจว่าเรามีชีวิตอยู่

เพื่อประโยชน์แล้ว เราประกอบกรรมต่าง ๆ ก็คงจะดีขึ้น มีหลายท่านด้วยกันที่เข้าใจในเรื่องนี้ดีแล้วก็ได้สนทนาปราศรัยอยู่เสมอเกี่ยวกับเรื่องของการประกอบกรรมดีนี้ บางทีเราทำกรรมดีลงไป แต่ว่ามันผิดกาลผิดสมัย กรรมอันนั้นก็ไม่ได้ผลเหมือนกัน เพราะว่าเรื่องของกรรมนี้ในพระพุทธศาสนา ท่านแสดงไว้อย่างกว้างขวางและก็มีความละเอียดอ่อนมาก เพราะบางอย่างที่เราทำลงไป ถ้าหากว่ามันผิดกาลสมัยแล้วผลแห่งกรรมที่เรากระทำลงไปนั้นก็อาจจะไม่ปรากฏในปัจจุบัน แต่ว่าจะไปปรากฏในกาลต่อไป คือ อาจจะเป็น ชาติที่หนึ่ง ชาติที่สอง ชาติที่สาม ชาติที่สี่ ชาติที่ห้า เหล่านี้ แต่จะต้องปรากฏแน่นอนไม่ชาติใดก็ชาติหนึ่ง กรรมที่ทำนั้นอยู่ที่เจตนาที่เรากระทำกันว่า เรามีเจตนาอย่างไรและผลแห่งกรรมจะปรากฏขึ้นได้อย่างไร

เรื่องของกรรมนี้ พระพุทธองค์ท่านได้ตรัสไว้เกี่ยวกับเรื่องของกาลเวลา กาลเวลาแห่งการให้ผลนี้เป็นสิ่งที่เราทุกคนมุ่งหมายอยู่ เช่น ทำความดีวันนี้ บางทีเราอยากจะให้ผลแห่งกรรมดีวันพรุ่งนี้ ซึ่งบางทีเราก็ปรารถนาเร็วเกินไป หรือบางทีเราทำกรรมดีลงไปในวันนี้วันรุ่งขึ้นอาจจะได้รับความเดือดร้อนอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นมาก็ได้แล้ว เราก็บอกว่าทำดีทำไม่ได้ดีอย่างนี้เป็นต้น เพราะฉะนั้นเพื่อให้การประกอบกรรมดีนี้ได้รับผลยิ่งขึ้น สำหรับผู้ที่มีกุศลเจตนาในการที่ประกอบกรรมดีในชีวิตของตนเกิดขึ้นจงได้ศึกษาถึงสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เอาไว้ด้วยว่า การประกอบกรรมดีนั้นควรจะประกอบด้วยเหตุปัจจัยอะไร เราผู้ทำกรรมดีจึงจะไม่เดือดร้อน พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงสิ่งแวดล้อมที่จะให้ผลกรรมนี้ปรากฏขึ้น โดยเป็นผลที่เราไม่เดือดร้อนใจอยู่สี่ประการด้วยกัน

ประการที่หนึ่ง คือ กาละ กาละนี้สำคัญมากท่านจำแนกไว้เป็นสองประเภท กาลเวลาได้แก่กาละวิปัตติ กับ กาละสัมปัตติ กาละวิปัตติหมายถึง กาลวิบัติ กาละสัมปัตคือ กาลที่ไม่วิบัติ เราจะทำกรรมดีต้องพิจารณาถึงกาละ ว่า กาลเวลานี้ควรทำหรือไม่ กาลเวลานี้ควรเว้นหรือไม่ กาลเวลาเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในที่ทุก ๆ แห่ง คำว่า กาละวิปัตตินั้นหมายถึงเวลาที่วิบัติ กาลเวลาที่วิบัตินั้นหมายถึง เวลาที่เราประกอบกรรมนั้นเป็นกาลวิบัติ เช่นในเวลานั้นเรามีผู้ปกครองประเทศเป็นมิจฉาทิฐิบุคคล ในสมัยพุทธกาลนั้น ท่านหมายถึงพระมหากษัตริย์เป็นมิจฉาทิฐิบุคคล เพราะมิจฉาทิฐินี้ คือ เป็นผู้มีความเห็นผิด มีอำนาจอยู่ในแผ่นดินหรือผู้มีอำนาจในแผ่นดินเป็นมิจฉาทิฐิ กาลเวลานั้นเป็นกาลวิปัตติ ถ้าใครไปทำความดีเข้าในกาละเช่นนี้ ก็ไม่

เกิดผลแต่อย่างใดจะเกิดโทษแก่ตนเองด้วย ในวงแคบลงไปที่อยู่ในวงงานหัวหน้าหรือผู้มีอำนาจในหน่วยงานนั้น ๆ เป็นมิจฉาทิฐิบุคคล อันนั้นก็เป็นกาละวิบัติแล้ว เราจะทำกรรมไปก็จะไม่เกิดประโยชน์อะไรในขณะนั้น อาจจะได้รับความเดือดร้อน ได้รับผลคือ ความเดือดร้อนใจ เพราะว่าเป็นกาละวิบัติ

ส่วนกาละสัมบัตินั้นหมายถึงกาลเวลาที่เรามีพระมหากษัตริย์ เป็นสัมมาทิฐิบุคคล เป็นผู้ที่มีความเห็นชอบมีอำนาจในแผ่นดิน หรือผู้ที่มีอำนาจในหน่วยงานต่าง ๆ นี้ เป็นสัมมาทิฐิ เป็นผู้มีความเห็นชอบ กาลเวลาอันนั้นแหละเป็นสิ่งที่เราควรทำกรรมดี เพราะทำลงไปแล้วเราจะไม่เกิดความเดือดร้อน ผลแห่งกรรมที่ทำดีลงไปก็จะปรากฏในปัจจุบันนี้ เพราะว่ากาลนั้นเป็นกาละสัมบัติ

ประการที่สอง คือ คติ คตินี้หมายถึงว่าเราได้มีโอกาสเกิดในภพภูมิที่ดี เช่นอย่างเกิดเป็นมนุษย์อย่างนี้เป็นต้น เรียกว่า สัมบัติคติ ส่วนวิบัติคติก็คือ เกิดเป็นเดียรัจฉาน เช่นเกิดเป็นสัตว์นรก เป็นเปรต เป็นอสุรกาย อย่างนี้เรียกว่า คติวิบัติ ถ้าหากว่าไม่เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานแล้วจะประกอบกรรมดีก็ลำบาก ผู้ที่จะประกอบกรรมดีได้ก็คือมนุษย์ ถ้าเราเกิดมาเป็นมนุษย์นี้เป็นคติสัมบัติควรแล้วที่เราจะได้ประกอบกรรมดี

ประการที่สาม คือ อุปธิ อุปธินี้หมายถึงอวัยวะ เรามีอวัยวะน้อยใหญ่ครบบริบูรณ์ มือทั้งสองมือเราก็มี ตาทั้งสองตาเราก็ไม่บอด หูทั้งสองก็ไม่หนวก มือเท้าเราดี สติปัญญาเราดี เราพร้อมแล้วที่จะประกอบกรรมได้ อย่างนี้เรียกว่าอุปธิสัมบัติ ถ้าอุปธิบัตินั้นหมายถึงว่าอวัยวะต่าง ๆ ของเรานี้วิบัติ มือเท้าก็ไม่สมบูรณ์ กำลังไม่มี โรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน ตาบอดหูหนวก อย่างนี้เรียกว่าอุปธิวิบัติ ถึงจะประกอบกรรมดีก็ประกอบไม่ได้ เพราะว่าความดีบางอย่างนั้นต้องอาศัยเท้าก็มี อาศัยตา อาศัยหูเข้ามาประกอบจึงจะทำได้อย่างเต็มที่

ประการที่สี่ คือ ปโยคะ ปโยคะคำนี้แปลว่าความเพียร คือเราจะต้องใช้ความเพียรในทางที่ถูกด้วย จะประกอบกรรมดีอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ต้องเพียรทำกรรมดีในทางที่ถูกที่ชอบ คำว่าเพียรชอบในที่นี้ หมายถึงว่า ความเพียรที่เราประกอบกิจการงานต่าง ๆ เหล่านี้ต้องไม่ผิดกฎหมายบ้านเมือง ต้องไม่ผิดศีลธรรมในพระพุทธศาสนา ความเห็นเหล่านั้นก็ต้องไม่ผิดระเบียบแบบแผนในสังคมที่กำหนดขึ้น ถ้าหากว่า ปโยคะวิบัติ ก็หมายถึงว่าเราใช้ความเพียรเหมือนกัน

แม้เราจะเจตนาดีก็ตาม แต่ถ้าผิดกฎหมาย ผิดศีลธรรม ความดีก็ปรากฏไม่ได้ เพราะฉะนั้นบุคคลผู้ที่จะประกอบความดี ต้องถึงพร้อมด้วย กาละ คติ อุปธิ และปโยคะ ทั้งสี่อย่าง เวลานี้ถ้าเราพิจารณาถึงเหตุผลในด้านของกาละ กาละเช่นนี้ควรทำกรรมดีได้แล้วหรือยัง ก็ปรากฏว่ากาละนี้เป็นกาละที่เราประกอบกรรมดีได้แล้ว เพราะว่าเรามีประมุขเป็นสัมมาทิฐิบุคคล ผู้มีอำนาจในแผ่นดินก็เป็นสัมมาทิฐิบุคคล พระพุทธศาสนาของเราก็ยังมีอยู่ยังไม่เสื่อมสิ้นไป เรายังมีหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางใจ เป็นแกนของสังคมอยู่ในปัจจุบันนี้

คติก็หมายถึงว่า เราทุกคนเกิดมาเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์แล้ว เราไม่เกิดในภพภูมิอื่น ทั้งเรามีอวัยวะทุกอย่างพร้อมมูลที่จะประกอบความดีอยู่แล้ว เรามีความเพียรอยู่ เรามีความตั้งใจอยู่เราก็ควรจะประกอบกรรมได้ ฉะนั้นท่านทั้งหลายที่ประกอบความดีก็ขอให้พิจารณาถึงเหตุปัจ-จัยทั้งสี่ประการนี้ถ้าถึงพร้อมในประการนี้แล้ว เราก็ทำความดีได้ ดังนั้นเมื่อเราพิจารณาถึงกาลปัจจุบันนี้ จะเห็นว่าเป็นกาละที่เราจะทำความดีได้ เราทุกคนเป็นมนุษย์ซึ่งเป็นภพภูมิที่มีโอกาสอันดีซึ่งเราจะได้ประกอบสิ่งที่เป็นกุศลไว้ให้มากได้ หากไปเกิดในภพภูมิอื่นก็ไม่มีโอกาสที่จะได้ทำกุศลอย่างนี้ หรือไปเกิดในโลกอื่นก็คงจะไม่มีโอกาสทำกุศลเหมือนกับโลกมนุษย์นี้ เพราะโลกมนุษย์นี้มีหลาย ๆ อย่างที่เราจะทำกุศลได้ และในโลกมนุษย์นี้มีผู้ที่จะรับส่วนกุศลจากเรามากมาย ความทุกข์ยากในโลกมนุษย์นี้ก็มีมาก เป็นสิ่งที่เราควรจะทำ เพราะถ้าเราทำได้มากเท่าไรเราก็ได้บุญกุศลมากขึ้นเท่านั้น ถ้าเราไปเกิดบนเทวโลกเราอาจจะไม่ได้สร้างโรงพยาบาล อาจจะไม่ไม่ได้สงเคราะห์คนยากคนจน คนอนาถา คนพิกลพิการหรือคนแก่ อาจจะไม่ได้ช่วยสงเคราะห์ผู้ประสบอุทกภัย อัคคีภัย วาตภัย เหมือนอย่างมนุษย์นี้ เพราะภพอื่นคงจะไม่มีความทุกข์ยากความวิบัติอย่างนี้ มีแต่โลกมนุษย์นี้เท่านั้นแหละที่เราจะทำได้ ฉะนั้นเราเกิดมาเป็นมนุษย์แล้วก็ควรจะทำสิ่งที่เป็นกุศลเอาไว้เป็นกำไรในชีวิตของตน การทำความดีที่เราทำอยู่ในปัจจุบันนี้ต้องได้รับผลดีแน่นอน แต่ขอให้เราพิจารณาถึงเหตุปัจจัยทั้งสี่ประการนี้ให้สมบูรณ์ ประกอบกรรมดีความดีก็จะปรากฏผลยิ่งขึ้น

ความละเอียดอ่อนในกฎของกรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้นั้นยังมีอยู่ เป็นจำ-นวนมากด้วยกัน ซึ่งถ้าเราจะศึกษาในเรื่องของกรรมเหล่านี้ให้กว้างขวางพิสดารออกไปแล้ว จะต้องใช้กาลเวลาในการศึกษาเพียงพอเสียก่อน เพราะในเรื่องของกรรมนั้นท่านแสดงเอาไว้ถึง ๑๖

ประเภทด้วยกัน เรียกว่ากรรม ๑๖ คือ ชี้ให้เราได้เห็นว่า กรรมที่เราประกอบกันมานี้ แต่ละประเภทนั้น มันทำหน้าที่อยู่อย่างไร และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเราประกอบกรรมลงไปแล้วมันจะให้ผลไปตามลำดับอย่างไร และเวลาที่จะให้ผลนั้น คือ เวลาไหน ฐานะของกรรมที่จะให้ผลได้นั้นคือกรรมชนิดใด ท่านตรัสเอาไว้มีทั้งหมด ๑๖ ประเภท ใน ๑๖ ประเภทเหล่านี้ เป็นเรื่องกรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านตรัสจากหยาบไปสู่ละเอียด ท่านตรัสหน้าที่ของกรรมไว้ว่า กรรมบางอย่างทำหน้าที่เป็นชนกกรรม ชนกกรรมนั้นคือทำหน้าที่นำไปเกิด เช่นนำไปเกิดมนุษย์ก็ได้ นำไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานก็ได้ นำไปเกิดเป็นสัตว์นรกก็ได้ เป็นเปรตก็ได้ เป็นอสุรกายก็ได้ เป็นเทวดาหรือพรหมก็ได้ อย่างนี้เรียกว่าชนกกรรม แปลว่ากรรมที่นำไปเกิด กรรมบางอย่างทำหน้าที่เป็นอุปถัมภ์ คือทำหน้าที่อุปถัมภ์ค้ำจุน เรียกว่า อุปถัมภกกรรม หมายถึงว่าเมื่อเราไปเกิดในภพภูมิใด ๆ แล้วกรรมก็ทำหน้าที่อุปถัมภ์ในภพภูมินั้น ๆ ไปด้วย กรรมบางอย่างทำหน้าที่เบียดเบียนก็มี ที่เรียกว่า อุปปีฬกกรรม กรรมบางอย่างทำหน้าที่ฆ่า ทำหน้าที่ทำลาย หรือตัดรอนก็มี เรียกว่า อุปฆาตกกรรม ท่านได้อธิบายถึงหน้าที่ของกรรมเหล่านี้เอาไว้ตลอดจนลำดับแห่งการให้ผลกรรมที่จะให้ผลก่อนผลหลังนี้ท่านก็แสดงเอาไว้ กรรมบางอย่างนั้น เป็นครุกรรม คือถ้ากรรมหนัก ก็ให้ผลก่อน ให้ผลในปัจจุบัน กรรมบางอย่างเป็นอาสันนกรรม ไปให้ผลเมื่อตอนใกล้จะตายก็มี กรรมบางอย่างเป็นอาจิณกรรมคือ กรรมที่เราทำอยู่เนืองนิตย์ทุกวัน ๆ ก็มี กรรมบางอย่างเป็นกตัตตากรรม ซึ่งเป็นกรรมเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เราประกอบลงไปโดยปราศเจตนาอันสมบูรณ์ แต่ผลแห่งกรรมเหล่านี้ก็มี ส่วนเวลาแห่งการให้ผลนั้น ท่านก็ได้แสดงเอาไว้ กรรมบางอย่างให้ผลในชาตินี้ คือให้ผลทันตาเห็นก็มี กรรมบางอย่างให้ผลในชาติที่สอง คือชาติต่อไปเมื่อเราตายจากโลกมนุษย์นี้แล้ว กรรมบางอย่างนั้นบางทีให้ผลอีกห้าชาติ สิบชาติ ยี่สิบชาติหรืออาจจะถึงร้อยชาติพันชาติจึงจะให้ผลก็มี กรรมบางอย่างก็อโหสิกันไปเลย คือ ไม่มีการให้ผลต่อไป นี่หมายถึงเวลาแห่งการให้ผล ส่วนฐานะแห่งกรรมที่จะให้ผลนั้น ต้องเป็นอกุศลกรรมเป็นรูปาวจรกุศลกรรม เป็นอรูปาวจรกุศลกรรมนี้ที่จะให้ผลได้ ส่วนกรรมที่เป็นโลกุตรกุศลนั้นท่านก็บอกว่าให้ผลเป็นทิฏฐธรรมเวทนียกรรม แล้วก็ไม่ให้ผลต่อไปอีก เช่นอย่างพระอรหันต์นี้ในระหว่างที่ท่านเป็นพระอรหันต์แล้วกรรมที่ท่านทำลงไป ก็เป็นกิริยา คือจะไม่เกิดผลแต่อย่างไรต่อไป เป็นกิริยาไป ทำก็สักแต่ว่ากระทำเท่านั้น เพราะภพชาติที่ท่านจะเสวยวิบาก คือ ผลแห่ง

กรรมนั้นได้สิ้นลงไปแล้ว เช่น พระพุทธองค์นั้น ท่านมีพระมหากรุณาธิคุณแก่สัตวโลกท่านยัง ประโยชน์แก่สัตวโลกมากมาย แต่ที่ท่านทำนั้นไม่ได้มีผลอะไรที่จะเกิดขึ้นแก่ท่านต่อไปเลย เพราะว่าพระพุทธองค์ได้สิ้นภพสิ้นชาติแล้ว ความเกิดใหม่ไม่มีอีกแล้ว ไม่ต้องมารับผลแห่งกรรม แต่ท่านก็ได้ทำหน้าที่ในฐานะที่เป็นพระพุทธเจ้า เป็นโลกัตถะจริยา ว่าจะต้องทำหน้าที่ต่อโลก สงเคราะห์ต่อโลก ท่านก็ทำหน้าที่ของความเป็นพระพุทธเจ้าอย่างสมบูรณ์ อันนี้เป็นเรื่องของกรรมที่พระองค์ท่านได้แสดงเอาไว้ ซึ่งถ้าหากว่าท่านทั้งหลายมีเวลาศึกษากันไปตามลำดับแล้ว เราจะเห็นกรรมในพระพุทธศาสนานี้ชัดเจนขึ้นมา พร้อมทั้งเราจะมีความเชื่อมั่นในกฎของกรรมเช่นนี้ได้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ขอให้เรามีความเชื่อได้อย่างสนิทใจได้ว่าคนที่ทำกรรมดี ผลดีต้องปรากฏแน่นอน คนทำกรรมชั่วผลแห่งกรรมชั่วต้องปรากฏแน่นอน แต่จะเป็นเวลาใดเท่านั้นเอง แต่สิ่งที่เราได้รับผลอย่างแท้จริงก็คือ ความสุขใจที่เราได้รับในขณะที่เราได้ประกอบกรรมดีสำเร็จลง ต้องได้รับสิ่งทั้งหลายเหล่านี้เป็นผลตอบแทน

นี่เป็นเรื่องของกรรมที่อาตมามาอธิบายเพิ่มเติมจากครั้งที่แล้ว ซึ่งคิดว่าคงจะเป็นประโยชน์บ้างพอสมควร แต่ก็ยังไม่ละเอียดนัก ยังไม่สมบูรณ์นักในด้านของการที่เราจะเข้าใจในเรื่องนี้ แต่โอกาสหน้าต่อไปท่านทั้งหลายยังมีเวลาที่จะได้ศึกษาในเรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้โดยละเอียด

กรรมเวร

โดย

กิตฺติวุฑฺโฒ ภิกฺขุ

กรรมลิขิต............

วิถีชีวิตของคนเราที่เป็นไป ในโลกปัจจุบันนี้ ย่อมจะมีปัญหา ให้ขบคิดกันอยู่เสมอมาทุกยุคทุกสมัย สมัยใดมีผู้รู้แจ้งเห็นจริงในวิถีชีวิตเกิดขึ้น ก็เป็นเหตุให้ชาวโลกดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้องได้ การอุบัติเกิดขึ้นของท่านผู้รู้เหล่านี้ จึงเสมือนหนึ่งดวงประทีปที่ลุกโชติช่วงขึ้นในความมืดมนอนธกาล ท่านทั้งหลายย่อมทราบกันดีอยู่แล้วว่า ก่อนที่พระพุทธศาสนาจะอุบัติขึ้นมาในโลกนั้น ชาวโลกได้พากันดิ้นรนแสวงหาทางที่จะนำชีวิตไปสู่ความพ้นทุกข์กันแล้ว แต่การแสวงหาทางพ้นทุกข์ในสมัยก่อนพุทธกาลนั้น ต่างก็พากันปฏิบัติไปตามความเห็นของตนว่าถูกต้องแล้ว ไม่มีกฎเกณฑ์อะไรแน่นอนเท่าใดนัก เจ้าลัทธิทั้งหลายในสมัยนั้นจึงเกิดขึ้นมากมายหลายสำนัก ต่างก็ให้หลักการอันเป็นความเห็นแก่ชาวโลก

บางลัทธิก็สอนว่า ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายที่เกิดมาในโลกนี้ เมื่อแตกดับไปแล้วก็สูญสิ้นไปเลยไม่มีการเกิดอีก เพราะฉะนั้นจึงไม่ต้องไปสร้างกรรมดี ให้เสียเวลาเพราะผลแห่งกรรมดีก็ไม่มี การบำเพ็ญทานรักษาศีลเจริญภาวนาไม่มีประโยชน์อะไร ฉะนั้นชีวิตของเราที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ จึงควรแสวงหาความสุขใส่ตัวให้เต็มที่ ใครจะเดือดร้อนก็ช่าง ไม่สนใจเพราะเกิดมาแล้วชาติเดียวเท่านั้น ตายไปแล้วก็ศูนย์เลยไม่เกิดอีก นรกสวรรค์ไม่มี เป็นเรื่องเท็จทั้งนั้นคนที่เชื่อในลัทธิเหล่านี้ ก็หมดความเกรงกลัวต่อบาปหมดความละอายต่อการกระทำกรรมชั่วของตน

บางลัทธิก็สอนว่า การกระทำกรรมดีกรรมชั่วก็ไม่เป็นกุศลอกุศล ทำก็สักแต่ว่าทำเท่านั้น

บางลัทธิก็สอนว่า คนเราจะดีจะชั่วก็เป็นไปเองจิตจะบริสุทธิ์ได้ก็บริสุทธิ์เอง ไม่จำเป็นจะต้องไปคอยนั่งปฏิบัติให้เสียเวลา การไปนั่งภาวนาแคะเขี่ยเอากิเลสออกจากจิตนั้นก็ไม่มีประโยชน์ เพราะจิตจะบริสุทธิ์ได้ก็เป็นไปเองไม่ต้องไปชำระจิตให้เสียเวลา

บางลัทธิก็สอนว่า คนเราเกิดมาจะดีหรือชั่วก็ตาม มันเป็นไปเองทั้งนั้นไม่มีใครจัดแจงให้ จะดีก็ดีเอง จะชั่วก็ชั่วเอง ไม่จำเป็นต้องไปมุ่งหน้าสร้างกรรมดีให้เสียเวลา

บางลัทธิก็สอนว่า คนเราจะดีหรือชั่วนั้น อยู่ที่อิทธิพลของดวงชะตาแล้วแต่ดวงดาวที่โคจรไปมาในจักรราศีถ้าดวงดาวโคจรเข้าสู่ราศีที่ดีก็ดีเอง ถ้าโคจรเข้าสู่ราศีที่ไม่ดีแล้ว ถึงจะกระทำกรรมดีก็ไม่สามารถประสบผลดีได้ ถ้าดวงดาวโคจรเข้าสู่ราศีที่ดีแล้ว ถ้าจะกระทำกรรมชั่วก็ไม่เป็นไรดวงช่วยไว้ได้ดังนี้เป็นต้น

บางลัทธิสอนว่า ชีวิตของสรรพสัตว์ทั้งมวลพระพรหมสร้างมาทั้งนั้น คนเราดีหรือไม่ดีจึงขึ้นอยู่กับพระพรหม แล้วแต่ท่านจะลิขิตชีวิตให้เป็นไปตามพรหมลิขิตหรือพระเจ้าเป็นผู้ลิขิต ฉะนั้นเมื่อคนเราประสบต่อความทุกข์ความเสื่อม ก็ต้องก้มหน้าเดินไปบนเส้นทางชีวิตที่เต็มไปด้วยความทุกข์ทรมานนั้น ต้องก้มหน้ายอมรับเอาความเสื่อมนั้นด้วยความภักดี ไม่คิดแก้ไขให้เป็นอื่นได้

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหนึ่งที่เกิดขึ้นท่ามกลางลัทธิทั้งหลายเหล่านั้น สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้อริยสัจจธรรม พระองค์เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว เป็นผู้รู้แจ้งโลก เป็นสารถีผู้ฝึกบุรุษที่ควรฝึกอย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้ทรงแจกจำแนกเปิดเผยแสดงธรรมทุกอย่าง โดยชนิดอันมีกุศลเป็นต้น โดยประเภทอันมี ขันธ์ ธาตุ อายตนะเป็นต้น

พระพุทธองค์ทรงตรัส สอนให้ชาวโลก ทั้งหลายได้ ทราบถึงกฎ แห่งความ เป็น จริงของชีวิตว่าหามีผู้ใดสร้างไม่ แต่กระบวนการของชีวิตนี้เป็นไปตามกฎของกรรม ที่เรียกว่า "**กรรมลิขิต**" สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงได้รับการขนานพระนามว่า "**เป็นกรรมวาที**" เพราะพระพุทธองค์มีปกติสอนถึงเรื่องกรรม ทุก ๆ ชีวิตจึงมีอิสระในการกระทำในการลิขิตชีวิตของตนเองได้ กฎของกรรมจึงเป็นกฎที่ลึกซึ้งยากแก่การเข้าใจอย่างยิ่ง จึงเป็นของธรรมดาเหลือเกินที่

คนเราในยุคที่กำลังเจริญก้าวหน้าในด้านวัตถุ จะไม่คิดปฏิเสธแห่งกรรมขึ้นว่า "**ทำดีก็ไม่เห็นว่าจะได้ดีที่ตรงไหน ทำชั่วก็ไม่เห็นว่าจะได้รับผลชั่วที่ตรงไหน**" แล้วเราจะมุ่งมั่นต่อการกระทำกรรมดีกันไปทำไม ? นี้แหละเป็นเหตุประการหนึ่งในหลาย ๆ เหตุ ที่ชวนให้เห็นผิดไปว่า **ทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว** ทั้งนี้ก็เพราะไม่เข้าใจในกฎของกรรมนั่นเอง

เพราะตามธรรมชาติของจิต ย่อมมีการใฝ่ต่ำเป็นธรรมดาอยู่แล้ว ท่านอุปมาเหมือนน้ำ กระแสน้ำนั้นย่อมไหลไปสู่ที่ต่ำ ที่ใดเป็นที่ลุ่ม น้ำก็จะไหลไปขังกันอยู่ในที่นั้น จิตใจของคนเราส่วนมากก็เช่นกัน คิดแต่จะกระทำกรรมชั่วอยู่เนื่องนิจแล้วเมื่อประจวบกับเหตุหรือปัจ-จัยเข้าก็กระทำกรรมชั่วได้ทันที ส่วนการกระทำกรรมดีนั้นเป็นของยากอย่างยิ่งเหมือนกับการทดน้ำอันมีธรรมชาติไหลไปสู่ที่ต่ำให้ไหลสูงขึ้น หรือเหมือนการพายเรือทวนกระแสน้ำ ย่อมจะต้องอาศัยความพยายามมาก อาศัยกำลังมาก จึงจะสามารถนำเรือแหวกทวนกระแสน้ำอันเชี่ยวกรากนั้นได้สำเร็จ

ท่านทั้งหลายลองคิดดูว่า ปัจจุบันนี้มีเหตุปัจจัยที่ยั่วเย้าให้เราคิดกระทำกรรมชั่วมากมายแค่ไหน คนเราส่วนมากจึงตกเป็นทาสของความชั่วร้ายมากขึ้น ความละอายต่อบาป ความเกรงกลัวต่อบาป ความเมตตากรุณาต่อกันก็เสื่อมไปตามลำดับ เมื่อเป็นเช่นนี้อะไรเล่าที่จะเป็นหลักประกันความสุขสงบได้ เป็นหลักประกันความกลัวไม่ให้เกิดขึ้นได้ ไม่มีเลย โลกเราจะตกอยู่ในฐานะเช่นใด ผลสุดท้ายโลกของเราก็จะตกอยู่ในฐานะที่เป็นศัตรูต่อกันตลอดไปเพราะการกระทำกรรมชั่วเป็นเหตุ

ฉะนั้นเรื่องการศึกษาถึงกฎแห่งกรรม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นเครื่องให้ความสว่างในทางจิตใจแก่คนเราทุกคน ความฉลาดในกฎแห่งกรรมนี้แหละจะทำให้คนเราทุกคนละเว้นจากกรรมชั่วหันมาประพฤติกรรมดีไม่ใช่แข่งกันกระทำกรรมชั่ว

กรรมคืออะไร ?

เรื่องของกรรมคืออะไร ? เป็นหลักที่จะต้องศึกษาในเบื้องต้นนี้เสียก่อน เพราะคนเราส่วนมากยังเข้าใจถึงเรื่องของกรรมไปในทางที่ผิด คือยังเข้าใจว่าเป็นเรื่องของความไม่ดีไปเสียทั้งหมด ถึงคราวเกิดความทุกข์ความเดือดร้อนขึ้นมามักจะบ่นกันว่า เป็นกรรมของเรา เห็น

ใครเกิดความทุกข์ความเดือดร้อนก็บ่นว่า เป็นกรรมของเขา ครั้นถึงคราวที่เราเกิดความสุขสำราญกันขึ้นก็บ่นว่า เป็นบุญของเรา เห็นคนอื่นมีความสุขก็บ่นว่า เป็นบุญของเขา เลยชวนให้เข้าใจไปว่า กรรมเป็นเรื่องของความไม่ดี บุญเป็นเรื่องของความดีบางทีก็เติมเวรไปด้วยเป็นเวรกรรมหรือกรรมเวร กลับกันไปกลับกันมาอยู่อย่างนี้

คำว่า "กรรม" แปลตามศัพท์ว่า "กรณํ กมฺมํ" แปลว่าการกระทำคือกรรม ตามศัพท์แสดงให้เห็นว่า การกระทำนั้นแหละเป็นตัวกรรม โดยที่ท่านไม่ได้จำกัดลงไปเลยว่าเป็นการกระทำดีหรือกระทำชั่ว กรรมจึงเป็นคำกลาง ๆ จะว่าเป็นเรื่องของความดีก็ไม่ได้ จะว่าเป็นเรื่องของความชั่วก็ไม่ได้

การกระทำที่ปรากฏออกมาได้ ก็ต้องอาศัยเจตนาที่เกิดขึ้นภายในจิตเป็นเหตุ พระพุทธองค์จึงตรัสต่อไปอีกว่า

"เจตนาหํ ภิกฺขเว กมฺมํ วทามิ เจตยิตฺวา กมฺมํ กโรติ กาเยน วาจาย มนสา"

แปลว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่า เจตนาคือตัวกรรม สัตว์ที่กระทำกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ก็ดี ย่อมมีการปรุงแต่งคือคิดนึกก่อนแล้วจึงทำ ดังนี้

เจตนานั้นเป็นเจตสิกประเภทสัพพจิตสาธารณเจตสิก ย่อมเกิดขึ้นได้ภายในจิตทุกดวง ในทางปรมัตถ์นั้น ท่านแสดงว่า เมื่อเจตนาเกิดขึ้นภายในจิตที่เป็นอกุศลก็เรียกว่า อกุศลกรรม ถ้าเจตนาเกิดขึ้นภายในจิตที่เป็นกุศล ก็เรียกว่า กุศลกรรม เมื่อเจตนาเกิดขึ้นแล้วก็ย่อมเป็นเหตุให้เกิดการกระทำขึ้น การกระทำของคนเราก็มีเพียงสามทางนั้น คือ กระทำทางกาย ก็เรียกว่า กายกรรม กระทำทางวาจาก็เรียกว่า วจีกรรม กระทำทางใจก็เรียกว่ามโนกรรม

ตามที่แสดงมานี้ชี้ให้เห็นแล้วว่า กรรมเป็นแต่เพียงเหตุเท่านั้น แต่เหตุเหล่านี้เมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมมีผล เรื่องของกรรมจึงเป็นเรื่องของเหตุผล เรื่องกรรมจึงเป็นวิทยาศาสตร์ด้วยเพราะแสดงถึงเหตุกับผล เหตุเช่นใด ผลก็เช่นนั้น ดังบาลีพระพุทธวจนะว่า

"ยาทิสํ วปเต พีชํ. ตาทิสํ ลภเต ผลํ. กลฺยาณการี จ ปาปกํ."

แปลว่า *บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว*

กฎแห่งกรรมที่พระพุทธองค์ทรงตรัสนี้ เป็นกฎสากลสาธารณะแก่สรรพสัตว์ทุกถ้วนหน้าที่มีอยู่ในวัฏจักรนี้ เรื่องของกรรมนี้จึงมิได้จำกัดแต่ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ทั่วไปแก่สรรพสัตว์ โดยไม่มีจำกัดไม่ว่าท่านจะนับถือศาสนาอะไรก็ตาม เมื่อท่านทำกรรมดีแล้ว ท่านย่อมจะต้องได้รับผลดีทั้งนั้น และตรงกันข้ามถ้ากระทำกรรมชั่วแล้ว ไม่ว่าท่านจะนับถือศาสนาอะไรก็ตาม ท่านจะต้องได้รับผลแห่งการกระทำกรรมชั่วนั้นอย่างแน่นอนเช่นกัน ข้าพเจ้ายังชอบข้อเขียนของท่านสาธุชนชาวต่างประเทศผู้หนึ่ง คือ "ดร. ดับลิว. วาย. อีแวนส์ เวนซ์ ท่านผู้นี้กล่าวถึงเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนานี้ไว้ว่า

"พระพุทธศาสนาไม่เหมือนศาสนาเสมิติกทั้งสาม คือ ศาสนายิว ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม พระพุทธศาสนาสอนว่า ความทุกข์ในโลกนั้นเป็น "**กัมมิกะ**" คือเป็นผลของกรรมหรือการกระทำโดยตรงเกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์เอง ไม่ใช่โดยการแทรกแซงของพระผู้เป็นเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่ง"

ท่านผู้นี้เป็นผู้เข้าใจในกฎของกรรมดีทีเดียว พระพุทธศาสนาถือว่าการกระทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี การกระทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว เหมือนบุคคลที่ปลูกผลไม้ลงไปในแผ่นดิน ปลูกผลอะไรลงไปก็ตามย่อมได้รับผลอย่างนั้นไม่เปลี่ยนแปลง เมื่อปลูกมะม่วงลงไป จะกลายเป็นทุเรียนไม่ได้ ผลที่ได้รับจะต้องเป็นมะม่วง

ถ้าทุกคนเห็นกฎแห่งความจริงอย่างนี้แล้วท่านทั้งหลายโปรดคิดดูว่า จะมีใครสักกี่คนที่โง่กระทำกรรมชั่วลงไป เพราะการกระทำอย่างนั้น มันเป็นการลงโทษตัวเองอย่างเห็นได้ชัด เช่นถ้าเราไปฆ่าคนอื่นสัตว์อื่น ก็คือการฆ่าตนของตนเองเท่านั้น เพราะผู้ฆ่านั้นจะต้องได้รับผลคือการถูกฆ่าตอบในภายหน้า การไปเบียดเบียนคนอื่นสัตว์อื่นให้เดือดร้อน ก็คือการเบียดเบียนตนให้เดือดร้อน เราไปสร้างความทุกข์ให้แก่ผู้อื่น ก็เท่ากับสร้างความทุกข์ให้แก่ตัวเราดังนี้เป็นต้น

และก็ตรงกันข้าม เขาเหล่านั้นก็จะเข้าใจว่าการกระทำความดีแก่ผู้อื่น ก็คือการสร้างความดีให้ตนไม่ใช่ว่าจะทำให้เราต้องสูญเสียความดีไปเมื่อไร ความดีที่เรามีอยู่กลับจะมาก

ขึ้นอีกหลายเท่าทวีคูณ การที่เราไม่ฆ่าสัตว์อื่น ก็คือการรักษาชีวิตของเรา เราสร้างความสุขให้แก่ผู้อื่น ก็คือการสร้างความสุขให้แก่ตนนั่นเอง คิดว่าท่านผู้อ่านคงเข้าใจความในตอนนี้ดีขึ้น

ปัญหาเกิดขึ้นมาอยู่เสมอ ๆ ว่า ในเมื่อตามหลักของพระพุทธศาสนาสอนไว้ชัดเจนเช่นนี้ ทำไมคนไทยเราที่นับถือพระพุทธศาสนา จึงยังกระทำกรรมชั่วกันอยู่ ทำไมจึงไม่กระทำกรรมดีกันให้มากขึ้น ข้อนี้ขอตอบว่า เพราะคนเราส่วนมากยังไม่เกิดปัญญา เห็นกฎแห่งกรรมตามหลักของพระพุทธศาสนาที่สอนไว้ ที่เรียกว่า "**กรรมสกตาญาณ**" เมื่อไม่เห็นอานิสงส์แห่งการกระทำกรรมดี ไม่เห็นโทษแห่งการกระทำกรรมชั่ว คนเราจะมุ่งหน้าประกอบกรรมดี และพยายามละเว้นกรรมชั่วนั้นย่อมเป็นไปไม่ได้

ฉะนั้นเรื่องการศึกษาว่า กรรมคืออะไร จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพราะคนเราจะต้องประกอบกรรมอยู่เสมอเกือบทุกขณะ ถ้าไม่ทราบว่ากรรมคืออะไรเสียแล้ว การกระทำต่าง ๆ ที่ปรากฏออกมาทางกายก็ดี วาจาก็ดี ใจก็ดี จะสะอาดบริสุทธิ์ไปไม่ได้ และอาจจะเป็นการสร้างทุกข์ให้แก่ตนเสียอีก ครั้นเมื่อเกิดความทุกข์ขึ้นมาก็ไม่เข้าใจเหตุผลว่า ทุกข์เหล่านี้เกิดมาจากอะไรเป็นเหตุ เมื่อไม่เข้าใจก็เกิดการเพ่งโทษในสิ่งภายนอกออกไป เช่นโทษว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้กระทำให้เราต้องประสบความทุกข์ ความเดือดร้อน เหมือนอย่างปัจจุบันเราส่วนมากก็โทษดวงดาวบนท้องฟ้า โทษผีสางเทวดา ซึ่งความจริงสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ มิใช่เป็นผู้กระทำให้เราเดือดร้อน ทั้งนี้มิใช่ว่า ข้าพเจ้าผู้เขียนไม่เชื่อในศาสตร์ทั้งหลายเหล่านี้ ข้าพเจ้าเชื่อว่าสิ่งทั้งหลายเหล่านี้มีจริง แต่มันยังมีสิ่งที่ลี้ลับลึกซึ้งไปกว่านี้อีก มีอิทธิพลเหนือกว่าสิ่งทั้งหลายเหล่านี้มากมายนัก

สิ่งที่มีอิทธิพลเหนือกว่าดวงดาว เหนือกว่าผีสางเทวดานั้นคืออะไร ท่านทั้งหลายก็คงเข้าใจแล้วคือ **กฎแห่งกรรมนั่นเอง** กฎของกรรมนี้ใคร ๆ ก็ลบล้างไม่ได้ เหมือนรอยขีดลงบนแผ่นหิน ท่านผู้อ่านคงเกิดความสงสัยขึ้นมาว่า ถ้าเช่นนั้น บุคคลที่ประสบต่อความทุกข์ความเดือดร้อนแล้วไปรดน้ำมนต์ ไปเสดาะพระเคราะห์ ก็ไม่สามารถจะช่วยได้เลย ข้อนี้ขอตอบว่า ช่วยได้ แต่ท่านผู้อ่านต้องเข้าใจเสียก่อนว่าช่วยได้อย่างไร ในลักษณะไหน เดี๋ยวจะเข้าใจไปว่า ขัดกัน เพราะครั้งแรกก็ได้พูดแล้วว่า กฎของกรรมนั้นใคร ๆ ก็ลบล้างกันไม่ได้ แต่

ทำไมมาตอนนี้จึงพูดว่า การรดน้ำมนต์เสดาะพระเคราะห์ช่วยได้ ฟังดูแล้วคล้าย ๆ กับว่า เป็นการล้างบาปได้

ก่อนอื่นเราจะต้องเข้าใจเสียก่อนว่า คนโบราณนั้นท่านฉลาดสอนคน จนกระทั่งบางคนที่เราเข้าใจว่าเจริญแล้วในทางวุฒิปัญญาก็ไม่อาจเข้าใจความมุ่งหมายของท่านได้ แล้วก็เลยกล่าวออกมาว่า เป็นการกระทำที่เหลวไหลไร้สาระ เป็นความงมงายอะไรทำนองนี้ ซึ่งเป็นการกล่าวที่ฉลาดน้อยเกินไป ความจริงแล้วคนที่เป็นทุกข์เดือดร้อนไปรดน้ำมนต์นั้นเป็นการกระทำที่ดีเหลือเกิน เพราะอย่างน้อยที่สุดผู้นั้นก็ยังมีโอกาสได้เข้าวัด ได้พบพระ การที่เราเข้าวัดพบพระในยามที่เป็นทุกข์นั้น มีประโยชน์เหลือเกิน บางคนถึงกับยิ้มแย้มแจ่มใสออกมาได้ก็มี ภายหลังจากรดน้ำมนต์แล้วเสดาะเคราะห์แล้ว

ที่ยิ้มแย้มแจ่มใสออกมาได้นั้น เพราะมีความรู้สึกสบายใจ เพราะถึงอย่างไรก็ตามน้ำที่หลั่งรดบนศีรษะนั้น ก็เป็นน้ำพระพุทธมนต์ ขณะรดน้ำมนต์จิตก็นึกพระพุทธคุณเป็นอารมณ์ การระลึกถึงพระพุทธคุณนั้น จัดเป็นพุทธานุสติ ธรรมดาของจิตนั้นเมื่อคิดถึงเรื่องอย่างอื่นที่ไม่ดี ก็ย่อมจะเป็นทุกข์เกิดความเศร้าหมองขึ้น ไม่ผ่องใส ครั้นเมื่อได้ระลึกถึงพระรัตนตรัย จิตก็ผ่องใสดีขึ้นมาทันที เมื่อจิตผ่องใสดีแล้วความคิดก็ปลอดโปร่ง เห็นช่องทางที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ ที่ร้ายกลับกลายเป็นดี ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะ อำนาจของการกระทำจิตของตนเองให้ผ่องใสนั่นเอง การกระทำอย่างนี้จัดเป็นการกระทำกุศลกรรมทางใจ ทางกาย ทางวาจา เพราะใจระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า เราจึงยกมือไหว้ เปล่งวาจาสรรเสริญพระคุณเหล่านั้น เป็นการกระทำกุศลกรรมพร้อมทั้งไตรทวาร

เมื่อกระทำกรรมที่เป็นกุศลเพิ่มขึ้น อกุศลกรรมอ่อนกำลังลงความทุกข์ก็จางหายไป ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะพุทธคุณและการกระทำกรรมดีของตนเอง แต่ถ้าท่านไม่ปฏิบัติเช่นนี้แล้ว ถึงคราวเกิดความเดือดร้อนก็ไปหาสุรามารับประทานดับทุกข์ ไปเที่ยวดูมหรสพดับทุกข์ ไปเที่ยวหาหญิงมาบำเรอดับทุกข์ ไปเล่นการพนันดับทุกข์ ความทุกข์จะไม่มีวันจางหายไปเลย กลับจะทุกข์หนักยิ่งขึ้นอีกหลายเท่าทวีคูณ เพราะการกระทำอย่างนั้น เป็นการเพิ่มทุกข์ให้แก่ตน

ส่วนการเสดาะเคราะห์นั้น ก็ทำนองเดียวกันกับการรดน้ำมนต์ คือ เป็นการไปกระทำบุญหรือสร้างกุศลกรรมนั่นเอง แต่ท่านไม่พูดว่าไปทำบุญ เพราะคนส่วนมากฟังดูแล้ว มีความรู้

สึกว่าช่วยเหลืออะไรไม่ได้เลย ทั้งยังเป็นการเสียอีก แต่พอบอกว่าเสดาะเคราะห์ คนเราส่วนมากก็เกิดความเข้าใจว่า ทุกข์ทั้งมวล ความเดือดร้อนทั้งมวลจะสิ้นสุดลงทันที เคราะห์นอกเคราะห์ในจะหายไปในทันที เลยนิยมเสดาะเคราะห์มากกว่าการทำบุญ ความจริงแล้วการเสดาะเคราะห์ก็คือการไปทำบุญอันเป็นกุศลกรรมนั่นเอง ในพิธีเสดาะพระเคราะห์นั้น ท่านทั้งหลายก็เห็นแล้วว่าจะต้องใช้อะไรหลายอย่าง รวมความแล้วก็คือไปถวายทานแก่พระสงฆ์นั่นเอง คนเราถ้าได้ทำบุญแล้ว จิตใจย่อมมีความสุขสบายเป็นธรรมดา

ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น เมื่อยามใดจิตใจเราไม่สบาย เกิดความฟุ้งซ่านรำคาญขึ้นมา ในยามนั้นเราไปทำบุญ ชำระจิตใจให้ผ่องใสความหม่นหมองใจก็จะหมดไปทันที นี้เป็นวิธีดับทุกข์อย่างง่าย ๆ วิธีหนึ่งในหลาย ๆ วิธีที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนา

การรดน้ำมนต์หรือเสดาะเคราะห์ จึงช่วยได้ ในลักษณะเช่นนี้ ซึ่งความเป็นจริงแล้ว การกระทำเหล่านี้เกิดมาจากตนเองทั้งนั้น โดยอาศัยพระพุทธคุณเป็นปัจจัยภายนอกเท่านั้น

ถ้าเราศึกษาเรื่องชาดกต่าง ๆ ซึ่งมีถึง ๕๕๐ เรื่อง อันเป็นเรื่องที่ประมวลถึงชีวิตแห่งการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏมาเป็นเวลาช้านาน ในชาดกนั้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงกฎของกรรมเด่นชัดมาก เพราะเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่สิ้นสุดของกรรม ผู้ใดกระทำกรรมชั่วก็ต้องได้รับผลแห่งกรรมชั่วนั้น ผู้ใดกระทำกรรมดีก็ต้องได้รับผลแห่งกรรมดีนั้น บางชาติพระพุทธเจ้าของเรา ในสมัยที่ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ก็ต้องไปเกิดเป็นสัตว์เดียรฉานก็มี บางชาติเกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ บางชาติเกิดเป็นกษัตริย์ บางชาติเกิดเป็นปุโรหิตอะไรเหล่านี้ จนนับชาติไม่ถ้วน

ที่พระพุทธองค์เทศนาถึงเรื่องชาดกนั้น เป็นการหยิบยกเอาเหตุการณ์ในอดีตชาติมาแสดงเปรียบเทียบกับปัจจุบันชาติ โดยชี้ให้เห็นว่า คนเราในอดีตกับปัจจุบันนั้นเคยมีกรรมคือการกระทำร่วมกันมา คนที่เคยฆ่ากันมาในอดีต ปัจจุบันเขาเหล่านั้นก็ต้องเกิดมาฆ่ากันไปอย่างนี้อีก ถ้าในอดีตเคยเกื้อกูลกันมา ในปัจจุบันก็เกื้อกูลกันต่อไปอีก ความสัมพันธ์กันอย่างนี้อยู่ในสังสารวัฏ คนที่เคยเป็นศัตรูกันมาในอดีต ปัจจุบันเราก็จะสังเกตได้จากการพบกันครั้งแรก ใจของเราจะเกิดความรู้สึกไม่ชอบทันที ทั้ง ๆ ที่ยังไม่เคยวิสาสะกันเลย ที่เราเรียกกันว่า ศรไม่กินกัน

ส่วนบางคนพอเห็นหน้ากันเท่านั้นรู้สึกรัก รู้สึกพอใจอยากคบค้าสมาคมด้วย บางคนถึงกับทนอยู่ไม่ได้เหมือนชายหนุ่มกับหญิงสาวเป็นต้น บางทีไม่เคยเห็นหน้าเลย ได้ยินแต่เสียงเท่านั้นก็รู้สึกว่าพอใจเสียแล้ว

มีบางท่านไม่เข้าใจในกฎแห่งกรรม จึงเห็นผิดคิดไปว่า เรื่องชาดกนั้น เป็นนิทานปรัมปราไม่ใช่พระพุทธพจน์ ทั้งนี้เพราะใช้การเดาเอา จริงอยู่ชาดกนั้นเป็นนิทาน แต่คำว่านิทานนี้ ไม่ใช่หมายถึงนิทานที่เล่ากันมาอย่างที่เราเข้าใจกัน นิทานในชาดกของพระพุทธศาสนานี้ หมายถึงเหตุในอดีตที่มีความสัมพันธ์กับผลที่ปรากฏปัจจุบันต่างหาก เช่นในตอนท้ายของชาดกแต่ละเรื่อง จะมีการประมวลเนื้อเรื่อง ที่เรียกว่าประมวลชาดก โดยชี้ให้เห็นชีวิตของแต่ละคนในปัจจุบันว่า อดีตนั้นเป็นอะไรมาก่อน ทำไมจึงมาเกิดเป็นเรื่องในปัจจุบันนี้ อย่างนี้

ดังเช่นในสมัยที่พระพุทธองค์ ถูกพระเทวทัตคิดลอบปลงพระชนม์ ด้วยการปล่อยช้างนาฬาคีรีเพื่อให้ชนพระพุทธองค์ระหว่างเสด็จออกบิณฑบาตตอนเช้า ในขณะที่ช้างนาฬาคีรีได้วิ่งเข้ามาจะชนพระพุทธองค์นั้น พระอานนท์ซึ่งเป็นพุทธอุปัฏฐาก ได้สละชีวิตของตนวิ่งเข้าขวางหน้ารับช้างนาฬาคีรี หวังเพื่อสละชีวิตของตน ปกป้องชีวิตของพระพุทธองค์เข้าไว้ เรื่องที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเช่นนี้ พระพุทธองค์ก็เทศนาให้ทราบว่า อานนท์นั้นมิใช่จะสละชีวิตเพื่อเราตถาคตในปัจจุบันชาตินี้เท่านั้น แม้แต่ในอดีตก็เคยเสียสละมาแล้วเช่นในชาติที่เกิดเป็นหงส์เป็นต้น

คนที่ปฏิเสธเรื่องชาดกว่าไม่จริง ก็คือปฏิเสธกฎของกรรมนั้นเองว่าไม่จริง และคนเหล่านี้แหละย่อมปฏิเสธนรก ปฏิเสธสวรรค์ไปด้วย ทั้งยังเป็นการปฏิเสธกฎของสังสารวัฏ คือการเวียนว่ายตายเกิดด้วย นับว่าเป็นการเข้าใจพระพุทธศาสนาผิดไปอย่างมากทีเดียว เพราะเรื่องของชาดกนั้น พระพุทธองค์ตรัสเทศนาด้วยอำนาจพระสัพพัญญุตญาณด้วยพระสัมมาสัมโพธิญาณ ด้วยปุพเพนิวาสานุสติญาณ คนสามัญไม่สามารถจะทราบเรื่องในอดีตได้เลย

เรื่องชาดกในพระพุทธศาสนาทั้งหมด จึงเป็นเรื่องที่ควรศึกษาอย่างยิ่ง คติธรรมต่างๆ เป็นอันมากเราจะได้จากชาดก

ได้กล่าวให้ท่านทั้งหลายทราบในตอนต้นแล้วว่ากรรมนั้น เป็นเหตุ และอาจจะเป็นได้ทั้งเหตุที่ดีและไม่ดี ถ้าเหตุดีเรียกว่ากุศลธรรม ถ้าเหตุไม่ดีเรียกว่าอกุศลกรรม

คำว่าเหตุอันเป็นตัวกรรมที่แท้ในที่นี้ ท่านหมายถึงสภาวะของนามธรรม คือหมายถึงเจตนาที่เกิดขึ้นภายในจิต เจตนานี้เป็นเจตสิกประเภทสัพพจิตสาธารณเจตสิก ย่อมเกิดในจิตทั่วไปทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล เมื่อเจตนาเกิดขึ้นในจิตแล้วเป็นเหตุให้เกิดการกระทำทางวาจาก็เรียกว่า **วจีกรรม** ถ้าเกิดแต่ภายในจิต ก็เรียกว่า **มโนกรรม** ที่เกิดของกรรมจึงมีเพียงสามแห่งเท่านั้น

เมื่อกรรมเกิดขึ้นเป็นเหตุ ก็ย่อมจะมีผลตอบแทน ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า

"ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของ ๆ ตน เป็นผู้รับผลแห่งกรรม เป็นผู้มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นพวกพ้อง มีกรรมเป็นที่พึ่งพาอาศัย เขากระทำกรรมใดไว้เป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม เขาย่อมเป็นผู้รับผลแห่งกรรมนั้น ๆ"

"ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้หยาบช้า เป็นผู้ฆ่าสัตว์ มีมือชุ่มด้วยโลหิต ตั้งอยู่ในการฆ่าและการทุบตี ไม่มีความเอ็นดูในสัตว์ที่มีชีวิตทั้งปวง บุคคลนั้นย่อมกระเสือกกระสนด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เมื่อกายกรรมของเขาคด วจีกรรมของเขาก็คด มโนกรรมของเขาก็คด คติของเขาก็คด อุบัติของเขาก็คด ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวคติสองอย่างอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ นรกอันมีทุกข์โดยส่วนเดียว หรือกำเนิดดิรัจฉาน อันมีปรกติกระเสือกกระสน ของบุคคลผู้มี คติคด ผู้มีอุบัติคด"

"ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กำเนิดดิรัจฉานอันมีปรกติกระเสือกกระสนนั้นเป็นไฉน คือ งู แมลงป่อง ตะขาบ พังพอน แมว หนู นกเค้าแมวหรือสัตว์ทั้งหลายผู้เข้าถึงกำเนิดสัตว์ดิรัจ-ฉานเหล่าใดเหล่าหนึ่งแม้อื่น ๆ ที่เห็นมนุษย์แล้วย่อมกระเสือกกระสน ดูกรภิกษุทั้งหลาย การอุบัติของสัตว์ย่อมมีเพราะกรรมอันมีแล้วด้วยประการดังนี้แล คือ เขาย่อมอุบัติด้วยกรรมที่เขากระ-ทำ ผัสสะอันเป็นวิบากย่อมถูกต้องเขาผู้อุบัติแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมกล่าวว่า สัตว์ทั้ง-หลายเป็นผู้รับผลของกรรม ด้วยประการฉะนี้"

"อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ลักทรัพย์... เป็นผู้ประพฤติผิดในกาม... เป็นผู้พูดเท็จ... เป็นผู้พูดส่อเสียด... เป็นผู้พูดคำหยาบ... เป็นผู้พูดเพ้อเจ้อ...

เป็นผู้อยากได้ของผู้อื่น... เป็นผู้มีความเห็นผิด คือ มีความเห็นวิปริตว่า ทานที่ให้แล้วไม่มีผล การเซ่นสรวงไม่มีผล การบูชาไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่บุคคลทำดีทำชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาไม่มี บิดาไม่มี สัตว์ผู้เป็นอุปปาติกะไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ดำเนินไปโดยชอบ ผู้ปฏิบัติชอบ ผู้ทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเอง แล้วสอนผู้อื่นให้รู้ตาม ไม่มีในโลกนี้"

(ก็ต้องประสบต่อผลแห่งกรรมเช่นกัน)

ดูกรภิษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางทัณฑะ วางศัสตรา มีความละอาย มีความเอ็นดู มีความกรุณา หวังประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงอยู่ บุคคลเหล่านั้นย่อมไม่กระเสือกกระสนด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เมื่อกายกรรมของเขาตรง วจีกรรมของเขาก็ตรง มโนกรรมของเขาก็ตรง คติของเขาก็ตรง การอุบัติของเขาก็ตรง"

"ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมกล่าวคติสองอย่าง อย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคลผู้มีคติอันตรง ผู้มีการอุบัติอันตรง คือสัตว์ทั้งหลายผู้มีความสุขโดยส่วนเดียว หรือเกิดในสกุลที่สูงๆ คือสกุลกษัตริยมหาศาลอันมั่งคั่งมีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีเครื่องอุปกรณ์แห่งทรัพย์เครื่องปลื้มใจมาก มีทรัพย์และข้าวเปลือกมาก"

"ดูกรภิกษุทั้งหลาย การอุบัติของสัตว์ย่อมมี เพราะกรรมอันมีแล้วประการดังนี้แล คือ สัตว์นั้นย่อมอุบัติด้วยกรรมที่ตนทำไว้ ผัสสะอันเป็นวิบากทั้งหลายย่อมถูกต้องเขาผู้อุบัติแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลายเราย่อมกล่าวว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้รับผลของกรรม ด้วยประการฉะนี้"

"อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เว้นขาดจากการลักทรัพย์... การประพฤติผิดในกาม... ละการพูดเท็จ... เว้นขาดจากการพูดเท็จ... ละคำส่อเสียด... เว้นขาดจากคำส่อเสียด ละคำหยาบ เว้นขาดจากคำหยาบ... ละการพูดเพ้อเจ้อ... เป็นผู้ไม่อยากได้ของผู้อื่น... เป็นผู้มีจิตไม่คิดปองร้ายผู้อื่น... เป็นผู้มีความเห็นชอบ... คือมีความเห็นไม่วิปริตว่า ทานที่ให้แล้วมีผล การเซ่นสรวงมีผล การบูชามีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่บุคคลทำดีทำชั่วมีอยู่ โลกนี้มีโลกหน้า มารดามี บิดามี สัตว์ทั้งหลายผู้เป็นอุปปาติกมีอยู่ สมณพราหมณ์ผู้ดำเนินไปโดยชอบ ผู้ปฏิบัติชอบ ผู้ทำ

โลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองแล้ว สอนผู้อื่นให้รู้ตาม มีอยู่ในโลกนี้ (*เขาก็ย่อมได้คติที่ดีเช่นเดียวกัน*)

สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต ธรรมปริยายสูตร

พระพุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นแจ่มชัดแล้วว่า บุคคลทำกรรมเช่นใดย่อมได้รับผลเช่นนั้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงเหตุและผลตรงกัน เหมือนกับบุคคลผู้หว่านพืชลงไปในพื้นดิน หว่านพืชอะไรลงไปก็ย่อมจะได้รับผลเป็นพืชชนิดนั้น กรรมที่เกิดขึ้นทางไตรทวารนี้ จะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ย่อมจะได้รับผลเช่นกัน ที่จะไม่ได้รับผลตอบแทนนั้นย่อมไม่มี

ปัจจุบันนี้คนเราที่เกิดมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ถ้าทุกคนมีความเข้าใจในกฎของกรรมและเชื่อในกฎของกรรมแล้ว โลกนี้จะน่าอยู่มิใช่น้อย ความเดือดร้อนจะไม่เกิดขึ้นเลย เพราะทุกคนเห็นเหตุและผลตรงกัน ใครเล่าจะกล้าสร้างเหตุคือกรรมที่ไม่ดีลงไปโดยที่เขาผู้สร้างจะต้องได้รับผลแห่งกรรมชั่วนั้นอย่างแสนสาหัส ทุกคนจะเกิดความเกรงกลัว เกิดความละอายต่อกรรมชั่ว และงดเว้นจากการกระทำกรรมชั่วอย่างเด็ดขาด ที่ปัจจุบันบางท่านยังหมกมุ่นอยู่กับการกระทำกรรมชั่วอยู่นั้น เป็นเพราะเขาไม่เห็นกฎของกรรรมดังกล่ามานี้ จึงเป็นบุคคลที่น่าสงสารมาก เพราะเขาจะต้องชดใช้ผลแห่งกรรมนั้นต่อไปอีกนานแสนนาน คนที่เบียดเบียนสัตว์อื่น ฆ่าสัตว์อื่น อย่างไม่ปรานี หรือข่มเหงคะเนงร้ายผู้อ่อนแอกว่า ผู้มีกำลังน้อยกว่า เขาจะต้องรับผลแห่งการกระทำนี้ มากกว่าที่กระทำแก่ผู้อื่น

ตามหลักของพระพุทธศาสนา คนที่กระทำกรรมชั่วลงไปครั้งหนึ่ง จะต้องได้รับผลแห่งการกระทำกรรมชั่ว ถึง ๕๐๐ ครั้ง ดังที่ท่านสาธุชนทั้งหลายเคยได้ยินว่า ฆ่าสัตว์ตายลงไปครั้งหนึ่ง เราจะต้องชดใช้กรรมด้วยการถูกเขาฆ่าถึง ๕๐๐ ชาติ ดังนี้เป็นต้น

เมื่อไม่นานมานี้ ทั่วโลกได้พากันเศร้าสลดใจอย่างสุดซึ้ง เมื่อทราบข่าวการถึงซึ่งอสัญญกรรมของท่านประธานาธิบดี เคนเนดี้ ที่แพร่มาจากเมืองดัลลัสเท็กซัสของอเมริกา เมื่อบ่ายวันศุกร์ที่ ๒๒ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๖๓ หรือ พ.ศ. ๒๕๐๖ ว่า ประธานาธิบดีจอห์น พิตซ์-เยอรัลด์ เคนเนดี้แห่งสหรัฐอเมริกา ได้ถูกคนร้ายลอบยิงตายเสียแล้ว ตอนเที่ยงวัน ขณะนั่งรถยนต์ร่วมไปกับ มิสซิสเคนเนดี้ และผู้ว่าราชการรัฐเท็กซัส จอห์น บี. คอลนัลลี กับภรรยา ระหว่างเดินทางแสดงตนต่อชาวเมืองดัลลัส เพื่อการณรงค์หาเสียงเลือกตั้งในครั้งต่อไป

โศกนาฏกรรมครั้งนี้ เป็นที่สั่นสะเทือนแก่โลกมากทั้งค่ายเสรีนิยม และสังคมนิยม เพราะท่านประธานาธิบดีผู้นี้เป็นคนสำคัญของโลกในปัจจุบันมากเกี่ยวกับการดำรงสันติภาพ

การสูญเสียท่านประธานาธิบดีผู้นี้ไปจึงเป็นเหตุให้ชาวตะวันตกค้นคว้าหาเหตุผลกันมาก ได้มีหนังสือทิมพ์ต่างประเทศเสนอข่าวอันอัศจรรย์เกี่ยวกับชีวิตของท่านประธานาธิบดีผู้นี้

กับท่านประธานาธิบดี "ลินคอล์น" ซึ่งเป็นประธานาธิบดีคนที่ ๑๖ ของสหรัฐอเมริกา คล้ายคลึงกันมากหลายอย่างด้วยกัน คือ

๑. ท่านประธานาธิบดี ลินคอล์น และท่านประธานาธิบดี เคนเนดี้ ได้ใช้ชีวิตเกี่ยวกับหน้าที่สิทธิของพลเมืองเหมือนกัน ท่านประธานาธิบดีลินคอล์น สั่งเลิกทาส ท่านประธานาธิบดีเคนเนดี้ สั่งเลิกการแบ่งแยกผิว แล้วผลงานของท่านทั้งสองนี้ก็ได้บรรลุผลสำเร็จอย่างงดงามมาก

๒. ลินคอล์นได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีในปี ค.ศ. ๑๘๖๐ เคนเนดี้ได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีในปี ค.ศ. ๑๙๖๐ ห่างกันเพียง ๑๐๐ ปีพอดี

๓. ทั้งสองท่านถูกลอบสังหารชีวิตในวันศุกร์เหมือนกัน และตายต่อหน้าภรรยาของตนเหมือนกัน

๔. ทั้งสองถูกยิงที่ศีรษะเหมือนกัน

๕. ผู้ที่เป็นประธานาธิบดีสืบต่อท่านทั้งสองนี้ ชื่อ จอห์นสันเหมือนกัน คือ ผู้เป็นประธานาธิบดีสืบต่อท่านประธานาธิบดีลินคอล์น ชื่อแอนดรูว์ จอห์นสัน ผู้ที่เป็นประธานาธิบดีสืบต่อประธานาธิบดีเคนเนดี้ ชื่อ ลินดอน บี. จอห์นสัน และเป็นวุฒิสมาชิกพรรคเดโมแครทเหมือนกัน

๖. แอนดูรว์ จอห์นสัน เป็นประธานาธิบดีสืบต่อ ลินคอล์นเกิดปี ค.ศ. ๑๘๐๘ ลินดอน บี. จอห์นสัน เป็นประธานาธิบดีสืบต่อ เคนเนดี้ เกิดปี ค.ศ. ๑๙๐๘ ห่างกัน ๑๐๐ ปีพอดีเหมือนกัน

๗. จอนห์ วิลกีส บูธ ผู้ฆ่าลินคอล์น ลีฮาวี ออสวอลด์ ผู้ฆ่าเคนเนดี้ เป็นชาวใต้ที่มีความคิดนอกลู่นอกทางเหมือนกัน

๘. ทั้งบูสและออสวอลด์ ถูกฆ่าตายก่อนนำขึ้นศาลเหมือนกัน จอนห์ วิลกิส บูธ ถูกฆ่าตายก่อนนำตัวขึ้นศาลเหมือนกับลีฮาวี ออสวอลด์

๙. ท่านประธานาธิบดีทั้งสอง มีภรรยาซึ่งสูญเสียบุตรชาย ในระหว่างอยู่ในทำเนียบขาวเหมือนกัน

๑๐. ก่อนท่านประธานาธิบดีทั้งสองจะถูกลอบสังหารนั้น เลขานุการของลินคอล์นชื่อเคนเนดี้ ได้แนะนำไม่ให้ลินคอล์นไปยังโรงละคร ส่วนเลขานุการของเคนเนดี้ ชื่อลินคิล์น แนะนำไม่ให้เคนเนดี้ไปดัลลัส

๑๑. จอนห์ วิลกีส บูธ ยิงลินคอล์นในโรงละคร แล้ววิ่งหนีไปในโกดังสินค้า ลีฮาวี ออสวอลด์ ยิงเคนเนดี้ในโกดังสินค้า แล้ววิ่งหนีไปในโรงละคร

๑๒. สกุลทั้งสอง มีอักษร ๗ ตัวเหมือนกัน

๑๓. แอนดรูว์ จอห์นสันและ ลินคอล์น จอห์นสัน ผู้เป็นประธานาธิบดีสืบต่อจากลินคอล์นและเคนเนดี้ มีอักษร ๑๓ ตัวเหมือนกัน

๑๔. จอนห์ วิลกีส บูธ กับ ลีฮาวี ออสวอลด์ มีอักษร ๑๕ ตัวเหมือนกัน

เหตุการณ์เหล่านี้เป็นที่น่าอัศจรรย์มาก ฝรั่งไม่สามารถเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งไปกว่านี้ นอกจากจะคิดว่าเป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์เท่านั้น แต่ถ้าเขาเหล่านั้นได้ศึกษาถึงกฎของกรรมแล้ว ก็จะเกิดความเข้าใจขึ้นมาได้อย่างชัดแจ้งว่า กฎเหล่านี้หาใช่อะไรอื่นไม่ แต่เป็นกฎของกรรมนั่นเอง คนทั้งสองคงจะกระทำกรรมอย่างนี้แต่ผู้อื่นมาแต่อดีต แล้วก็ถูกจองเวรมาถึงปัจจุบันก็ได้

เวรคืออะไร ?

ผลแห่งการกระทำกรรมชั่วลงไป ท่านเรียกว่า “เวร” กรรมเป็นเหตุ เวรเป็นผล คำว่า “เวร” ตามหลักของภาษาไทยนั้น มีความหมายออกไปหลายนัยด้วยกัน เช่น

เวร หมายถึงความปองร้าย ความพยาบาท

เวร หมายถึงคราวหรือรอบ หรือการผลัดกันเป็นคราว ๆ เช่น การผลัดเปลี่ยนเวรกันเป็นต้น

หรืออีกนัยหนึ่ง หมายถึงบาป ดังคำที่เราใช้กันว่า "**ก่อกรรม ทำเวร**" ก่อกรรมก็คือการสร้างกรรม ทำกรรม ทำเวร ก็คือการทำบาป ดังเช่นที่พระพุทธองค์ตรัสแก่ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีว่า

ดูกรคฤหบดี อุบาสกไม่ละภัยเวร ๕ ประการ เราเรียกว่าผู้ทุศีล และเขาย่อมเข้าถึงนรกด้วยภัยเวร ๕ ประการเป็นไฉน คือการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ ดื่มน้ำเมาคือสุรา เมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ดูกรคฤหบดี อุบาสก ไม่ละภัยเวร ๕ ประการนี้แล เราเรียกว่า เป็นผู้ทุศีล และย่อมเข้าถึงนรกด้วย"

"ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกผู้ละภัยเวร ๕ ประการนี้แล เราเรียกว่า เป็นผู้มีศีล และเขาย่อมเข้าถึงสุคติด้วย"

"ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกผู้ฆ่าสัตว์ ย่อมประสบภัยเวร ทั้งในปัจจุบัน ทั้งในสัมปรายภพ ย่อมเสวยทุกข์และโทมนัสทางใจ เพราะว่าฆ่าสัตว์ ส่วนอุบาสกใด เป็นผู้งดเว้นจากจากปาณาติบาต ย่อมไม่ประสบภัยเวรนั้น ทั้งในปัจจุบันและสัมปรายภพ ย่อมไม่ต้องเสวยทุกข์โทมนัสทางใจ ภัยเวรของอุบาสกผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ย่อมสงบระงับด้วยประการนี้" แล้วเป็นคาถาว่า

โย ปาณมติปาเตติ	มุสาวาทญฺจ ภาสติ
โลเก อทินฺนํ อาทิยติ	ปรทารญฺจ คจฺฉติ
สุราเมรยปานญฺจ	โย นโร อนุยุญฺชติ
อปฺปหาย ปญฺจ เวรานิ	ทุสฺสีโล อิติ วุจฺจติ
กายสฺส เภทา ทุปฺปญฺโญ	นิรยํ โสปปชฺชติ
โย ปาณํ นาติปาเตติ	มุสาวาทํ น ภาสติ
โลเก อทินฺนํ นาทิยติ	ปรทารํ น คจฺฉติ
สุราเมรยปานญฺจ	โย นโร นานุยุญฺชติ
ปหาย ปญฺจ เวรานิ	สีลวา อิติ วุจฺจติ
กายสฺส เภทา สปฺปญฺโญ	สุคตึ โสปปชฺชตีติ.

แปลว่า นรชนใดย่อมฆ่าสัตว์ ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ในโลก คบชู้ภรรยาของผู้อื่น กล่าวคำเท็จ และประกอบการดื่มสุราเมรัยเนือง ๆ แล้วนรชนนั้นไม่ละเวร ๕ ประการ เราเรียกว่า เป็นผู้ทุศีล มีปัญญาทราม ตายแล้วย่อมเข้าถึงนรก นรชนใดไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ในโลก ไม่คบชู้ในภรรยาของผู้อื่น ไม่กล่าวคำเท็จ และไม่ประกอบการดื่มสุราเมรัย นรชนนั้นละเวรภัย ๕ ประการแล้ว เราเรียกว่า เป็นผู้มีศีล มีปัญญา เมื่อตายแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติดังนี้[๑]

ตามหลักในเวรสูตรนี้แสดงให้เห็นแล้วว่า เวรนั้น หมายถึงบาปอย่างเดียว คนมีเวรก็คือคนมีบาป พระพุทธองค์จึงสอนให้ละเว้นจากการทำเวร ดังที่มีปรากฏอยู่ในศีล ๕ ว่า "เวรมณี" ซึ่งแปลว่า เว้นจากการทำเวร หรืองดเว้นจากการทำบาป อันมีการฆ่าสัตว์เป็นต้น

เมื่อเข้าใจถึงคำว่า กรรมและเวรว่ามีความแตกต่างกันอย่างไรเช่นนี้ ท่านผู้อ่านก็จะเห็นชัดขึ้นมาว่า กรรมนั้น มีความหมายออกไปได้หลายอย่าง อาจจะเป็นความดีก็ได้ หรือไม่ดีไม่ชั่วก็ได้ ส่วนเวรนั้น หมายถึงความชั่วอย่างเดียว เวรจึงเป็นผลมาจากการกระทำกรรมชั่วเท่านั้น

ถ้าเราศึกษาดูชีวิตของสรรพสัตว์ที่เกิดมาในโลกนี้อย่างละเอียด เราจะได้รับความสว่างจากคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามากขึ้น และจะเห็นว่าความเป็นไปของชีวิตสัตว์นั้น มีเหตุมีผลทั้งสิ้น ไม่มีสิ่งใดที่เกิดขึ้นด้วยความบังเอิญเลย ผลที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ย่อมมีเหตุมาแต่อดีตทั้งนั้น ด้วยเหตุฉะนี้แหละสรรพสัตว์ที่เกิดมาในโลกนี้ จึงต้องแตกต่างกันทั้งรูปร่างความคิดอ่าน การเป็นอยู่และวิถีของชีวิต

ท่านทั้งหลายลองสังเกตดูแมลงบางประเภท เช่น ผีเสื้อ ที่โผผินตอมดอกไม้ก็ได้ จะเห็นว่าที่ปีกของผีเสื้อนั้น มีสีแตกต่างกันออกไป เหมือนกับมีใครสักคนหนึ่งไปบรรจงตกแต่งให้ หรือมิฉะนั้นก็ให้สังเกตดูนก นกจะมีสีที่ขนไม่เหมือนกัน ถ้าจะถามว่า ผีเสื้อ ก็ดี นกก็ดี เขามีความจงใจปรารถนาให้เขามีรูปร่างเช่นนั้นหรือ ผีเสื้อบางตัวชอบสีเขียวหรือ ชอบให้ปีกของตนมีลวดลายเช่นนั้นหรือ นกเขามีความจงใจให้สีเป็นเช่นนั้นหรือ รวมทั้งพวกเราที่เป็น

---

๑. (เวรสูตร สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต)

มนุษย์ทั้งหลายนี้ด้วยว่า เรามีความประสงค์มาก่อนหรือที่จะให้รูปร่างหน้าตาของเราเป็นเช่นนี้ ก็ปรากฏว่า เราไม่ได้มีความประสงค์จงใจให้เป็นเช่นนั้นเลย

พระพุทธองค์จึงตรัสว่า

"กมฺมํ สตฺเต วิภชติ ยทิทํ หีนปฺปณีตตา"

แปลว่า กรรมย่อมจำแนกสัตว์คือให้ทรามและประณีต (ต่าง ๆ กัน)

ฉะนั้นกรรมนี่เองที่ตกแต่งรูปร่างของสัตว์ให้ปรากฏในลักษณะต่างกันออกไป โดยที่มิได้จงใจในปัจจุบันเลย รูปร่างของเราที่เป็นเช่นนี้จึงเป็นเรื่องของกรรมในอดีตตกแต่งมาให้ บางคนจึงต่ำ บางคนจึงสูง จึงขาว จึงดำ จึงมีอวัยวะในร่างกายแตกต่างกันออกไป กรรมจึงกระทำให้รูปร่างของสัตว์ทั้งหลายมีลักษณะแตกต่างกันออกไปมากมายหลายประเภท ทุกชีวิตที่อุบัติ จึงต้องอยู่ในลักษณะเป็นผู้รับผลแห่งกรรมในอดีตและเมื่อสิ่งนั้นเป็นผลของกรรมจากอดีต เราจะไปแก้ไขอย่างไรก็ไม่ได้ เป็นการฝืนกฎของกรรม เช่นคนที่เกิดมาผิวดำแล้วเกิดความไม่พอใจเพราะเห็นว่าไม่เป็นที่นิยมของชาวโลก ชาวโลกบางกลุ่มเขาเหยียดหยามมาก ก็คิดแก้ไขใหม่เพื่อจะให้สีของร่างกายขาวขึ้น ท่านทั้งหลายลองคิดดูว่า จะแก้ไขได้ไหม ย่อมแก้ไขไม่ได้ เมื่อแก้ไขไม่ได้แล้ว จะทำอย่างไรกันต่อไป ผลสุดท้ายก็ต้องยอมรับผลแห่งกรรมนั้นด้วยความยินดีทั้งชาวโลกทั้งหลายบางกลุ่ม ก็ควรจะคิดว่าเป็นกรรมของเขา เพราะใคร ๆ ก็ไม่ปรารถนาจะเกิดมามีผิวดำอย่างนี้ การเหยียดหยามกันในเรื่องผิวก็จะไม่เกิดขึ้น เพราะคนเราเลือกเกิดกันไม่ได้

ข้าพเจ้าขอสรรเสริญท่านประธานาธิบดี เคนเนดี้ แห่งสหรัฐอเมริกา ที่ให้สิทธิระหว่างคนผิวดำกับคนผิวขาวเสมอภาคกัน เพราะปัญหาเรื่องการเหยียดหยามผิวนี้ในสหรัฐเป็นมานานแล้ว ก็ควรจะเลิกกันเสียที เพราะสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของ ๆ ตน เขาจะต้องรับผลแห่งกรรมเช่นนั้น ทั้งคนเราจะดีจะชั่วจะสูงหรือต่ำไม่ใช่อยู่ที่ผิว ตามหลักของพระพุทธศาสนานั้น ท่านกล่าวว่าอยู่ที่กรรมคือการกระทำ

ในประเทศไทยเรานี้ก็มีบุคคลที่ควรได้รับการอนุเคราะห์อยู่มากเหมือนกัน เช่นคนที่เกิดมาตาบอด เป็นใบ้ เป็นบ้า หรืออวัยวะพิกลพิการ บุคคลเหล่านี้เกิดมาเพื่อใช้หนี้กรรม เขา

ไม่มีความปรารถนาจะเป็นเช่นนั้นเลย บุคคลเหล่านี้จึงควรได้รับความกรุณาจากผู้ใจบุญทั้งหลายอย่างยิ่ง

อีกประการหนึ่งที่เราจะต้องศึกษาให้เข้าใจ เพราะข้าพเจ้าเคยได้ยิน เคยได้รับปัญหาอยู่หลายครั้ง คือ เคยมีผู้ให้แง่สังเกตเกี่ยวกับความเป็นไปของสัตว์โลกว่า เป็นไปอย่างไม่ยุติธรรมเลยเช่น สัตว์โลกต้องมีฐานะต่างกัน เบียดเบียนกัน ตัวอย่างเช่น บางคนเกิดมาพิการ บางคนเกิดมาร่ำรวย สัตว์ใหญ่ก็กินสัตว์เล็ก สัตว์ที่แข็งแรงกว่าก็เบียดเบียนสัตว์ที่อ่อนแอกว่า คนที่มีอำนาจก็ข่มเหงรังแกคนที่มีอำนาจน้อย คนโง่ก็ตกเป็นเหยื่อของคนฉลาด ดูแล้วโลกเรานี้ไม่มีความยุติธรรมเลย

คนที่มีความรู้สึกเช่นนี้ เป็นบุคคลที่น่าเห็นใจมาก เพราะเขาไม่เข้าใจในกฎของกรรมอันเป็นกฎที่ทุกคนหลีกหนีกันไม่พ้น จึงได้มองเห็นโลกไปในแง่ของความไม่ยุติธรรม ซึ่งถ้าเขาเหล่านั้นได้ศึกษาเหตุผลเกี่ยวกับเรื่องของกรรมนี้แล้ว จะเห็นความจริงของโลกขึ้นมาว่า เต็มไปด้วยความยุติธรรม ไม่มีสิ่งใดในโลกนี้เลยที่ไม่ยุติธรรม

สัตว์ใหญ่กินสัตว์เล็กก็เป็นความยุติธรรม สัตว์ที่แข็งแรงกว่าเบียดเบียนสัตว์ที่อ่อนแอกว่า ก็เป็นความยุติธรรม คนที่มีอำนาจเบียดเบียนคนที่ไม่มีอำนาจก็ยุติธรรม คนโง่ตกเป็นเหยื่อของคนฉลาดก็ยุติธรรมของโลก ทั้งนี้เพราะตามหลักของพระพุทธศาสนานั้น คำว่ายุติธรรมนี้ก็คือวิบากหรือผลของกรรมนั่นเอง ซึ่งแตกต่างจากความยุติธรรมทางโลกมาก

ความยุติธรรมทางโลกนั้น เป็นความยุติธรรมโดยสมมติ เพราะฉะนั้นจึงปรากฏอยู่เสมอว่า ผู้นั้นไม่ได้รับความยุติธรรม ผู้นี้ไม่ได้รับความยุติธรรมตามความเข้าใจของเราส่วนมาก จึงไม่ค่อยจะยุติกันได้ว่าอย่างไรจึงจะเรียกว่ายุติธรรม บางท่านให้ความเห็นว่า "ความยุติธรรมคือสิ่งที่เท่ากัน และเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย" บางคนก็ให้เหตุผลว่า "ความยุติธรรมนั้นคือความพอใจของผู้ให้ในสิ่งที่เท่ากัน และผู้รับก็ยอมรับว่าสิ่งนั้นเป็นธรรมนั้น" ซึ่งเหตุผลข้อหลังนี้ยังมีข้อแม้ออกไปอีกว่า ถ้าผู้รับไม่ยอมรับว่าสิ่งนั้นเป็นธรรมก็ยังไม่ใช่ความยุติธรรม ฉะนั้นจึงเป็นปัญหากันอยู่เสมอ เรื่องนี้ข้าพเจ้าได้เคยถามท่านผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายคือ ศาสตราจารย์ พระยานิติศาสตร์ไพศาล (*นิติศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์*) ท่านให้คำอธิบายว่า ในหนังสือพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานอธิบายว่า "ยุติธรรม คือ ความ

เที่ยงธรรม ความชอบธรรม ความชอบด้วยเหตุผล" และในหนังสือตำราว่าด้วยกฎหมายของเสด็จในกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์อธิบายว่า"

"เราจะต้องระวังอย่าคิดเอากฎหมาย ไปปนกับความดีความชั่วหรือความยุติธรรม กฎหมายเป็นคำสั่งคำบัญชา เป็นแบบแผนที่เราจะต้องประพฤติตาม แต่กฎหมายนั้นบางทีก็ชั่วได้ หรือไม่เป็นยุติธรรมก็ได้ ความคิดว่าอะไรดีอะไรชั่ว หรืออะไรเป็นยุติธรรม มีบ่อเกิดขึ้นหลายแห่ง เช่นตามศาสนาต่าง ๆ แต่กฎหมายนั้น เกิดขึ้นได้แห่งเดียว คือ จากผู้ปกครองแผ่นดิน หรือที่ผู้ปกครองแผ่นดินอนุญาตเท่านั้น"

อนึ่งคำอธิบายคำกฎหมายที่ว่ามาแล้วนั้น ก็ยังมีที่ติด้วยเหตุว่ายกเอาคำสั่ง คำบัญชาขึ้นเป็นข้อสำคัญบางสิ่งที่เรียกว่ากฎหมาย จะสืบแสวงหาตรงดูให้เป็นคำสั่ง คำบัญชาของผู้ปกครองแผ่นดินได้ยากอย่างยิ่ง ความจริงนั้นไม่มีกฎหมายประเทศใดที่เป็นบทบังคับแท้ซึ่งคุ้มการที่เกิดขึ้นทุกชนิดทุกอย่าง แต่การที่ทุ่มเถียงกันทุกชนิดทุกอย่าง คงจะได้มาในศาล ซึ่งศาลจะต้องวินิจฉัย ก็เมื่อไม่มีกฎหมายดังนั้นแล้ว ที่ได้ทำกันมานั้นทำกันอย่างไร

ในเมืองอังกฤษ ไม่มีประมวลกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษร ศาลอ้างถึงกฎหมายธรรมดา ซึ่งเป็นกฎหมายที่สันนิษฐานเอาทั้งนั้น และซึ่งไม่มีเขตจบแท้จริงเป็นแต่ความคิด อีกแห่งหนึ่งในประเทศฝรั่งเศส มีกฎหมายทั้งสิ้นเป็นลายลักษณ์อักษรเรียกชื่อว่า "โค๊ด" (ประมวลกฎหมาย) แต่ถึงกระนั้นก็ดีโค๊ดนี้ก็ไม่คุ้มการที่เกิดขึ้นทุกอย่าง หามิได้ แต่ในมาตรา ๔ แห่งโค๊ดแพ่งกล่าวว่า ถ้าผู้พิพากษาคนใดไม่ตัดสินความให้ โดยว่าไม่มีกฎหมายแล้ว ให้มีโทษ และตามโค๊ดอาญามาตรา ๑๘๕ วางโทษให้ปรับ ๒๐๐ แฟรงค์ และในโค๊ดแพ่งอีกมาตราหนึ่งถัดลงมาคือ มาตรา ๕ กล่าวชัดว่า ไม่ให้ผู้พิพากษาคนใดวางบทลงเป็นแบบนอกกฎหมาย น่าเป็นการฉงนมาก มาตราหนึ่งบังคับให้วางบท อีกมาตราหนึ่งไม่ยอมให้วางบทนอกกฎหมายก็เมื่อกฎหมายไม่มีครบเป็นการน่าจนใจ น่าจะคิดว่าผู้พิพากษาตัดสินยกฟ้องโดยอ้างว่ากฎหมายไม่ยอมทุกเรื่องที่ไม่มีบทในโค๊ดนั้น แต่หาเป็นดังนั้นไม่ เขาเอาความคิดอื่นมาอ้างเป็นข้อวินิจฉัยต่อไปใช้สำนวนว่า

"ตามแบบ และวิธีกฎหมาย" หรือ "ตามความเห็นทางกฎหมาย" หรือ "ตามความยุติธรรม" เหมือนหนึ่งอ้างบทกฎหมายแท้ จำเป็นต้องมีอะไรต่อไปสำหรับค้ำหนุนบทที่มี

อยู่ มิฉะนั้นล้มหมดทั้งสิ้น จะเรียกว่าอะไรก็ได้กฎหมายธรรมดาหรือแบบและวิชากฎหมาย หรือความยุติธรรมได้ทั้งนั้น ชั้นนั้นเป็นเครื่องมือเผื่อไว้ให้แก่ผู้พิพากษา และก็เรียกว่ากฎหมาย

ในเมืองไทยเรา คำพิพากษาเก่า ๆ อ้างความยุติธรรมขึ้นตั้งเสมอ ๆ แต่คำที่เรียกว่ายุติธรรมเป็นคำไม่ดี เพราะเป็นการที่ทุกคนเห็นต่างกันตามนิสัยซึ่งไม่เป็นกิริยาของกฎหมาย กฎหมายต้องเป็นยุติจึงเถียงแปลกออกไปไม่ได้ แต่เราเถียงได้ว่าอย่างไรเป็นยุติธรรมอย่างไรไม่ยุติธรรมทุกเมื่อ ทุกเรื่องกฎหมายเป็นวิชาเป็นแบบเป็นร่างกายหมดสิ้น เมื่อกฎหมายไม่มีรอยที่จะเดิน เราก็เดินไปข้างไหนไม่ได้ นอกจากรอยที่กฎหมายอื่นเขาได้เดินมาแล้ว กฎหมายไม่ใช่ใจคนอย่างยุติธรรม ทั้งนี้มีคนเข้าใจผิดมาก แต่ผิดก็เพราะไม่เข้าใจ คำที่เรียกว่าวิชานั่นเอง”

ตามคำอธิบายนี้จะเห็นได้ว่า กฎหมายกับความยุติธรรมนั้นแตกต่างกัน ยุติธรรมเป็นเรื่องของจิตใจ กฎหมายเป็นเรื่องคำสั่ง คำบัญชา เป็นแบบแผนที่จะต้องปฏิบัติตาม อะไรยุติธรรมจึงเป็นปัญหา

เพราะบางทีผู้ให้ตัดสินว่า เป็นยุติธรรมแล้วแต่ผู้รับหรือผู้ถูกตัดสินว่ายังไม่เป็นธรรม ก็ยังไม่เป็นความยุติธรรมที่แท้ แต่ถ้ายอมรับก็เป็นยุติธรรมไป จะขอยกตัวอย่างมาพิจารณาสักเรื่องหนึ่ง เช่นสมมุติว่า ท่านมีลูกอยู่ ๕ คน วันหนึ่งท่านไปตลาด หรือจะไปในต่างจังหวัดก็ตาม ท่านไปพบผลไม้คือส้มเขียวหวาน ท่านก็ซื้อมา ๒๐ ผล พอมาถึงบ้านก็แบ่งให้ลูกทั้ง ๕ คน คนละ ๔ ผล ซึ่งถ้าจะพิจารณาตามจำนวนผลก็เป็นความยุติธรรมดีอยู่ เพราะผลเท่า ๆ กัน จำนวนก็เท่ากัน แต่ในจำนวนลูก ๕ คนนั้น ถ้าอีกคนหนึ่งเกิดร้องขึ้นว่า ท่านไม่ยุติธรรม ท่านจะมีความรู้สึกอย่างไร ท่านจะต้องมีความรู้สึกว่า ลูกท่านคนนั้นโกงใช้ไม่ได้ เอาเปรียบคนทั้ง ๆ ที่ท่านก็แบ่งให้ตามจำนวนเท่ากัน แต่ถ้าท่านถามเขาว่า เพราะเหตุใดลูกจึงว่าไม่ยุติธรรม เขาก็จะตอบท่านว่า เพราะกลีบส้มมันไม่เท่ากันรสของส้มก็ไม่เท่ากัน เพราะส้มแต่ละผลนั้นย่อมมีกลีบไม่เท่าทั้งรสของส้มก็ไม่เหมือนกัน แล้วท่านจะปวดศีรษะแค่ไหน

ดังตัวอย่างที่ยกมานี้ก็จะเห็นได้แล้วว่า ความยุติธรรมโดยสมมุตินั้น ย่อมเกิดเป็นปัญหาเช่นนี้เสมอ ครั้นเมื่อผู้ใดได้ประสบต่อปัญหาเช่นนี้แล้วก็มักจะพูดกันอย่างน้อยใจว่า ในโลกนี้หาความยุติธรรมไม่ได้ และบุคคลเหล่านี้ก็น่าจะได้รับการเห็นใจ เพราะยังไม่เข้าใจว่า “ยุติธรรม” ที่แท้นั้นคืออะไร

ตามหลักที่แท้จริงนั้น ในโลกเรานี้เต็มไปด้วยความยุติธรรม สรรพสัตว์ทั้งหลายที่ท่องเที่ยวไปมาในสังสารวัฏ ต้องได้รับความยุติธรรมทั้งนั้น ไม่ว่ากรณีใด ๆ สัตว์เล็กถูกสัตว์ใหญ่

กินก็เป็นความยุติธรรม สัตว์ที่อ่อนแอกว่าถูกสัตว์ที่แข็งแรงข่มเหงก็เป็นความยุติธรรม คนโง่ที่ถูกคนฉลาดหลอกลวงก็เป็นความยุติธรรม คนที่ไม่ได้ทำผิดในปัจจุบันแต่ต้องถูกลงโทษถึงติดคุกติดตรางก็ยุติธรรม นอนอยู่ในบ้านดี ๆ พวกมาจับเอาไปทุบตีก็ยุติธรรม รวมทั้งคนที่เกิดมาพิกลพิการก็ยุติธรรม เกิดมาแล้วต้องแก่ก็ยุติธรรม เกิดมาแล้วก็ตายนั่นก็เป็นความยุติธรรม

รวมความแล้วทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ ล้วนแล้วแต่เป็นไปตามกระบวนการของความยุติธรรมทั้งนั้น เพราะตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น บุคคลกระทำกรรมอันเป็นเหตุอย่างใด ก็ต้องรับวิบากคือผลแห่งกรรมอย่างนั้น สัตว์ที่ถูกเขาฆ่าก็เพราะในอดีตเคยไปฆ่าเขามาก่อน สัตว์ที่ถูกเบียดเบียนถูกข่มเหงรังแกก็เพราะในอดีตเคยไปเบียดเบียนไปข่มเหงรังแกเขามาก่อน สัตว์ที่ถูกล่อลวงในปัจจุบันก็เพราะอดีตเคยไปล่อลวงเขามาก่อน คนที่ถูกโกงในปัจจุบันก็เพราะอดีตเคยไปคดโกงเขามาก่อน คนที่ถูกลงโทษถึงติดคุกติดตรางโดยปัจจุบันไม่เคยกระทำผิดแต่อย่างใด ก็เพราะอดีตเคยลงโทษผู้ที่ไม่ได้กระทำผิดมาก่อน ครั้นมาในปัจจุบันชาตินี้ตนจึงต้องได้รับผลแห่งการกระทำอย่างนั้นบ้าง นี่แหละท่านจึงกล่าวว่าเป็นความยุติธรรมอย่างยิ่งทั้งความยุติธรรมอย่างนี้ก็มีอยู่แล้วโดยธรรมชาติ คนที่กระทำผิดกระทำชั่วในปัจจุบันแต่ไม่ถูกกฎหมายลงโทษก็อย่าคิดว่า ตนไม่ต้องได้รับผลแห่งการกระทำอย่างนั้นสักวันหนึ่งผลแห่งการกระทำเช่นนั้นจะต้องลงโทษอย่างไม่ต้องสงสัย ส่วนจะลงโทษให้เห็นในปัจจุบันชาติหรืออนาคตชาติก็แล้วแต่น้ำหนักของกรรม ซึ่งจะขอกล่าวต่อไปในตอนหน้า

วิบากหรือผลของกรรมดังที่กล่าวมานี้ ย่อมเป็นหลักของการพิจารณาว่า โลกของเรานี้มีความยุติธรรมอย่างแน่นอน ทั้งยังเป็นความยุติธรรมทุก ๆ โลกด้วย ไม่จำกัดเฉพาะแต่โลกมนุษย์เท่านั้น

เมื่อเขียนมาถึงตรงนี้ ทำให้นึกถึงอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยเจ้าประคุณ *สมเด็จพระพุฒาจารย์* (โต) วัดระฆังโฆสิตาราม จังหวัดธนบุรีขึ้นมาได้

คือ เรื่องมีอยู่ว่า เช้าวันหนึ่ง มีพระภิกษุ ๒ รูปซึ่งอยู่ที่วัดระฆังนั้น เกิดวิวาทกันขึ้นก่อนที่จะออกไปบิณฑบาต ในสมัยนั้นการบิณฑบาตทางฝั่งธนบุรี ต้องใช้เรือพายไปตามคลองในสวน ก่อนที่พระท่านจะออกบิณฑบาต ก็มีพระองค์หนึ่งเอาด้ามพายไปตีศีรษะพระอีกองค์หนึ่งเข้า พระองค์ที่ถูกตีไปฟ้องเจ้าประคุณสมเด็จ เจ้าประคุณสมเด็จก็ตัดสินว่า พระองค์ที่ถูกตีนั่นแหละไปตีเขาก่อน เขาจึงตีเอาให้บ้าง เพราะมีตัวอย่างที่ไหน ที่เราอยู่ดี ๆ จะมีคนเอาด้ามพายมาตีศีรษะได้ พระองค์

ที่ถูกตีก็ยังยืนกรานอยู่ว่า ท่านไม่ได้ตีก่อน ท่านอยู่เฉย ๆ ก็มาตีท่านก่อน เจ้าประคุณสมเด็จก็ยัง ยืนยันว่า องค์ที่ถูกตีนั่นแหละไปตีเขาก่อน

เมื่อเจ้าประคุณสมเด็จยังยืนยันอย่างนั้นว่า พระองค์ที่ถูกตีศีรษะไปตีอีกองค์ก่อนตามเดิม พระองค์ที่ถูกตีศีรษะก็เสียใจร้องไห้ หาว่าสมเด็จไม่ยุติธรรมมีความลำเอียง เข้ากับพระองค์ที่ตีศีรษะท่าน ท่านก็ไม่ยอมพยายามดิ้นรนหาความยุติธรรมให้ได้ ปรากฏว่าพระภิกษุองค์ถูกตีฟ้องไปทางพระเถระผู้ใหญ่คือ**สมเด็จพระวันรัต** (*เซ่ง*) สมเด็จพระวันรัตก็ตั้งให้ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ ซึ่งในสมัยนั้นท่านยังมีสมณศักดิ์เป็นพระเทพกวีอยู่ ให้ระงับอธิกรณ์นี้ด้วยความยุติธรรม

เจ้าประคุณสมเด็จก็ยังคงยืนยันตามเดิมว่า พระองค์ที่ถูกตีนั่นแหละไปตีเขาก่อน องค์ที่ถูกตีก็ยืนยันว่า ท่านไม่ได้ตี องค์นั้นมาตีท่านก่อน ผลสุดท้ายเรื่องนี้ก็ทราบถึงสมเด็จพระวันรัตอีก สมเด็จพระวันรัตจึงถามเจ้าประคุณสมเด็จว่า เพราะเหตุไรจึงตัดสินว่าองค์ที่ถูกตีศีรษะไปตีองค์นั้นก่อน

เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ก็ให้เหตุผลว่าเนื่องจากผลกรรมแต่ปางก่อนที่พระองค์นี้เคยตีเขามาก่อน ผลกรรมจึงไม่ยุติลงตามสนองในชาตินี้อีก ด้วยการถูกตีบ้าง เพราะชาติก่อนไปตีเขามา ผลสุดท้ายสมเด็ดพระวันรัตจึงต้องยอมด้วยเหตุผล แล้วกล่าวกับสมเด็จว่า ถ้าเช่นนั้นท่านจงยุติกรรมอันนี้เสีย เจ้าประคุณสมเด็จจึงหาปัจจัยบางอย่างมาถวายให้พระองค์ที่ถูกตีศีรษะเป็นการปลอบใจ แล้วก็กล่าวสอนพระทั้งสององค์นั้นว่า **"ขอให้ท่านทั้งสองจงอโหสิกรรมให้แก่กันและกันเสียเถิด"** เรื่องก็เป็นอันยุติลงด้วยดี โดยพระทั้งสองรูปนั้นท่านอโหสิกรรมต่อกันและอยู่ต่อมาท่านก็สมาคมด้วยดี ไม่มีความบาดหมางใจกันอีกต่อไป

อธิกรณ์ที่เกิดขึ้นครั้งนี้ ได้รับการตัดสินอย่างเป็นธรรมที่สุด และการตัดสินเช่นนี้แหละเป็นความยุติธรรมอย่างยิ่ง นี้เป็นความยุติธรรมที่แท้จริง ตามหลักของพระพุทธศาสนา

การพิจารณาถึงความยุติธรรมตามหลักธรรมนั้นจะต้องพิจารณาถึงอดีตชาติด้วย มิฉะนั้นเราจะไม่ทราบเลยว่า ความยุติธรรมนั้นคืออะไร มีจริงหรือไม่ เพราะชีวิตปัจจุบันเป็นผลมาแต่อดีต เรากระทำกรรมอะไรมาบ้างก็ไม่อาจทราบได้ แต่ก็พอจะพิจารณาได้อย่างละเอียดว่าถ้าผลที่เราได้รับในปัจจุบัน ไม่ได้เกิดขึ้นจากเหตุปัจจุบัน ก็ต้องเป็นผลมาจากเหตุอดีตอย่างแม่นอนที่จะเกิดขึ้นโดยไม่มีเหตุนั้น เห็นท่าจะไม่มีแน่

ชีวิตของสรรพสัตว์ ที่เกิดมาในโลกปัจจุบันนี้จึงอยู่ในฐานะของผู้เกิดมาเพื่อชดใช้หนี้กรรมให้หมดไป ไม่ว่าชีวิตนั้นจะประสบต่อความทุกข์หรือความสุขก็ตามดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า

สเจ ปุพฺเพ กตเหตุ สุขทุกฺขํ นิคจฺฉติ
โปราณกํ กตํ ปาปํ ตเมโส มุญฺจเต อิณํ

แปลว่า ถ้าบุคคลประสบสุขหรือทุกข์ เพราะบุญหรือบาปที่กระทำไว้แต่ปางก่อนเป็นเหตุ บุคคลนั้นชื่อว่าเปลื้องบาปเก่าที่ทำไว้ดุจเปลื้องหนี้ฉะนั้น

พุทธภาษิตบทนี้ชี้ให้เห็นว่า อันความทุกข์หรือความสุขก็ตามเป็นวิบากหรือผลของกรรมทั้งนั้น คนที่เกิดมามีความสุขสำราญในปัจจุบัน ก็เพราะกุศลกรรมแต่อดีตส่งผล และเมื่อตนกำลังเสวยความสุขมากมายแค่ไหนก็ตาม นั่นเป็นการชดใช้กุศลกรรมแต่อดีตให้หมดไปตามลำดับ ถ้ากุศลกรรมแต่อดีตหมดลงเมื่อใดชีวิตของเขาเหล่านั้นจะต้องเผชิญต่อความทุกข์ อันเป็นผลของกรรมชั่วต่อไป เพราะชีวิตของสรรพสัตว์ที่เวียนว่ายตายเกิดนั้น จะต้องประกอบกรรมทั้งที่ดีและชั่วมาเป็นของคู่กัน เมื่อกรรมดีกำลังให้ผล กรรมชั่วก็หมดโอกาสที่จะให้ผล หรือเมื่อกรรมชั่วกำลังให้ผล กรรมดีก็หมดโอกาสที่จะให้ผล

ถ้าชีวิตกำลังเสวยความทุกข์อย่างแสนสาหัส ก็พึงทราบว่า เรากำลังชดใช้หนี้กรรมที่เป็นอกุศลให้หมดไป เมื่อหมดกรรมที่เป็นอกุศลแล้ว เราก็จะประสบต่อความสุขอันเป็นผลของกุศลกรรมอย่างแน่นอน คนที่เกิดมามีความสบายมีความสุขมาก ก็ไม่ควรประมาทเพราะผลกรรมที่ดีกำลังหมดไปตามลำดับ ถ้าท่านไม่สร้างกุศลกรรมใหม่เพิ่มเติมแล้ว ชีวิตจะต้องประสบต่อความทุกข์ในบั้นปลายอย่างแน่นอน ตัวอย่างในปัจจุบันชาติมีให้เราเห็นมากมาย บางครอบครัวตอนต้นมีความสุขอย่างฟุ่มเฟือย แต่ตอนปลายกลับต้องเผชิญต่อความทุกข์ยากลำบากแสนสาหัสก็มี บางครอบครัวตอนต้นมีความทุกข์อย่างแสนสาหัส แต่ตอนปลายกลับมีความสุขสบายก็มี นี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าความสุขความทุกข์นั้น เป็นการปลดเปลื้องหนี้ของกรรมในอดีต

แสนเสียดายชีวิตของบุคคลที่ฆ่าตัวตายเหลือเกิน ถ้าการคิดฆ่าตัวตายนั้นมิได้เป็นผลของกรรมแต่อดีตหมายความว่าคิดกระทำกรรมใหม่ในปัจจุบันนี้ เพราะตามหลักของกรรมนั้นคนเราจะมีความทุกข์ตลอดไปไม่ได้ วันหนึ่งความทุกข์ทั้งหลายแหล่นั้นจะต้องสิ้นสุดลง ถ้าเราไม่สร้างกรรมชั่วอันเป็นเหตุแห่งทุกข์ขึ้นใหม่ในปัจจุบันชาตินี้ เหมือนคำพูดของกวีที่ว่า "เมื่อ

เมฆหมอกของพายุฝนหายไป ท้องนภาย่อมแจ่มใส" เบื้องหน้าของบุคคลที่กำลังมีความทุกข์ก็คือความสุขสดชื่นนั่นเอง เพียงแต่ให้ท่านอดทนต่อความทุกข์เหล่านั้นต่อไป อย่าท้อแท้ใจ พร้อมกันนั้นก็ใช้กาลเวลาอันเป็นทุกข์ของท่าน สร้างสรรคุณงามความดี อันเป็นกุศลกรรมอยู่เสมอ แล้วท่านจะต้องประสบต่อความสุขในเบื้องหน้าอย่างแน่นอน

พร้อมกันนี้ก็อดสงสารบุคคลที่เกิดมีความสุขแต่กำลังประกอบแต่กรรมชั่วอย่างประมาทมัวเมา ไม่สร้างสรรคุณงามความดีขึ้นใหม่เลย เพราะเมื่อกุศลกรรมแต่อดีตให้ผลหมดแล้ว เขาเหล่านี้จะต้องเผชิญต่อความทุกข์ต่อไป เบื้องหน้าของชีวิตคนที่เป็นสุขเหมือนในยามที่ท้องนภาแจ่มใสปราศจากเมฆหมอกและพายุฝน แต่เบื้องหน้าของความแจ่มใสนี้ จะต้องเผชิญต่อมรสุมอย่างแน่นอน อันนี้เป็นกฎธรรมดาของธรรมชาติ กรรมก็เช่นเดียวกันย่อมเป็นไปไม่ต่างจากธรรมชาติดอก ทุกคนจึงควรพิจารณาถึงกฎแห่งความจริงของชีวิตอย่างนี้ เพราะการเกิดมาของชีวิตนั้น เป็นการปลดเปลื้องหนี้กรรมแต่อดีต

ตราบใดที่นามรูปยังมีการเกิด การตั้งอยู่และดับไปไม่มีที่สิ้นสุดดุจกระแสน้ำหรือดวงประทีปเช่นนี้ ทุกชีวิตจะต้องเป็นไปตามกรรมลิขิตทั้งนั้น จึงควรกระทำกรรมที่ดี ที่เป็นกุศลเพื่อผลคือความสุข และจงงดเว้นจากกรรมที่ไม่ดีเป็นอกุศลอันจะเป็นผลให้ได้รับความทุกข์นั้นเสีย ชีวิตแห่งการท่องเที่ยวไปมาในวัฏสาครนี้ ก็จะมีความทุกข์น้อยลงจนกว่าจะบรรลุถึงซึ่งความยุติธรรมด้วยการบรรลุถึงมรรคผลนิพพาน อันเป็นแดนเกษมจากโยคะทั้งปวง

ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายจะต้องประสบต่อความยุติธรรมด้วยกันทั้งนั้น ความทุกข์ความสุขที่เราได้รับกันอยู่เสมอนี้ เป็นความยุติธรรมแล้ว ฉะนั้นจึงไม่จำเป็นที่จะต้องไปแสวงหาความยุติธรรมภายนอก หรือจากผู้อื่น ท่านประธานาธิบดี ลินคอล์น และท่านประธานาธิบดีเคนเนดี้ทั้งสองท่านนี้ ต้องจบชีวิตลงในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ย่อมเป็นการแสดงให้เห็นถึงกฎของกรรมเด่นชัดขึ้น ท่านประธานาธิบดี ลินคอล์น ในอดีตอาจจะเป็นเคนเนดี้ในปัจจุบันก็ได้ใครจะรู้ เพราะตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้แสดงให้เห็นถึงกฎแห่งการเวียนว่ายตายเกิด ตามหลักที่มีมาในชาดกนั่นเอง

ท่านทั้งสองอาจจะเคยฆ่าชีวิตของผู้อื่นมาแล้วในอดีตชาติ ตนเองจึงต้องถูกฆ่าอย่างนี้บ้าง และจะเป็นจำนวนชาติเท่าไร นั้นเราไม่สามารถที่จะทราบได้ จอนท์วิลกีส บูธ ผู้ฆ่าลินคอล์น ลีฮาวี ออสวอลด์ผู้ฆ่าเคนเนดี้บุคคลเหล่านี้จะต้องเป็นคู่เวร คู่กรรมกันมาอย่างแน่นอน เพราะ

ทั้งสองไม่เคยรู้จักมักคุ้นกันมาก่อน ท่านประธานาธิบดีทั้งสองก็ไม่เคยไปสร้างความเดือดร้อนอะไรให้คนทั้งสองในปัจจุบันชาตินี้เลย ท่านทั้งสองอุทิศชีวิตเพื่อมนุษยชาติอย่างแท้จริง แต่ก็ต้องถูกคนใจบาปหยาบช้าลอบสังหารและทั้ง จอนห์ วิลกีส บูธ ลีฮาวี ออสวอลด์ ก็ต้องถูกกรรมตามสนองด้วยการถูกสังหารก่อนนำตัวขึ้นศาล เพื่อให้ศาลตัดสินอย่างยุติธรรมกรรมวิบาก คือผลของกรรมก็ตัดสินไปแล้วอย่างยุติธรรมที่สุด

ในสมัยพุทธกาลก็เคยมีเหตุการณ์คล้ายคลึงกันนี้เกิดขึ้นเหมือนกัน สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ได้ตรัสว่าเป็นความยุติธรรมแล้ว คือ ในสมัยที่พระโมคคัลลานะถูกโจรฆ่าตาย ท่านสาธุชนทั้งหลายส่วนมากก็คงจะรู้จักพระอรหันตสาวกผู้นี้ได้ดี เพราะเป็นอัครสาวกฝ่ายซ้าย เลิศในทางมีฤทธิ์ ไม่มีสาวกองค์ใดเสมอเหมือนสามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ หายตัวได้ ดำดินได้ ทำได้สารพัดอย่าง แต่ท่านผู้นี้กลับต้องตาย เพราะถูกโจรฆ่า การตายของท่านจึงได้รับการวิพากษ์วิจารณ์มากมาย ทั้งพระภิกษุและคฤหัสถ์วิจารณ์กันว่าพระโมคคัลลานะมรณะไม่สมกับอัตภาพของตนเลย ไม่น่าจะตายในลักษณะเช่นนี้เลย

พระพุทธองค์ทรงทราบการสนทนาวิจารณ์กันเช่นนั้น จึงตรัสว่า "*ดูกรภิกษุทั้งหลาย โมคคัลลานะ มิใช่ว่าจะมรณภาพไม่สมควรแก่อัตภาพนี้เท่านั้น การมรณภาพของเธอสมควรแท้แก่กรรมที่เธอก่อมาแต่กาลก่อน*

ภิกษุทั้งหลายจึงทูลถามถึงบุรพกรรมของพระโมคคัลลานะ พระพุทธองค์จึงตรัสถึงกรรมในอดีตของพระโมคคัลลานะว่า ในอดีตนั้น พระโมคคัลลานะมีมารดาบิดาผู้แก่เฒ่า และได้ปรนนิบัติท่านทั้งสอง ด้วยความกตัญญูกตเวที อยู่ต่อมามารดาบิดาก็หาภรรยามาให้คนหนึ่ง ครั้งแรกก็ไม่เต็มใจที่จะมีภรรยา เพราะตนเองจะอยู่เลี้ยงดูมารดาบิดาเสียก่อน ส่วนมารดาบิดาก็ประสงค์จะให้ลูกชายมีภรรยาเป็นฝั่งเป็นฝาไปเสียที จึงหาภรรยามาให้

เมื่อได้ภรรยามาอยู่ร่วมบ้านเดียวกันกับมารดาบิดาเพียง ๓ วันเท่านั้น ภรรยาก็บ่นว่ารำคาญมารดาบิดาทั้งสองซึ่งตาบอดเหลือเกิน เพราะคนทั้งสองทำให้บ้านช่องรกรุงรัง แล้วก็ติเตียนมารดาบิดาทั้งสองของสามีให้สามีฟัง เมื่อสามีเดินทางออกไปทำงานนอกบ้าน นางก็แกล้งเอาก้านปอ เอาปอ ฟองข้าวยาคูไปเรี่ยรายเสียทั่วบ้าน เมื่อสามีกลับมานางก็ฟ้องบอกว่า เพราะคนทั้งสองซึ่งตาบอดทำให้สกปรก ฉันไม่อาจสามารถอยู่ร่วมกับคนทั้งสองได้

ในขณะนั้นพระโมคคัลลานะกำลังหลงภรรยาอยู่ก็หวังจะเอาใจภรรยาของตน จึงวางแผนฆ่ามารดาบิดาของตน วันหนึ่งก็วางแผนฆ่าทันที ครั้งแรกก็เชิญให้มารดาบิดาบริโภคอาหารจนอิ่มหนำสำราญ แล้วก็บอกว่าวันนี้จะพาคุณแม่และคุณพ่อไปหาญาติ เมื่อมารดาบิดาขึ้นเกวียนเรียบร้อยแล้ว ก็ออกเดินทาง เมื่อเกวียนเดินไปในระหว่างทางซึ่งจะต้องผ่านป่า พระโมคคัลลานะก็บอกกับพ่อว่า ถึงกลางดงแล้วในที่นี้มีโจรชุกชุมมาก จึงให้พ่อซึ่งตาบอดถือเชือกไว้ แล้วตนเองก็ลงไป แกล้งร้องเป็นเสียงโจรมาปล้น สองคนตายายมีความรักห่วงใยในลูกมาก ก็ตะโกนบอกให้ลูกหนีเอาตัวรอดไปเสีย ไม่ต้องห่วงพ่อและแม่เพราะแก่แล้ว ถึงตายก็ไม่เสียดายชีวิต ขอให้ลูกหนีไปเถิด ผลสุดท้ายสองตายายก็ถูกลูกชายทุบศีรษะจนตาย ครั้นฆ่ามารดาตายแล้ว ก็ทิ้งศพไว้ในป่า

ด้วยผลกรรมที่พระโมคคัลลานะ ฆ่าแม่และพ่อของตน ต้องตกนรกหมกไหม้หลายแสนปี ครั้นพ้นจากนรกแล้ว ยังต้องเกิดมาถูกเขาฆ่าด้วยการทุบตีอย่างแหลกเหลวถึง ๑๐๐ ครั้งหรือร้อยชาติ ฉะนั้นการตายของเธอ เป็นการสมควรแก่กรรมที่กระทำมาแล้ว

คือแทนที่พระองค์จะเรียกร้องขอความยุติธรรมจากทางบ้านเมือง ซึ่งมีพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นประมุขแต่กลับทรงปรารภว่า สมควรควรแก่กรรมของเธอแล้ว แต่ถึงกระนั้นทางฝ่ายบ้านเมืองก็ไม่นิ่งนอนใจ พระเจ้าอชาตศัตรูส่งสายลับออกสืบเป็นจำนวนมาก เพื่อความหาว่าใครเป็นผู้ฆ่าพระโมคคัลลานะ ผลสุดท้ายก็ทราบจากสายลับว่า ได้มีพวกเดียรถีย์คือนักบวชนอกพระพุทธศาสนาเสื่อมจากลาภสักการะ พวกเดียรถีย์จึงปรึกษากันว่า เพราะพระโมคคัลลานะเป็นกำลังอันสำคัญของพระสมณโคดม ที่ปลูกศรัทธาให้คนไปเลื่อมใสกันมากด้วยอิทธิฤทธิ์ของท่าน ฉะนั้นจึงควรกำจัดพระโมคคัลลานะคนสำคัญเสียก่อน คณะของตนจะได้มีลาภสักการะมากขึ้น

เมื่อปรึกษากันเช่นนั้น จึงไปว่าจ้างพวกโจรฆ่า ครั้งแรกพระโมคคัลลานะท่านทราบและก็หนีเล็ดรอดไปด้วยอิทธิฤทธิ์ของท่านทุกครั้ง แต่ก็ปรากฏว่าพวกโจรเหล่านั้นไม่ละทิ้งความพยายามที่จะสังหารชีวิตท่าน ท่านจึงระลึกถึงกรรมในอดีตชาติได้ว่ากำลังตามสนองผลท่านอย่างหลีกหนีไม่พ้น ถึงจะเป็นพระอรหันต์แล้วก็ตาม เพราะกรรมนั้นเป็นอดีตและเป็นอนันตริยกรรม

ด้วย ท่านจึงไม่หลบหนี ท่านจึงเข้าอภิญญาประสานกระดูกที่ถูกโจรทุบเสียแหลกเหลวแล้วเหาะไปเฝ้าพระบรมศาสดาขอทูลลาเสด็จดับขันธปรินิพพานยังกาฬศิลา

ก่อนที่ท่านจะปรินิพพาน พระพุทธองค์ ก็ให้ท่าน แสดงอิทธิฤทธิ์ ให้ทอดพระเนตรอีกเป็นครั้งสุดท้ายเหมือนกับพระสารีบุตร เพราะทั้งสองเป็นอัคครสาวก

อยู่ต่อมาพระเจ้าอชาตศัตรูก็จับโจรที่ฆ่าพระโมคคัลลานะได้หมด แล้วสั่งให้ลงโทษโจรเหล่านั้นอย่างหนักอีกเช่นกัน โดยจับพวกเดียรถีย์และโจรฝังลงในหลุมทั้งเป็นประมาณแค่สะดือแล้วเอาฟางกลบ เมื่อกลบแล้วก็เอาไฟเผาจนตาย เมื่อเผาเสร็จแล้วสั่งให้เอาไถเหล็กไถอีกครั้งหนึ่งจนศพขาดเป็นท่อน ๆ แล้วสั่งจับเอาโจรผู้เป็นหัวหน้าลงมือฆ่าเสียบด้วยหลาวสี่คน

พระพุทธองค์ทราบก็ตรัสอีกว่า พวกเดียรถีย์และโจรเหล่านั้นได้ประทุษร้ายต่อบุตรของเราผู้ ไม่ได้ประทุษร้ายตอบ ก็ได้ตายอย่างเหมาะสมกับกรรมของตนแล้วเหมือนกัน เพราะกรรมย่อมสนองกรรมเช่นนี้ แล้วพระพุทธองค์ทรงตรัสว่า

"บุคคลที่ประทุษร้ายต่อบุคคลผู้ไม่ได้ประทุษร้ายตอบ" ย่อมถึงความพินาศฉิบหายด้วยเหตุ ๑๐ ประการอย่างแน่นอน คือ

๑. ย่อมถึงเวทนาอันเผ็ดร้อนอย่างแรงกล้า คือจะถูกโรคชนิดใด ชนิดหนึ่ง เสียดแทงให้เกิดความเจ็บปวด

๒. จะต้องประสบต่อความเสื่อม จากทรัพย์สมบัติอย่างมหาศาล ที่ตนเองแสวงหามาได้โดยยาก

๓. จะต้องถูกผ่าตัด สรีรกายจะต้องแตกออกไปด้วยการถูกผ่าอย่างใดอย่างหนึ่ง

๔. จะต้องได้รับความอาพาธอย่างหนักด้วยโรคเรื้อนประจำกาย หรือโรคอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทรมานร่างกาย

๕. จะต้องได้รับความฟุ้งซ่านทางจิตใจ จนถึงวิกลจริต ถ้าไม่ถึงวิกลจริตก็หาความสบายไม่ได้จิตใจจะต้องกระวนกระวายอยู่เสมอ

๖. จะต้องประสบต่อความขัดข้องแห่งพระราชาคือจะถูกถอดยศ ถอดตำแหน่งในหน้าที่ราชการต่าง ๆ

๗. จะต้องถูกกล่าวตู่ ถูกประนามอย่างร้ายแรงที่สุดจากบุคคลที่เป็นบัณฑิต

๘. จะต้องประสบต่อความย่อยยับจากเครือญาติ มิตรทั้งหลายจะตีตนออกห่าง ญาติจะตัดสัมพันธไมตรี มิตรจะตัดสัมพันธไมตรี

๙. จะต้องรับความย่อยยับจากโภคะทั้งหลาย จะพบกับความวิบัติจากทรัพย์สมบัติที่ตนมีอยู่

๑๐. ไฟจะไหม้บ้านเรือน ทรัพย์สมบัติจะต้องถูกไฟเผาผลาญ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงซึ่งนรก

กฎของกรรมเหล่านี้ผู้กระทำกรรมทุกคน จะต้องประสบอย่างแน่นอน จะช้าหรือเร็วเท่านั้น ฉะนั้นบางคนเมื่อกรรมยังไม่สนองผล ผู้กระทำกรรมชั่วย่อมประมาทร่าเริงยินดี แต่เมื่อใดกรรมชั่วเหล่านั้นสนองผล ผู้กระทำกรรมชั่วจะรู้สึกเป็นทุกข์เดือดร้อนทันที ผู้กระทำความดีก็เช่นกัน บางครั้งกรรมดีให้ผลช้าไป ก็อาจจะเกิดความเข้าใจผิดคิดว่าผลแห่งการกระทำกรรมดีไม่มี แล้วก็เลิกละจากกรรมอันดีนั้นไปเสียอย่างน่าเสียดาย

กรรมให้ผลได้อย่างไร

ได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้นว่า กรรมนั้นก็คือตัวเจตนาเจตสิก ธรรมชาติของเจตสิกนั้นเมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมดับเป็นธรรมดา เมื่อเป็นเช่นนี้การกระทำกรรมจะให้ผลได้อย่างไรกัน เพราะตัวกรรมก็ดับไปแล้ว ไม่มีอะไรเหลืออยู่ ข้อนี้จะต้องศึกษาถึงสภาวะของเจตสิกอันเป็นตัวกรรมนี้เสียก่อนว่า ทำหน้าที่อย่างไร ผลกรรมจึงปรากฏขึ้นมาได้ไม่สูญหายไปตามสภาพของสังขตธรรมนั้น เจตนาเจตสิกนี้ทำหน้าที่สองอย่าง ทางธรรมเรียกว่า "**สํวิธานกิจฺจ**" และ **พีชนิธานกิจฺจ**

คำว่า "**สํวิธานกิจฺจ**" นั้น หมายความว่า ทำหน้าที่ปรุงแต่ง หรือจัดแต่ง หรือจัดแจงให้สำเร็จกิจในระหว่างการเกิดขึ้นพร้อมกันกับสัมปยุตตธรรม คือธรรมที่เกิดร่วมกัน แล้วจึงเกิดการกระทำทางกาย ทางวาจาและทางใจขึ้น บางแห่งเรียกว่า สังขาร แต่ไม่ใช่หมายถึงสังขารคือร่างกาย ท่านหมายถึงการปรุงแต่งเพราะเจตสิกดวงนี้ ปรุงแต่งจิตของเราให้กระทำกรรมดีและชั่วขึ้น

คำว่า "**พืชนิธานกิจจ**" นั้น หมายความว่า ทำหน้าที่เพาะพืชพันธุ์ไว้ เหมือนยางในเมล็ดพืช คือเมื่อกุศลเจตนา อกุศลเจตนาเกิดขึ้นพร้อมกับจิตและดับไปพร้อมกับจิตแล้วก็ตาม แต่เจตนาอันเป็นตัวกรรมนี้ ก็ยังมีอำนาจส่งผลให้ปรากฏเกิดขึ้นในภายหลังอีกที่เรียกว่า กุศลกรรม และอกุศลกรรม ที่เกิดในกุศลจิต อกุศลจิต

ผลที่เกิดในอนาคตนั้นก็เกิดในขณะต่างกันในเวลาต่างกัน ท่านเรียกกรรมที่ทำหน้าที่อย่างนี้ว่า "**นานักขณิกกรรม**" แปลว่ากรรมที่เกิดในขณะต่างกัน นานักขณิกกรรมที่เป็นปัจจัยก็เกิดในขณะหนึ่ง นานักขณิกกรรมที่เป็นปัจจุบันก็เกิดในขณะหนึ่ง เช่น เมื่อนานักขณิกกรรมเกิดขึ้นเป็นปัจจัย คือให้เกิดเป็นกรรมแล้วดับไป แต่การดับไปของกรรมนี้ยังส่งผลให้เกิดขึ้นในภายหน้าได้อีก ผลภายหน้านั้นอาจจะเป็นชาตินี้ก็ได้ชาติหน้าก็ได้ แล้วแต่น้ำหนักของกรรมหรือเหตุปัจจัย

ฉะนั้นการกระทำกรรมดีกรรมชั่วก็ตาม บางทีเหตุปัจจัยยังไม่สมบูรณ์ กรรมนั้นก็ยังไม่ปรากฏ เหตุที่จะให้กรรมปรากฏผลนั้น ท่านแสดงไว้ดังนี้ คือ

๑. กาล คือ กาลเวลา กาลเวลานี้มีสองอย่างคือ "กาลวิบัตติ" และ "กาลสัมบัตติ" คำว่า กาลวิบัตติ นั้น หมายความว่า กาลเวลานั้นวิบัติ วิบัติอย่างไร ท่านอธิบายว่า ในกาลใดเรามีผู้นำหรือประมุขเป็นมิจฉาทิฐิ ในกาลนั้นพระพุทธศาสนาก็เสื่อมสิ้นไปแล้ว กาลเวลานี้แหละเรียกว่ากาลวิบัติ

คำว่า **กาลสัมบัตติ** นั้น หมายความว่า ในกาลเช่นนั้น เรามีผู้นำหรือประมุข เป็นสัมมาทิฐิ คือมีความเห็นตรง เห็นถูก ทั้งในกาลนั้น พระพุทธศาสนาก็ยังมีอยู่ ไม่เสื่อมไปจากโลก กาลนั้นเรียกว่าสัมบัตติ

คนที่กระทำกรรมดี แต่ความดีไม่ปรากฏก็เพราะไปทำผิดกาลเวลา คือไปทำในกาลที่วิบัติ ใครเล่าจะเห็นคุณค่าของความดี เพราะผู้ที่เป็นหลักหรือเป็นฐานรองรับความดีของเราไม่มีเสียแล้ว ความดีจะปรากฏได้อย่างไร เหมือนเพชรอันล้ำค่าแต่ปราศจากเรือนแหวนรองรับเสียแล้วจะส่งประกายให้ปรากฏได้อย่างไร การสร้างความดีโดยไม่มีฐานรองรับคือประมุขผู้เห็นคุณค่าในความดีแล้ว ความดีที่กระทำก็หมดความหมายไป มิหนำซ้ำกลับเป็นโทษเสียอีก ซึ่งมีปรากฏอยู่ใน

ยุคปัจจุบันมากมาย เช่นในกองหนึ่งหัวหน้ากองมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ในทางที่ผิดด้วยการฉ้อราษฎร์บังหลวงแต่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ไม่ร่วมมือด้วย ผลสุดท้ายผู้นั้นจะต้องเดือดร้อน อาจจะถูกย้ายหรือถูกกดเงินเดือนก็ได้ เพราะทำให้เจ้านายเขม่น คนซื่อสัตย์จึงทำงานอยู่กับคนโกงไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้เราจะบ่นว่า ทำดีไม่เห็นได้ดี กลับมีโทษ แล้วเราจะโทษใคร เพราะในขณะที่เรากระทำกรรมดีนั้น เป็นกาลวิบัติ

ในกาลเวลาที่วิบัติเช่นนี้ จึงเป็นผลดีของผู้กระทำกรรมชั่ว คนชั่วจะได้รับการยกย่องจากหัวหน้าหรือผู้บังคับบัญชาไปชั่วขณะหนึ่ง แต่ถ้าเมื่อใดกาลเวลานั้นเป็น "กาลสมบัติ" ผู้ที่กระทำกรรมดีกรรมดีย่อมปรากฏให้เห็นผลทันตาทันที เพราะมีหัวหน้าหรือมีผู้นำเป็นสัมมาทิฐิ กาลนั้นก็มีพระพุทธศาสนาด้วย แต่ในกาลที่เป็นสมบัตินี้ ผู้ที่กระทำชั่วจะกระทำผิดอย่างใดอย่างหนึ่งจะต้องได้รับผลจากการกระทำทันทีกาลเวลา จึงเป็นสิ่งแวดล้อมข้อหนึ่งที่เราผู้หวังจะสร้างแต่กรรมดีควรพิจารณาด้วย ว่าสมควรแก่กาลเวลาหรือไม่ ข้อนี้บางท่านอาจจะค้านในใจก็ได้ เพราะฉะนั้นจึงจะขอปรับความเข้าใจในตอนนี้เสียก่อน เพราะตามหลักของพระธรรมคุณนั้น มีคำหนึ่งคือ "อกาลิโก" แปลว่า ไม่มีกาลเวลา

คำว่า "อกาลิโก" นี้ ไม่ใช่หมายถึงกระทำกรรมดีได้ทุกเวลา แต่ท่านหมายถึงการสร้างกุศลหรือกระทำกรรมดี จนได้บรรลุถึงอริยมรรคอันเป็นส่วนโลกุตตระ ในขณะที่จิตอันเป็นอริยมรรคเกิดขึ้นทำลายกิเลสนั้น เมื่ออริยมรรคจิตดับลงแล้ว อริยผลจิตก็เกิดต่อทันที ในระหว่างอริยมรรคเกิดและอริยผลเกิดนั้น จึงไม่มีกาลเวลาเป็น "**อกาลิกธรรม**" ไป ธรรมคุณบทนี้ท่านมุ่งหมายเอาธรรมอันเป็นส่วนโลกุตตระเท่านั้น ฉะนั้นการสร้างกรรมดีตามวิสัยของปุถุชนจึงต้องหมั่นพิจารณาให้รอบคอบเสียก่อน เพื่อป้องกันความเดือดร้อนใจในภายหลัง

๒ **คติ** ได้แก่ที่ไปเกิด มีสองอย่างเช่นเดียวกัน คือ คติสมบัติและคติวิบัติ คำว่าคติสมบัตินั้น หมายถึงการได้เกิดมาเป็นมนุษย์ เทวดา พรหม คำว่า คติวิบัตินั้น หมายถึงที่ไปเกิดไม่ดี ได้แก่การเกิดในอบาย ๔ อันมีนรก เปรต อสุรกาย เดียรัจฉาน บุคคลที่มีคติสมบัติก็สร้างกรรมดีได้ กรรมดีย่อมให้ผลในปัจจุบัน บุคคลที่เกิดในคติที่วิบัติก็ไม่อาจจะสร้างกรรมดีให้เกิดมรรคเกิดผลได้ คนที่เกิดในคติสมบัติถึงจะสร้างกรรมชั่วมากมายแค่ไหน แต่ถ้า

คติยังเป็นสมบัติรักษาเขาอยู่ผลแห่งกรรมชั่วก็ยังไม่อาจจะให้ผลได้ ตัวอย่างเช่นมนุษย์เรา ถึงแม้เราจะสร้างกรรมชั่วมากมายแค่ไหน แต่ถ้ายังไม่ตาย ยังเป็นมนุษย์อยู่อย่างนี้ ผลแห่งกรรมชั่วก็ยังไม่อาจจะปรากฏผลเต็มที่ได้ แต่เมื่อใดตายจากมนุษย์ไปแล้วพ้นจากคติที่ดี จะต้องไปเกิดในคติที่ไม่ดี อันมีทุกคติเป็นต้น นั่นแหละกรรมชั่วที่ตนกระทำไว้ ในคติที่เป็นมนุษย์ก็จักให้ผลอย่างแสนสาหัส คนทำกรรมดีในคติที่ดี ความดีจึงเกิดผล คนทำกรรมดีในคติที่ชั่วความดีก็ไม่เกิดผล คนที่กระทำกรรมชั่วในคติที่ดีความชั่วก็ไม่ปรากฏผล คนกระทำกรรมชั่วในคติที่ชั่วนั่นแหละกรรมชั่วจึงจะปรากฏผล

หรืออีกนัยหนึ่ง คนที่มีอำนาจอิทธิพลมาก ถึงจะกระทำผิดแค่ไหนก็ไม่ปรากฏว่าเป็นคนผิดไปได้ แต่ถ้าเมื่อใดตนเองเสื่อมอำนาจ เสื่อมอิทธิพล ความชั่วที่ตนได้เคยกระทำจะปรากฏผลทันที มีตัวอย่างให้พิจารณามากมายในปัจจุบัน บางท่านในสมัยยังมีอำนาจมีตำแหน่งหน้าที่ก็ไม่เคยปรากฏว่า จะมีความผิดอะไรหรือไปทำผิดอะไร แต่พอเสื่อมอำนาจลง ก็เกิดเป็นข่าวขึ้นมาทันทีว่า ทำผิดอย่างโน้นอย่างนี้เป็นต้น คนโบราณท่านว่า "น้ำขึ้นตอหาย น้ำตายตอผุด"

๓. **อุปธิ** ได้แก่อวัยวะใหญ่น้อยทั้งหมด มีสองอย่างเหมือนกันคือ **อุปธิสมบัติ**และ **อุปธิวิบัติ** หมายถึงเกิดมามีอวัยวะสมบูรณ์ดีทุกประการ รูปทรงสัณฐานก็สวยงาม อุปธิวิบัติหมายถึงอวัยวะไม่สมบูรณ์ พิกลพิการ รูปทรงสัณฐานก็ไม่สวยงาม คนที่มีอุปธิเป็นสมบัตินั้นย่อมกระทำกรรมดีได้อย่างเต็มที่ และย่อมได้รับผลแห่งกรรมดีอย่างแน่นอน บางคนที่มีอุปธิดีมากๆ ไม่ต้องทำอะไรเลย แต่ก็ได้ดีอย่างน่าอิจฉา เช่นคนที่มีรูปร่างสวยงาม ใครเห็นก็อยากจะอุปถากอุปถัมภ์อยากปลูกบ้านให้อยู่ อยากซื้อรถให้ขี่เป็นต้น เลขานุการินีบางคนรูปร่างสวยงาม ก็ไม่ต้องทำอะไรมากให้เหนื่อยเป็นที่สงสารของผู้จัดการ เพียงแต่นั่งยิ้มกับผู้จัดการหรือผู้บังคับบัญชาก็พอแล้ว ปีหนึ่งเงินเดือนขึ้นหลายขั้น

ส่วนคนที่มีรูปร่างไม่สวย แต่ขยันขันแข็งในหน้าที่การงาน บางทีตั้งหลายปีเงินเดือนก็ยังไม่ได้ขึ้น ทั้งยังไม่มีใครสนใจอีก น่าน้อยใจเหลือเกิน ที่เป็นเช่นนี้เพราะอุปธิวิบัตินั่นเองหรือบางคนอยากจะสร้างกรรมดีแต่ร่างกายพิการไม่อำนวย ก็ไม่อาจสามารถสร้างกรรมดีให้เกิดผลได้

๔. **ปโยค** ได้แก่ความเพียรมีสองอย่างคือ **ปโยคสมบัติ** และ **ปโยควิบัติ** คำว่าปโยคสมบัตินั้น หมายถึงใช้ความเพียรในการสร้างกรรมดีในทางที่ถูกทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจ ความเพียรนั้นไม่ผิดกฎหมายของทางบ้านเมือง ไม่ผิดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ไม่ผิดวัฒนธรรมและประเพณี ความเพียรที่กระทำกรรมดีก็เกิดผล เพราะเป็นปโยคสมบัติ

คำว่าปโยควิบัตินั้น หมายถึงใช้ความเพียรสร้างกรรมดีในทางที่ผิด เช่น บางคนก็มีเจตนาสร้างกรรมดี แต่ว่าความพยายามสร้างความดีของตนนั้น ผิดต่อกฎหมายทางบ้านเมือง ผิดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผิดวัฒนธรรมและประเพณีในสังคมความดีที่ทำก็ไม่เกิดผลดังนี้เป็นต้น

ฉะนั้นการกระทำไม่ว่าจะดีหรือชั่ว กรรมนั้นจะให้ผลในปัจจุบันนี้ให้เห็นเด่นชัด ก็ต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมทั้ง ๔ ประการดังกล่าวมานี้เป็นประการสำคัญ การกระทำกรรมดีจึงต้องได้ดี ถ้าการสร้างกรรมดีนั้น ถูกกาล ถูกสถานที่ มีความสามารถ ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดหลักศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี ความดีก็เกิดผล ถ้าผิดจากหลักเหล่านี้ ผู้ทำกรรมดีก็อาจเดือดร้อนในปัจจุบันนี้ได้ แต่กรรมดีที่กระทำนี้ย่อมมีผลอยู่อย่างแน่นอนต้องได้รับในอนาคตแน่

เมื่อกรรมดีก็ตาม กรรมชั่วก็ตาม ย่อมมีผลสนองเช่นนี้ ทุกคนจึงควรมุ่งหน้าประกอบแต่กรรมดีละเว้นจากกรรมชั่ว เวรทั้งหลายก็ย่อมจะระงับไปได้ พระพุทธองค์จึงตรัสว่า

"ใจของผู้ใด ยินดีในความไม่เบียดเบียนตลอดวันตลอดคืนทั้งสิ้น เป็นใจประกอบด้วยเมตตา เวรย่อมไม่มีแก่ผู้นั้นกับใคร ๆ"

กรรมทั้งหลายจะยุติลงได้ก็คือ การละเว้นจากบาปทั้งมวล ด้วยการบรรลุถึงซึ่งอริยภูมิชั้นอรหันต์กรรมจึงจะยุติลงได้ เพราะพระอรหันต์นั้นจะกระทำกรรมดีสักปานใดก็ตาม ย่อมจะไม่ได้รับผลแห่งกรรมดีนั้นอีกแล้ว เพราะภพชาติของพระอรหันต์ท่านสิ้นสุดลง ไม่มีการเกิดใหม่อีกต่อไป การกระทำจึงเป็นแต่กิริยาเท่านั้น ส่วนกรรมวิบากอันเกิดแต่อดีตกรรมนั้น แม้พระอรหันต์ยังหนีไม่พ้น เพราะรูปนามของท่านยังมีอยู่

เราจะเห็นได้แล้วว่า กรรมชั่วที่กระทำลงไปนั้น ย่อมให้ผลยาวนานตราบเท่าพระนิพพาน พระเจ้าทีฆีติ จึงตรัสสอนแก่ทีฆาวุราชกุมารว่า "พ่อทีฆาวุ เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว เจ้าอย่าเห็นแก่สั้น" "เวรทั้งหลายย่อมไม่ระงับเพราะเวรเลย แต่ย่อมระงับได้เพราะการไม่จองเวร"

คำว่า **อย่าเห็นแก่ยาว** หมายความว่า อย่าจองเวรกันยืดเยื้อ อย่าผูกพยาบาทแก่กันนาน

คำว่า **อย่าเห็นแก่สั้น** หมายความว่า อย่าแตกร้าวจากมิตรเร็วนัก

โอวาทของพระเจ้าทีฆีติโกศลนี้ สมด้วยพระพุทธวจนะ ที่พระพุทธองค์ตรัสท่ามกลางสงฆ์ ณ นครโกสัมพีว่า

"ภิกษุผู้มีเสียงดังเป็นเสียงเดียวกัน จะได้สำคัญตัวว่าเป็นพาล ไม่มีเลยสักรูปเดียว ยิ่งเมื่อสงฆ์แตกกัน ก็ไม่ได้สำคัญเหตุอื่น เพราะภิกษุทั้งหลายลืมสติ สำคัญตัวว่าเป็นบัณฑิต ช่างพูดเจ้าคารม พูดไปตามที่ตนปรารถนาจะยื่นปากพูดไม่รู้สึกว่า ความทะเลาะเป็นเหตุชักพาไป"

"ก็คนเหล่าใดจองเวรไว้ว่า คนโน้นด่าเราตีเราชนะเรา ได้ลักสิ่งของ ๆ เราไป เวรของคนเหล่านั้นย่อมไม่สงบ ส่วนคนเหล่าใดไม่จองเวรไว้ว่า คนโน้นด่าเราตีเรา ชนะเรา ได้ลักสิ่งของ ๆ เราไป เวรของคนเหล่านั้นย่อมสงบระงับ"

"แต่ไหนแต่ไรมา เวรทั้งหลายในโลกนี้ ย่อมไม่ระงับเพราะเวรเลย แต่ย่อมระงับเพราะไม่จองเวร ธรรมนี้เป็นของเก่า"

"ก็คนเหล่าอื่นไม่รู้สึกว่า พวกเรากำลังยับเยิน ณ ท่ามกลางสงฆ์นี้ ส่วนคนเหล่าใดในท่ามกลางสงฆ์นั้นรู้สึก เพราะความรู้สึกของคนเหล่านั้นความหมายมั่นย่อมระงับ"

"คนเหล่าใดบั่นกระดูก ผลาญชีวิต ลักทรัพย์ คือโคและม้า คนเหล่านั้นพึงช่วงชิงแว่นแคว้นกัน ก็ยังคบหาสมาคมกันได้ เหตุไฉนพวกเธอจึงคบหาสมาคมกันไม่ได้เล่า"

"ถ้าบุคคลพึงได้สหายที่มีปัญญา เที่ยวไปด้วยกันเป็นนักปราชญ์คอยช่วยเหลือกัน เขาย่อมครอบงำอันตรายเสียได้ เธอพึงพอใจมีสติเที่ยวไปกับสหายนั้น ถ้าไม่ได้สหายที่มีปัญญา เที่ยวไปด้วยกันเป็นนักปราชญ์คอยช่วยเหลือกัน เธอพึงเที่ยวไปคนเดียว ดุจพระราชาทรงสละแว่นแคว้น คือราชอาณาจักร และดุจช้างมาตังคะละฝูงเที่ยวไปในป่า ฉะนั้น การเที่ยวไปคนเดียวดีกว่า เพราะคุณเครื่องเป็นสหายไม่มีในคนพาล พึงเที่ยวไปคนเดียว และไม่พึงทำบาปดุจช้างมาตังคะ มีความขวนขวายน้อยเที่ยวไปในป่าแต่ลำพังฉะนั้น" ■

พิมพ์ที่ศรีเมืองการพิมพ์ 5/39 รองเมือง ซอย 5 ปทุมวัน พระนคร โทร. 55270
นายประยุทธ คมอำนาจสกุล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 251[illegible]